

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Informacijos ir komunikacijos katedra

Aistė Abromaitytė,
Komunikacijos mokslų studijų programos studentė

UNIVERSALIOSIOS KALBOS KOMUNIKACIJOJE

MAGISTRO DARBAS

Vadovas doc. dr. A. Budrevičius

Vilnius, 2006

Pildo magistro baigiamojo darbo autorius

_____AISTĖ ABROMAITYTĖ_____

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

_____UNIVERSALIOSIOS KALBOS KOMUNIKACIJOJE_____

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

_____UNIVERSAL LANGUAGES FOR COMMUNICATION_____

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.

_____ (magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

_____ (magistro
baigiamojo darbo autoriaus parašas)

(magistro

Pildo bakalauro/ magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti _____

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

_____ (data)

_____ (magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Magistro baigiamasis darbas įregistruotas

_____ (instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)

_____ (data)

_____ (instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____

(recenzento vardas, pavardė)

_____ (data)
parašas)

_____ (instituto/ katedros vadovo

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau. _____

_____ (data)

(recenzento parašas)

Abromaitytė, Aistė

Ab 89 Universaliosios kalbos komunikacijoje : magistro darbas / Aistė Abromaitytė; mokslinis vadovas doc. dr. A. Budrevičius; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2006. – 64, [9] lap.: – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 57-64 (62 pavad.).

UDK 800.89:316.77

Universali kalba, dirbtinė kalba, komunikacijos mokslas, tarptautinė komunikacija

Magistro *darbo objektas* – universaliosios kalbos komunikacijoje. *Darbo tikslas* – išanalizuoti universaliųjų kalbų istorinę raidą, natūraliųjų kalbų komunikacijoje vietą, ir remiantis esamais natūraliųjų kalbų komunikacijos tyrimų pasiekimais panaudoti juos universaliųjų kalbų komunikacijoje tyrimui.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: išanalizuoti universaliųjų kalbų istorinę raidą, išsiaiškinti natūraliųjų kalbų komunikacijoje veikimą, bei komunikacijos procesų daromą įtaką natūraliosioms kalboms, išsiaiškinti jų funkcijas komunikacijoje ir jų įvairovės poreikį, pritaikyti natūraliųjų kalbų veikimo komunikacijoje principus universaliosioms kalboms, tai yra jais remiantis išsiaiškinti universaliųjų kalbų veikimui komunikacijoje keliamus kriterijus, komunikacijos procesų įtaką universaliosioms kalboms, universaliųjų kalbų atitikimą natūraliųjų kalbų funkcijoms komunikacijoje bei jų įvairovės priežastis.

Išanalizavus universaliųjų kalbų istorinę raidą, *pastebėta tendencija*, kad universalios kalbos poreikis ir pobūdis priklausė nuo mokslininkų komunikacijos intensyvumo. Komunikaciniai sunkumai vertė mažiau dėmesio skirti kalbos struktūroms, kai tuo tarpu mokslo lygis determinavo naujų dirbtinių kalbų kūrimą. Be to, istorinių sąlygų buvo nulemta tokia komunikacija, kuri galėjo apimti tik tam tikras mokslo bei gyvenimo sritis.

Ištirta komunikacijos proceso daroma įtaka natūralioms ir universaliosioms kalboms, kalbos atliekamos funkcijos ir kalbų įvairovės poreikis, ir nustatyta, kad nevienoda svarba, teikiama komunikacijos elementams bei kalbos funkcijoms, įtakoja universaliųjų kalbų įvairovę, o žmogaus poreikių įvairovė susijusi su įvairiomis komunikacijos rūšimis, kurios taip pat apibrėžia skirtingas vartojamos kalbos savybes.

Natūraliųjų kalbų komunikacijos modelių pritaikymas universaliosioms kalboms atskleidė joms keliamų kriterijų bei atliekamų funkcijų įvairovę ir išskirtinį dėmesį tiems kriterijams bei kalbos funkcijoms, kurie nėra esminiai, siekiant, kad kalba būtų vartojama komunikacijoje.

Be to, ištyrus paaiškėjo, kad vienos universalios pasaulio kalbos idėjos įgyvendinimą apsunkina ne tik jų įvairovė, bet ir universaliųjų kalbų kūrėjus ribojanti jų komunikacinė aplinka, neleidžianti sukurti kalbos, kuri būtų vartojama ne tik kitų kalbų kūrėjų tarpte, bet ir pasauliniu mastu.

Magistro darbas *gali būti naudingas* komunikacijos, kultūrologijos ir lingvistikos mokslininkams bei dėstytojams, tarptautinės komunikacijos vadybininkams, vertėjams ir studentams.

TURINYS

Įvadas	6
1. Universaliųjų kalbų raida	9
1.1. Universali lotynų kalba ir dirbtinių kalbų užuomazgos Antikoje	9
1.2. Mokslininkų ir dvasininkų universaliosios kalbos viduramžiais	10
1.3. Pirmykštės bendros pasaulio kalbos paieškos Renesanso laikotarpiu	11
1.4. Filosofinės kalbos, paremtos logikos principais XVII a.	12
1.4.1. Leibniz‘o matematinė-loginė kalba.....	13
1.4.2. Wilkins‘o kategorizuotos struktūros universali kalba.....	14
1.5. Matematiniais metodais paremtos universaliosios kalbos XX a.	15
1.6. Universaliųjų kalbų įvairovė dabar	16
1.6.1. Natūraliosios universaliosios kalbos	16
1.6.2. Dirbtinės universaliosios kalbos	18
2. Natūraliosios kalbos komunikacijoje	23
2.1. Natūraliųjų kalbų veikimas komunikacijoje	23
2.2. Komunikacijos proceso įtaka natūraliosioms kalboms.....	26
2.3. Natūraliųjų kalbų funkcijos komunikacijoje	30
2.4. Natūraliųjų kalbų įvairovės poreikis komunikacijoje	35
3. Natūraliųjų kalbų komunikacijos modelių pritaikymas universaliosioms kalboms.....	38
3.1. Universaliųjų kalbų veikimui komunikacijoje keliami kriterijai	38
3.2. Komunikacijos proceso įtaka universaliosioms kalboms	48
3.3. Universaliųjų kalbų funkcijos komunikacijoje	50
3.4. Universaliųjų kalbų įvairovės poreikis komunikacijoje.....	51
Išvados.....	54
Universal languages for communication (summary)	56
Bibliografinių nuorodų ir šaltinių sąrašas	57
Priedai	
<i>1 priedas.</i> Universaliųjų kalbų pradininkai	
<i>2 priedas.</i> Dirbtinių kalbų klasifikacija	
<i>3 priedas.</i> Anglų kalba paremtos universaliosios kalbos	
<i>4 priedas.</i> Vertimo žodžių sistema Europos Sąjungoje	

ĮVADAS

Pastaruoju metu komunikacijos mokslas tampriai susijęs su praktika - su globalia komunikacija, kultūrine įvairove, demokratijos ir žmonių teisių idėjomis, jų skleidimu. Tai daro vis didesnę įtaką kiekvieno mūsų gyvenimui.[13] Siekiant efektyvaus tarptautinio, tarpkultūrinio ir globalaus bendravimo, reikia „kitų“ - žmonių, tautų, kultūrų - supratimo, pažinimo ir pagarbos bei tolerancijos išlaikymo, bet pradedant komunikuoti reikia bendros kalbos, vieningos, visiems suprantamos ir perteikiančios tą pačią prasmę, pasaulio suvokimą, leidžiančios pasiekti bendrą sutarimą ir tarpusavio supratimą.

Temos aktualumas. Universalios kalbos, kurią suprastų ir kuria kalbėtų visas pasaulis, paieškos tęsiasi nuo seniausių laikų ir naują svarbą įgauna šiuolaikiniame vis greitėjančių informacijos ir komunikacijos srautų pasaulyje. Bendros kalbos, kaip efektyvios komunikacijos tarp skirtingų valstybių poreikis kyla iš kelių pagrindinių priežasčių:

Tarpvalstybinių komunikacijos procesų intensyvėjimas. Valstybėms jungiantis į sąjungas, jos keičiasi ne tik materialiniais, bet ir žmogiškaisiais ištekliais, intelektualinėmis vertybėmis, kurias efektyviausiai panaudoti galima tik užtikrinus tinkamą komunikaciją, kurios viena pagrindinių priemonių yra kalba.

Informacijos gausa ir jos srautų intensyvus judėjimas. Bendra kalba reikalinga ir iškoduoti informacijai, kurios srautų judėjimas šiuolaikiniame pasaulyje ypač suintensyvėjęs. Dauguma prieigos prie informacijos kliūčių yra įveiktos: laiko ir erdvės, techniniai apribojimai jau nėra tokie svarbūs kaip gebėjimas suprasti kalbą, kuria informacija pateikiama. Tai apribojimas naudojant ir pasaulinį tinklą – internetą, ir palydovinę televiziją, bei kitas informacijos ir komunikacijos priemones.

Problema. Nuolat iškyla bendros, universalios kalbos poreikis ir jos paieškos, kurios vyksta ne tik lingvistikos, istorijos, genetikos, bet ir vadybos, kompiuterinių technologijų, komunikacijos moksluose. Nepaisant daugybės kalbos kilmės, kalbos mokymo, kalbos geno, dirbtinės kalbos literatūroje, dirbtiniame intelekto, kompiuteriniuose vertėjuose teorijų ar praktinių įgyvendinimų, universalios kalbos, kurią mokytųsi ir ja kalbėtų dauguma pasaulio gyventojų, iki šiol komunikacijoje nėra. Iškyla paradoksas – siekiant sukurti vieną universalią kalbą jų kuriama dar daugiau, bet nė viena nepriimama vartoti, tai yra nefunkcionuoja komunikacijoje, o jų gausumas ir įvairovė tik apsunkina komunikaciją.

Darbo tikslas – išanalizuoti universaliųjų kalbų istorinę raidą, natūraliųjų kalbų komunikacijoje vietą, ir remiantis esamais natūraliųjų kalbų komunikacijos tyrimų pasiekimais išanalizuoti universaliąsias kalbas komunikacijoje.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: išanalizuoti universaliųjų kalbų istorinę raidą, išsiaiškinti natūraliųjų kalbų komunikacijoje veikimą, bei komunikacijos procesų daromą įtaką natūraliosioms kalboms, išsiaiškinti jų funkcijas komunikacijoje ir jų įvairovės poreikį, pritaikyti natūraliųjų kalbų veikimo komunikacijoje principus universaliosioms kalboms, tai yra jais remiantis išsiaiškinti universaliųjų kalbų veikimui komunikacijoje keliamus kriterijus, komunikacijos procesų įtaką universaliosioms kalboms, universaliųjų kalbų atitikimą natūraliųjų kalbų funkcijoms komunikacijoje bei jų įvairovės priežastis.

Metodas ir šaltiniai. Analizuodama universaliųjų kalbų raidą, natūraliąsias ir universaliąsias kalbas komunikacijoje naudojami dokumentų turinio analizės metodai, naudodamasi užsienio ir Lietuvos mokslininkų bei dėstytojų parengta literatūra bei šaltiniais rasta internetu. Dalį šaltinių sudaro komunikacijos, biologijos, genetikos mokslų, dėstomų užsienio universitetuose ar koledžuose paskaitų konspektai, kai kurie kompiuterinių projektų pavyzdžiai internetu, universaliųjų kalbų organizacinių vienetų oficialūs dokumentai. Dalį šaltinių sudarė pirminiai dokumentai – tyrinėtojų ir universalios kalbos kūrėjų paskaitos, straipsniai, pasisakymai. Darbe naudoti antriniai šaltiniai gana išsamiai apibūdina atskirų autorių kurtus universalios kalbos projektus. Kai kurie dokumentai yra ne tik tokių darbų apžvalgos, bet ir universalios kalbos tyrinėtojų pasisakymai ir pastabos (pavyzdžiui, Umberto Eco paskaita apie universalios kalbos paieškas, jo kritika kitų tyrinėtojų darbams). Dalis mokslinių straipsnių paimti iš duomenų bazės EBSCO, ieškant medžiagos jos Academic Search Premier; Business Source Premier ir Communication & Mass Media bazėse. Paminėtina ir svarbi Umberto Eco 2001 m. lietuviškai išleista knyga „Tobulos kalbos paieškos Europos kultūroje“, kuri nors išsamiai aprašo ir nagrinėja dirbtines kalbas, tačiau orientuota ne į universalios kalbos tyrimus, mano apsibrėžta prasme.

Apribojimai. Nagrinėju tik tuos kalbos aspektus ir dėmesį kreipiu į tuos universalios kalbos požymius, projektus bei galimybes, kurie susiję su universalios kalbos pamatine samprata. Tai yra tik ta kalba, kuri sukurta vieno ar kelių žmonių per gana trumpą laiką ir skirta vartoti daugumai pasaulio gyventojų, kalba turėtų būti lengvai išmokstama ir suprantama. Tirdama universalią kalbą peržvelgiu istorijoje vykusius universalios kalbos kūrimo svarbiausius bandymus, kurie turėjo didžiausios įtakos žmonių pasaulinei komunikacijai ar buvo idėjiškai ir metodologiškai išsamiausi. Universalios kalbos sąvoka netinkama apibūdinti tam tikroms sritims, kurias plačiau apžvelgiu pirmajame skyriuje, todėl darbe nebus nagrinėjamos kurčiųjų, ženklų, kūno ir kitos vadinamosios kalbos, kurios iš esmės neatitinka universalios kalbos sąvokos.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys skyriai su poskyriais, bibliografinių nuorodų sąrašas ir priedai. Pirmame skyriuje apžvelgiama ir analizuojama universaliųjų kalbų istorinė raida. Antroje dalyje nagrinėjamas natūraliųjų kalbų funkcionavimas komunikacijoje – kalbos veikimas komunikacijoje, komunikacijos procesų įtaka kalbai, bei kalbos atliekamos funkcijos ir kalbų įvairovės

poreikis komunikacijoje. Trečiame skyriuje bandoma pritaikyti natūraliųjų kalbų komunikacijos tyrimus universaliosioms kalboms, tuo išskiriant jų veikimui komunikacijoje keliamus kriterijus, komunikacijos procesų daromą įtaką universaliosioms kalboms, jų funkcijas, bei įvairovės poreikį.

Prieduose pateikiami universaliųjų kalbų pradininkai istorinėje raidoje, dirbtinių kalbų klasifikacija, anglų kalba paremtos universaliosios kalbos, bei Europos sąjungos vertėjų schema, kurios nagrinėjimas turi įtakos tiriant universalios kalbos kaip dirbtinės ar pasirinktos natūralios kalbos poreikį šiuolaikinėse politinėse tarpvalstybinėse struktūrose.

1. UNIVERSALIŲJŲ KALBŲ RAIDA

Universalios kalbos, kuri būtų visiems suprantama ir visų vartojama paieškos vyksta nuo seniausių laikų. Universalios kalbos poreikis kildavo iš atitinkamu istoriniu laikotarpiu susiklosčiusių aplinkybių ir remdavosi teoriniais motyvais, kurie nepaisant besikeičiančių istorinių sąlygų pasireiškė mituose, buvo ieškomi žmonių prigimtyje, jų biologinės sandaros ir bendravimo su kitais žmonėmis požymiuose.

Pradedant nuo seniausių žinomų universalios kalbos užuomazgų Antikos laikais, universalios kalbos kūrimas buvo sąlygotas naujai besiformuojančių socialinių santykių lygmeniu, kuris apėmė ne tik gamybinių santykių vystymąsi, socialinių institucijų kūrimą, bet ir žinių apie pasaulį ir pačią visuomenę kaupimą, tam tikrų mokslinių sampratų kūrimą.

1.1 Universalioji lotynų kalba ir dirbtinių kalbų užuomazgos Antikoje

Senovės Antikoje universalioji kalba buvo skirta komunikacijai atskirų bendruomenių viduje, kurios nebuvo tautiškai ir kultūriškai susijusios. Pirmasis pseudo-universalios kalbos pavyzdys buvo lotynų kalba, susisteminta tarp senovės Romos imperijos ir ankstyvųjų viduramžių. Jos vartojimas buvo apribotas mažose mokslininkų grupėse daugelyje šalių. Kalba buvo vartojama ilgą laiką ir netgi jai mirus kaip gimtajai tautos kalbai.[21]

Tačiau tuo pačiu metu buvo mąstoma ir apie bendrą kalbą, kuri dabar galėtų būti suprantama kaip dirbtinės kalbos idėjų užuomazgos. Apie tokios kalbos sukūrimą galbūt paskatino mąstyti garsioji antikinė diskusija apie žodžių ir daiktų prigimtį, kuri vykdavo senovės Graikijoje nuo V a.pr.Kr. Ne gamtinio, o sąlygiško ryšio tarp daikto ir jį reiškiančio žodžio šalininkai buvo arčiausiai sampratos, kad kalba, kaip bendravimo priemonė yra suformuota žmonių. Galbūt prie bendros idėjos prisidėjo stoikų – vienos iš garsiausių senovės filosofijos mokyklų (IV a. pb. - III a. pr. Kr) mokymas, kad egzistuoja vieningas pasaulis ir jo visuotinis tikslingumas.

Būtų galima numanyti, kad universalioji kalba tokiu atveju buvo keliami visiško pasaulio atvaizdavimo, perteikimo kalboje tikslai. Tokiu atveju galėjo būti numanoma ir efektyvios universalios komunikacijos galimybė, o jei ir nekeliant tokios galimybės universalios kalbos tikslu – kaip pasekmė.

Stoikų laikais taip pat plinta utopinių kalbų koncepcijos, pateiktos valstybių utopijose. Pavyzdžiui, vienas iš pirmųjų utopinių valstybių – miestų – Uranopolis, kuriame žmonės neva turėję vartoti ypatingą, dirbtinai sukurtą kalbą. Panašiose valstybių utopijose taip pat minima universalioji kalba (Tomo Moro „Utopija“, Tomazo Campanella „Saulės mieste“).[18] Universalios dirbtinės kalbos iškėlimas utopine leidžia suabejoti lotynų kalbos teiktomis galimybėmis. Antra vertus, tokiu atveju

galima būtų skirti du universalios kalbos tipus – praktinį ir teorinį. Pirmasis – praktinis kalbos tipas taikomas kai universalī kalba kuriama tam, kad būtų vartojama komunikacijoje. Tokiu atveju universalios kalbos idėją gali atitikti ir natūraliosios kalbos, kaip minėtu atveju, lotynų kalba. Teorinį universalios kalbos tipą galima būtų numatyti kaip dirbtinės kalbos kūrimo tikslus, kai universalī kalba svarstoma kaip idėja, ir kartais įgyvendinama kaip galimybė išplėsti natūralių kalbų ribas arba sustiprinti atskirus natūralių kalbų bruožus. Todėl galbūt galima teigti, kad labiau pats filosofinis kalbos nagrinėjimo aspektas prisidėjo prie paskatų kurti mitus apie utopinius miestus ir valstybes, ieškoti pasaulinės, visos žmonijos kalbos, taip pat bandyti valdyti natūralias kalbas sukuriant dirbtinius ir tobulesnius jų pakaitalus.

Visgi neaišku, kokiais tikslais buvo sukurtas pirmasis žinomas dirbtinės kalbos projektas, kurį, kaip numanoma, sukūrė senovės Romos gydytojas Klaudijus Galenas (Galenus), gyvenęs apie 130-200 m. po Kr. Interlingvistikoje teigiama, kad jis buvo pirmasis nepatenkintas tautinėmis kalbomis ir priėjęs išvadą, kad galima sąmoningai sukurti naują kalbą. Viename senovės Romos istoriniame veikale teigiama, kad Galenas neva sukūręs ypatingą ženklų sistemą („rašytinę kalbą“) racionalaus bendravimo tikslams. Idėja sukėlė įvairių prieštaringų nuomonių.[18] Tačiau nepaisant prieštaravimų, universalios kalbos paieškos vyko ir vėlesniais laikotarpiais (žymiausi universalijų kalbų pradininkai pateikti 1 priede), bei tęsiamos šiandien.

1.2 Mokslininkų ir dvasininkų universaliosios kalbos viduramžiais

Viduramžiais mokslininkus taip pat domina kalbos ypatybės filosofiniu aspektu. Universalios kalbos poreikis naujai iškilo plėtojant universalijų filosofines teorijas bei plintant tautinėms kalboms Europoje. Tautinių kalbų plitimas sudarė lingvistinę ir politinę fragmentaciją, todėl ieškota bendrumų, vienijančių kalbas. Ypač susidomima universalijomis, ir jų pagrindu bandoma kurti unifikuota tobula visos žmonijos kalba.[18] Šiuo atveju galima numanyti, kad universalios kalbos poreikis buvo komunikacijos tikslams, tačiau filosofinis požiūris į kalbą galėjo paskatinti kurti dirbtinę, o ne priimti vienos ar kelių didžiųjų ar įtakingų valstybių kalbą.

Panaši lingvistinės fragmentacijos problema gali būti pastebima ir dabartiniame amžiuje, kai kelios valstybės sudaro sąjungas ir dėl kalbinių skirtumų patiria komunikacinių sunkumų. Pavyzdžiui, su daugiakalbystės problemomis susiduria Europos sąjungos struktūros. Vienuolika Europos sąjungos oficialių kalbų kainuoja apie 700 milijonus eurų. Tai sudaro apie 40% Europos sąjungos administracinėms išlaidoms skirto biudžeto. Vertėjų, Europos sąjungos susitarimuose sistema plati ir gali būti sudėtinga (žr. 4 priedą), kai trūkstama retesnių kalbų vertėjų, be to tai skatina įvairiakalbiškumą, vertimą per kelis tarpininkus, kas gali iškreipti pranešimo prasmę. Tačiau supaprastinant procesą - atsisakant įvairių šalių vertėjų ir renkantis vienos universalios kalbos vertėjus

bijoma dirbtinės kalbos klaidų, sukeltų kalbos neišsamumo, nepakankamumo, ją mokančiojo neakademiniuo nelingvistinio išsilavinimo neigiamos įtakos. [48]

Visgi dabar atmetama vienos valstybės kalba arba supaprastinta natūrali kalba, nesiekiami atgaivinti ankstesnės tam tikru laikotarpiu buvusios natūralios universaliosios kalbos (pavyzdžiui, jau minėtos lotynų kalbos) ir nebeteikiama daug reikšmės naujiems dirbtinių kalbų projektams.[34] Viena to priežasčių istoriniame kontekste atrodytų kontraversiškai: dabar didžiausiu dirbtinių kalbų trūkumu įvardijamas nepakankamas universaliosios kalbos mokslinis lygis [34], kai tuo tarpu istorinės universalios kalbos ištakos kildinamos būtent iš mokslininkų komunikacijos bei jų sukurtų projektų.

Visgi viduramžiais universali kalba buvo reikalinga ne tik mokslininkų komunikacijos, bet ir religijos tikslams tarp įvairių tautų tikinčiųjų, todėl universalias kalbas kuria ne tik mokslininkai, bet ir dvasininkai. [45] Vienas tokių bandymų sukurti dirbtinę kalbą buvo Rupertbergo vienuolyno vyresniosios Hildegardos (1098-1179) išradimas vadinamas „ignota lingua“ – „nepažįstamoji, slaptoji kalba“. Kalbos žodynas modeliuotas paimant atskirus žodžius iš vokiečių ir prancūzų, taip pat senovės graikų ir lotynų kalbų. [18] Kadangi ne visos naudotos tautinės kalbos buvo giminiškos, dirbtinės kalbos žodynas formuotas sintezės būdu. Tai remiasi prielaida, kad viduramžiais manyta, jog kalba yra reguliuojama sistema, tikėta, kad galima sintetinti "kalbas su kalba". Tačiau „ignota lingua“ neatitiko pilnos universalios kalbos sampratos, ji buvo skirta tik ypatingiems tikslams, mažai žmonių grupei.

Viduramžiais taip pat augo žydų misticismo mokyklos – Kabalos (Kabbala) įtaka, kuri kūrybą laikė kalbos fenomenu. Raidėse, kuriomis buvo parašyta Tora, kabalistai bandė išvelgti amžinąją Torą, kurią sukūrė Dievas prieš atsirandant žodžiams. Šioje teorijoje jaučiama stipri nominalizmo įtaka: semiotiniai elementai Kabiloje, nelaikyti tiesiog „ženklais“ iki tol egzistavusių daiktų, bet patys buvo „forma, pagal kurią formuojami visi pasaulio elementai“.[21]

Šiuo atveju kalbai buvo suteikiama sakralumo prielaida. Kalba yra garsų rinkinys, joje kaip Sanskrite, ar Hebrajų kalboje ir visuose kituose alfabetuose, „kiekviena raidė turi savo paslėptą reikšmę ir savo loginį pagrindą; tai priežastis ir rezultatas ankstesnės priežasties ir jų kombinacija labai dažnai sąlygoja patį paslaptiškiausią rezultatą.“ Labiausiai paslėptą ir didžiausią potencialą turi balsės, kurios kaip žinoma, paprastinant kalbas kaip tik neretai eliminuojamos ar išmetamos iš rašto sistemos [50].

1.3 Pirmykštės bendros pasaulio kalbos paieškos Renesanso laikotarpiu

Iki Renesanso pabaigos tikima „Babelio bokšto teorija“ – kildinant visas natūralias kalbas iš vienos pirmykštės kalbos. Todėl kuriant universalią kalbą jos ištakų ieškoma seniausiose kalbose, jų struktūrose. Kai kurie sprendimų ieškojo praeityje, pavyzdžiui senovės žydai svarstė apie pirminę, pirmykštę kalbą iki Renesanso pabaigos.[18][21] Praėjusi radikalius pokyčius, vyravusi vienos pirminės kalbos kilmės hipotezė, prarado dalį savo svarbos bet išlaikė stiprų pagrindą. Teorija neseniai

atgaivinta Cavalli-Sforza žmogaus kilmės genetinių tyrimų ir atradimų aspektu.[21] [26] Palyginti neseniai šią teoriją parėmė ir moksliniai tyrimai – 2001 m. Oxfordo genetikai atrado pirmąjį su kalba susijusį žmogaus geną. [15]

Vėlesniais laikais vėl plėtotas tikėjimas žmogaus minties galia vertė liautis praeityje ieškoti tobulos kalbos. Siekiama sukurti dirbtinę kalbą remiantis filosofiniais principais, naudojant racionalius metodus. [21] Bandoma sukurti dirbtinę kalbą, kuri būtų racionali, pagrįsta logikos principais. Vėl keliamas mokslinės komunikacijos tikslas siekiant efektyviai keistis moksliniais laimėjimais. Universalios kalbos kūrimu užsiima matematikai, todėl racionalumas tampa ypač svarbus kriterijus, kalbos struktūras bandoma itin tiksliai apibrėžti.[50]

Iki pat XVI a. nebuvo bandymų sukurti dirbtinę kalbą, o nauji jos bandymai siejami su religinės komunikacijos poreikiu. XVI a. Rytuose sukuriama visiškai originali kalba balaibalanas, kurios autorystė priskiriama arabų šeichui Mohiedinui. Darbas ilgai laikytas paslapyje, tačiau aptikus rankraštį paaiškėjo, jog tai pirmas žinomas dirbtinės kalbos projektas, sukurtas remiantis daugeliu negiminiškų kalbų – turkų, arabų ir persų, naudojant sintezės metodą. Rankraštis saugomas Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje, jame yra balaibalano-persų-turkų žodynas, gramatika ir tekstų pvz. [18]

Naujas komunikacijos poreikis iškilo atsiradus moderniam mokslui ir nublinkstant alchemijai, kurios žinios buvo slepiamos. Pasaulio pažinimas tapo daugeliui prieinamas, todėl augo poreikis keistis informacija tarp mokslininkų.[21] Ypatingas tarptautinis bendradarbiavimas skatino ieškoti būdų kaip įveikti politinę ir lingvistinę fragmentaciją, pirmiausia Europoje, o tada ir visame pasaulyje. Pagrindiniai motyvai kuriant dirbtinę kalbą buvo įvairiakalbystės keliami komunikaciniai sunkumai ir svetimų kalbų sudėtingas mokymasis.[18]

1.4 Filosofinės kalbos, paremtos logikos principais XVII a.

Reikšmingi universalios kalbos kūrimo bandymai pasirodo XVII a., kai lotynų kalba palaipsniui vis mažiau vartojama ir nebeatitinka universalios kalbos funkcijų. Europos mokslininkai ima ieškoti lotynų kalbai pakaitalo ir bando kurti visiškai naują dirbtinę kalbą. Žymūs filosofai pasiūlė konstrukciją taip vadinamų filosofinių kalbų, kurios susidarytų iš komunikacijos sistemos paremtos klasifikacija pagal logiką, o ne žmonių kalbą. Tam ji naudotų ženklus išreikšti dalykams, kuriais komunikuojama. Keletas tokių sistemų vėliau buvo sugalvota, bet daugeliui žmonių jos pasirodė per sudėtingos naudoti ir taip pat turėjo daug svarbių susikalbėjimo kliūčių.[31]

Tokiomis universalios kalbos paieškomis ir kūrimo bandymai užsiima Copernicus, Galileo ir Newton, taip pat Francis Bacon, Rene Descartes, ir Gottfried Wilhelm Leibniz. Vienas pirmųjų tarptautinių kalbų kūrėjų laikomas Dalgarno – jo veikalas „Ars Signorum“, 1661m. XVII a.

Universalios kalbos ieško žymūs filosofai, juos domina ir kalbos komunikacinis aspektas: tokiomis Universalios kalbos paieškomis užsiima Galileo (Italija) ir Newton (Anglija). Galileo domino aspektas, kad kalba vienu žmonių idėjas gali perkelti kitiems žmonėms į tolimas vietas ir kitus laikmečius [21], tokiu būdu, galima būtų teigti kad praplečiama universalios kalbos sąvoka kaip ne tik „visur“ bei „vienodai“, bet ir „visada“ suprantamos bei vartojamos kalbos.

Itin reikšmingi, turėję įtakos kitų mokslų vystymuisi buvo Leibniz'o ir Wilkins'o universalios kalbos kūrimo bandymai.

1.4.1 Leibniz'o matematinė-loginė kalba

Viena pagrindinių Leibniz'o kurta universalios kalbos sistema buvo vadinama „Characteristica Universalis“. Ji rėmėsi principu, kai kalbos dalys pristatomos skaičiais, kuriuos sudedant gaunama reikšmė. Jis nesutiko, kad žodžių reikšmė yra visiškai sutartinė.[44] Jo kalba taip pat turėjo būti skaičiavimas – minčių algebros rūšis. [59]

Pastebėjęs, kad daiktai sudaryti iš pačių paprasčiausių dalių, jis teigė, kad konceptualios mažiausios dalelės gali būti priskirtos simboliams. Simbolių apibrėžimas ir jų kombinacijos galėtų sudaryti universalią kalbą. (Tai temai plėtoti jis skyrė veikalą „Apie kombinacijos meną“(„On the Art of Combination“), išdėstydamas metodą supaprastinant visą logiką iki paprastų teiginių).[38] [54] O simbolių kombinacijų taisyklės galėtų būti apibrėžtos logikos forma, t.y. „universali gramatika“. [37]

Leibniz'o kurtoje universalioje kalboje daikto pavadinimas turėtų išreikšti jo esmę, iš kurios logiškai turi būti suprantamos visos to daikto savybės.[59] Simboliai ir žodžiai tokioje kalboje tiesiogiai nurodytų priežastį ir klaidas, išskyrus tas, kurios atsirast darant apskaičiavimus. Būtų labai sunku suformuoti ar išrasti tokią kalbą bet labai paprasta ją suprasti be jokių paaiškinimų ir žodynų.[38] [54] Taip pat ir dėl šios priežasties universalios kalbos sistema turėjo būti labai supaprastinta, jo kurtos kalbos gramatika ir sintaksė, buvo prastinamos iki tiek, kad būtų iš esmės logiškos ir universalios.[59]

Nors Leibniz neįgyvendino savo universalios kalbos matematinės – logikos kalbos svajonės, bet jo idėjos padarė didžiulį įnašą į kai kuriuos mokslus. Jis padėjo pagrindus judėjimui, kuris keitė dešimtainę sistemą į dvejetainę, priskyrė reikšmes 0 ir 1, nors tiesiogiai ir nematė šios sistemos panaudojimo.[54] Kai kurie mokslininkai teigia, kad Leibniz galėtų būti laikomas vienas pirmųjų mąstytojų numatęs dirbtinio intelekto idėją, nes pažymėjo stiprų ryšį tarp kalbos formos ir turinio ir žmogaus minčių. Visgi tuometiniais laikais Leibniz'o idėjos buvo ignoruotos mokslinės bendruomenės, o jo dirbtinės kalbos projektas liko neįgyvendintas.[54] Nuo tų laikų buvo sukurta daugiau kaip 700 dirbtinių kalbų, kurių pagrindinės – Volapuk, Esperanto ir kt.

4.1.2 Wilkins'o kategorizuotos struktūros universali kalba

Kitas reikšmingas universalios kalbos kūrimo bandymas buvo John Wilkins (1614-1672), žinomo kaip vieno stambiausių universalios kalbos tyrinėtojų ir simbolinės logikos plėtotųjų. [3] [46] Jis domėjosi kodais ir šifrais, tuo tikslu 1641m. išleistas jo veikalas „Mercury“, arba „Skubių pranešimų paslaptis“. Knygoje randama daug idėjų susijusių su komunikacija ir kalba. Jis nagrinėjo daugelio šalių ir kalbų įvairovę, ieškodamas sprendimo, todėl užsimindamas apie universalią kalbą. [46] Universalios kalbos problemai tirti jis 1668 m. parašė knygą „Esė apie tikrąjį ženklą ir filosofinę kalbą“ (An Essay Towards a Real Character and a Philosophical Language).

Wilkins'o universali kalba pasižymėjo tuo, kad jis padalijo visatą į 40 kategorijų arba klasių, kurios dalintos į skirtis, kurios tuomet padalintos į 2030 rūšių, o jos į poras [3] [17] (pagal kitus šaltinius – 31 pastovias kategorijas).[53] Iš viso tai sudarė 251 broožo skirtumus.[17] Pavyzdžiui, aštunta kategorija yra akmenų kategorija. Wilkins skaido akmenis į paprastus (kvarcas, žvyras, skalūnas), smulkiuosius (marmuras, gintaras, koralai), brangiuosius (perlas, opalas), skaidrius (ametistas, safyras) ir netirpius (kreida, arsenas). Devinta kategorija aiškina kad metalai gali būti nepakankami (cinoberis, gyvsidabris), išdirbti (bronzos, žalvaris), atliekos (rūdys, atskalos, drožlės) ir natūralūs (auksas, alavas, varis). [3]. Kiekvienai klasei jis nustatė vienskiemenius iš dviejų raidžių, kiekvienai skirčiai priebalsį, kiekvienai rūšiai po balsį. Pavyzdžiui, de, reiškiantis elementą; deb, pirmąjį iš elementų, ugnį; deba, dalį elemento – ugnies, liepsną. [3]

Wilkins nustatė reikšmingiausius anglų kalbos garsus ir pakeitė juos į 6-ių balsių sistemą, taip pat naudojo Y bei W kombinacijos. [53] Jis išlaikė ilgųjų-trumpųjų balsių dviprasmybę, bet turėjo alternatyvų būdą, kaip su dviejų ženklų digrafais, nurodyti didesnę skaičių garsų kategorijų. Du žymenys x 2 horizontalios pozicijos x 3 vertikalios pozicijos buvo išreiškiamos 12 galimų garsų ženklų. [53]

Šioje kalboje žodžiai nebuvo vien tik sutartiniai simboliai; kiekviena raidė turėjo reikšmę. Mauthner teigia, kad vaikai galėtų išmokti šią kalbą nežinodami, kad ji dirbtinė, kol mokykloje sužinotų esant ją universaliu kodu ir slapta enciklopedija. [3]

Wilkins taip pat paliko rekomendacijas, kuriomis remiantis turėtų būti kuriama universali kalba. Pasak jo, raidės, kaip patys paprasčiausi kalbos elementai turėtų būti išreikšti paprasčiausiais pavadinimais, kurie žymėtų kai kurias jų ypatybes. Ženklų forma turėtų būti paprasta ir lengva, bet taip pat elegantiška ir graži; ženklai turėtų pakankamai skirtis vienas nuo kito; turėtų sietis su ženklų ir jo prigimtimi ir raidžių rūšimis, kurias jie išreiškia.[3]

Wilkinsas padarė svarų įnašą į universaliųjų kalbų kūrimo istoriją. Jo sugalvotų raidžių lankstumas žodžių reikšmei yra puikus išradimas. Pavyzdžiui, žodis „lašiša“ pats savaime nieko nesako, o „zana“, atitinkamas žodis, apibrėžia (tam, kuris žino visas 40 kategorijų ir jų rūšių) žvynuotą

rausvos mėsos žuvį, gyvenančią upėje. Teoriškai nėra neįmanoma galvoti apie kalbą, kurioje daikto pavadinimas detalai nusako jo paskirtį, praeitį ir ateitį. Dėl minėtų rašto subtilybių, jo sistema buvo pažangi ir galėjo daryti įtaką greitraščio plėtotei. [3]

1.5 Matematiniais metodais paremtos universaliosios kalbos XX a.

20a. pradžioje universalios kalbos problemos aptariamose tarptautinėse konferencijose, kurios vyko 1900m. vasarą, Paryžiuje. Pirmiausia filosofai, (rugpjūčio mėn., 1-5d.), po jų matematikai (rugpjūčio mėn., 6–12d.) aptarė savo disciplinų padėtį ir universalios kalbos problemą, kuri sukėlė diskusijas tarp daugelio žymių mokslininkų, tokių kaip Russel, Peano ir Hilbert, Charles Maray. Maray buvo aktyvus dirbtinės kalbos Esperanto šalininkas, visiškai įsitikinęs šios kalbos pajėgumu išspręsti tarptautinės mokslinės komunikacijos problemas horizontaliu lygiu.

Matematikai buvo kitokios nuomonės ta tema ir nusprendė priimti rusų mokslininko Vasiljevo pasiūlymą sumažinti natūralių kalbų skaičių, naudojamų mokslinei komunikacijai, tam kad išvengtų „Babelio bokšto efekto“.[21] Dauguma matematikų buvo įsitikinę, kad jų disciplinos formalizavimas buvo universalus, todėl loginiai matematikos metodai turėjo būti ideali priemonė pataisyti trūkumus natūraliose kalbose.[18] [21] Mokslininkai sukurti ir platinti tokią dirbtinę kalbą, kuri suteiktų prieigą prie jų darbų visiems pasaulio žmonėms. Tuo metu buvo laikomasi idėjos, kad „kultūros pamatas – tai mokslo paprastinimas, neigiama žodžio prasme“.[50] Siekiant tiksliai perduoti mokslo laimėjimus imta ieškoti universalios kalbos, neturinčios dviprasmybių.

Pagal garsų šių laikų filosofą Umberto Eco – universali kalba glaudžiai siejasi su matematikos mokslų principais. Tai minima ir istorijoje, kai universalios kalbos užuomazgos buvo formalios kalbos, kurių vartojimas apribotas tam tikriems mokslo tikslams, tokiems kaip logikos, algebros ir chemijos kalbos. Panašiai ir matematinė lingvistika buvo išvystyta apie 1950 m. kad analizuotų kalbų struktūrą per matematiką.[21]

Istoriškai analizuojant universalios kalbos poreikį ir jos ieškojimo ar sukūrimo tikslus galima būtų pastebėti tam tikrą tendenciją. Atrodo, kad universali kalba tampa reikalinga tuomet, kai pasaulio mokslininkai siekia keistis mokslinėmis žiniomis ir pasiekimais. Tačiau kai tokios komunikacijos poreikis bent iš dalies yra patenkinamas, mokslinis bendradarbiavimas tikriausiai sukelia tikėjimą mokslo žinių galia ir žmogaus proto galimybėmis vystyti mokslą. Todėl tokiu atveju universalios kalbos idėja įgauna naujų bruožų: atsiranda mokslinis susidomėjimas ir iš to kylanti motyvacija kurti visiškai naujas dirbtinės kalbas, kurios savo ruožtu vėl suskaido mokslinės bendruomenės komunikaciją. Tokiu būdu patenkinus mokslinius interesus kuriant dirbtines kalbas, vėl imama siekti geresnio mokslininkų bendradarbiavimo. Tai panašu į uždarą sistemą nuolat siekiant susitarimo ir to pasekoje universalios kalbos, tačiau kadangi mokslininkų komunikacijos pagrindinis tikslas iš tiesų yra

ne bendras susitarimas (plačiaja prasme), bet savo turimų žinių praturtinimas ir siekimas asmeninių rezultatų jas apdorojant, tai yra kuriant daugybę dirbtinių kalbų ir nesiekiant pritarti kitų universalios kalbos projektams.[34] Todėl galima būtų numanyti paradoksą, kad universalią kalbą iš tiesų galėtų sukurti ar bent realizuoti ne mokslinės bendruomenės nariai, o kitų profesijų atstovai, siekiantys bendro žmonių sutarimo eliminuodami galimas universalios kalbos klaidas ar trūkumus. Tokį teiginį būtų galima grįsti pidžinų arba kreolinių kalbų pavyzdžiais, taip pat natūraliose kalbose esančiais žargonais, kuriuos vartoja mažiau išsilavinusi visuomenės dalis.

Antra vertus, žvelgiant detaliau į bendruomenes, kuriose universali kalba buvo kuriama ir vartojama, senovėje tarptautinė tarpkultūrinė žmonių komunikacija, kuriai buvo ypač reikalinga bendrai suprantama kalba galėjo apimti tik tam tikras sritis, pavyzdžiui religiją, mokslą, komerciją ir pan. Žmonių komunikaciją vienoje srityje natūraliai riboja ir tam tikri žmogaus padėtį apibrėžiantys rodikliai, tokie kaip išsilavinimas (mokslininkai), profesija (gydytojai, pirkliai), priklausymas tam tikrai žmonių grupei (vienuolynai) ir pan. Todėl nors teoriškai ir buvo siekiama sukurti universalią kalbą, iš tiesų praktikoje tokia kalba galėjo būti universali tik tam tikroje srityje ir to turėjo pakakti žmonių tarpusavio komunikacijai.

1.6 Universalųjų kalbų įvairovė dabar

Dabartiniame amžiuje išlieka panašios universalios kalbos apraiškos ir tebekuriami dirbtinių kalbų projektai. Probleminiu dalyku gali būti laikoma universalųjų kalbų projektų įvairovė, kuri neturinti vieningos, kaip ankstesniais laikais, krypties, skaidosi į smulkias potencialių universalųjų – natūralių bei dirbtinių kalbų klasifikacijas (žr. 2 priedus).

1.6.1 Natūraliosios universaliosios kalbos

Išlieka ir dalis natūralių kalbų, siekiančių tapti universaliomis. Pavyzdžiui, dėl istoriškai susiklosčiusių sąlygų bei šiais laikais plintančių informacinių technologijų diskutuojama dėl anglų kalbos, kaip universalios, vartojimo. Nemažai pasaulio valstybių dėl politinės praeities bei dabartinės verslo aplinkos ir kitų faktorių jau kalba anglų kalba, ir jos priėmimas globaliu mastu būtų patogus ir gana greitas. [57] Tačiau universalia kalba siekiama ir tautų lygiateisiškumo, lygybės, siekiama neprimesti ne tik kultūros per kalbą, bet ir pačios kalbos su savo istorine praeitimi bei išskirtiniu pranašumu toms šalims, kuriose ji yra gimtoji.

Antra vertus sieki, kad universali kalba nebūtų panaši į kokią nors kultūrą, galima įvardinti ir trūkumu, trukdančiu sukurtai kalbai būti įdomiai, prigyti visuomenėje. manoma, kad ne kalbų specialistams besimokantiems užsienio kalbų yra įdomus kultūrinis kalbos aspektas – kultūra, kurioje

susiformavo kalba padaro tą kalbą įdomią. Kalboje atsispindi ir tautos istorija, jos žodžiai neretai praradę pirminę reikšmę tebeturi tą patį skambesį, pagal kurį gali būti šifruojama pirmoji žodžio reikšmė, pavyzdžiui, ragana – regėti, robotas – rus. rabota, Biblija – Biblo uostas ir pan.[55]

Diskutuotini bandymai paskelbti anglų kalbą universaliam pasireiškia ir dirbtinės kalbos, paremtos anglų kalba kūrimo projektais. Dirbtinių kalbų, paremtų anglų kalba yra sukurta gana daug, todėl verta į tai atkreipti dėmesį ir tai iširti. Pavyzdžiui, paanalizavus vien anglų kalba paremtų dirbtinių kalbų pavadinimų akronimus (žr. 3 priedą), pačių akronimų perduodamas papildomas reikšmes (kurių nėra tiesiogiai užrašytų pažodžiui) galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmoje akronimų reikšmių skalėje visgi atsispindėtų universalios kalbos kūrėjų etnocentrizmas, nes kai kurie akronimai, reiškia šalis, pvz., Korėją, Vengriją, Lenkijos vietas ir pan., dalis jų reiškia natūralias kalbas – vengrų, arabų ir kt. Kita akronimų reikšmių grupėje atsispindėtų vienos, bendros visam pasauliui kalbos ištakų paieškos. Tai tokie akronimai, kurie reiškia „visų gyvų organizmų protėvi“, „motiną“, „tėvą“. Trečią panašių reikšmių grupę galima apibūdinti kaip atspindinčią bendrumų paieškas ne istorijoje, o apskritai: „globali“, „bendra“, „viena“, „idealas“, „taisyklė“, „pasaulio burna“, taip pat „ryšys“, „ryšio palaikymas“ ir kt. Paskutinei grupei prisikirčiau universalios kalbos akronimus, išreiškiančius pakartotinius bandymus, kaip „iš naujo“, „atnaujinta“, „geresnė“ ir kt. Pora akronimų, netilpę į grupavimą, atspindi „laisvę“ ir „žinojimą“. Pagal tokias universalių kalbų akronimuose atsispindinčias reikšmes galima spręsti ir apie atitinkamus jų kūrėjų siekius ir jų charakteristikas kuriant universalias kalbas.

Nors anglų kalba dominuoja ir Internete, kuris kaip komunikacijos, ypač informacijos priemonė sparčiai plinta įvairiose šalyse. Tačiau globaliu mastu, tik 5 proc. pasaulio žmonijos turi interneto prieigą. Todėl kažin ar tuo remiantis, galima būtų kelti universalios kalbos kaip anglų paremta dirbtinės kalbos poreikį.[11] Pavyzdžiui, vienos iš dirbtinių kalbų – Esperanto kalbos kūrėjai teigė, kad jų kalbos sėkmė ir ta, kad sukūrę tokią dirbtinę kalbą jie išvengė anglų kalbos propagavimo, vakarietiškosios sampratos skleidimo pasauliui. Esperantininko, Dr. Umberto Brocatelli žodžiais tariant, kalbantieji Esperanto kalba "paliko likusį pasaulį anglų kalbai".[23] Tačiau tame galima išvelgti ir keblumą, nes universalios kalbos kūrimo projektuose kartais bandoma universalią kalbą kurti vienu konkrečiu tikslu, kuris kartais pasirenkamas prisitaikant prie šiuolaikinių informacijos ir komunikacijos priemonių.

O gimtųjų kalbų, kurios dėl istorinių, politinių ar kitų aplinkybių būtų vartojamos daugelyje šalių yra ir daugiau. Pavyzdžiui, Malajų-Indoneziečių yra nacionalinė ir bendra šnekamoji kalba Indonezijoje, Malaizijoje ir Singapūre nepaisant to, kad ji yra "gimtoji" tik mažai daliai tų šalių gyventojų.[55] Tačiau gimtosios kalbos, vartojant jas kitose šalyse yra modifikuojamos pagal vietinę kultūrą. Transformuojant jų elementus natūraliai mažta jų universalumo požymiai. Be to, yra atvejų, kai vietos gyventojai perima tik dalį naujos kalbos žodžių ir vartoja ją sumaišę su gimtąja kalba.

Tokios kalbos vadinamos Pidžinu (pidgin – angl.) ir nelaikomos universalia kalba, nes neturi esminių universalios kalbos bruožų.[22]

Todėl pasitaiko universalios kalbos projektų, kai labai supaprastinama realiai egzistuojanti gimtoji kalba, tam kad atitiktų universalios kalbos bruožus ir tikslus. Tokia universali kalba buvo pavyzdžiui, Giuseppe Peano, italų matematiko sukurta kalba 20 amžiaus pradžioje „Latino Sine Flexione“ arba tarp 1925m. ir 1932m. sukurta anglų mokslininko C. K. Ogden kalba „Basic English“ (BC).[58] Tačiau tokiu atveju iškyla jos vartojimo problema, nes kalbos supaprastinimas yra dirbtinis, kalba natūraliai nevartojama ir gali būti nepriimtina vartoti greta gimtosios kalbos.

1.6.2 Dirbtinės universaliosios kalbos

Visgi manoma, kad ideali "universali kalba" turėtų būti sukurta visiškai nauja kalba. Kai kurie tyrinėtojai priduria, kad nauja kalba turėtų būti paremta realiai egzistuojančių žmonių kalbų prigimtimi ir jų biologija. Ji turėtų jungti lingvistikos ir kitų panašių mokslų atradimų rezultatus.[58] Naujai sukurtos, negimtosios kalbos vadinamos dirbtinėmis kalbomis. Tai tokios kalbos, kurios natūraliai neišsivystė kalbinėje bendruomenėje, bet buvo sukonstruotos iš įvairių naujai sukurtų ženklų, elementų, ar modifikuotų elementų paimtų iš realiai egzistuojančių kalbų, ir išrastų formų. Dirbtinė kalba taip pat turi sinonimus – “suplanuota” kalba (“planned”), “sukonstruota” kalba (“constructed”), “sumodeliuota” kalba (“model”), ir “išrasta” kalba (“invented”).[35] Dirbtinių kalbų pavadinimus galima išskirti ir pagal jų specifinius tikslus: grožinėje literatūroje sukurtos kalbos vadinamos “menamomis kalbomis” (“imaginary languages”) arba “beletristinėmis” kalbomis (“fictional languages”).[25]

Skiriami du pagrindiniai dirbtinių kalbų tipai (detaliau žr. 2 priedą):

- kai kalbos elementai paimti (ir) modifikuoti iš realiai egzistuojančių tautų kalbų (a posteriori kalbos);
- kai kalbos elementai formuojami remiantis logikos principais, nepaisant panašumo į realiai egzistuojančias tautų kalbas (a priori kalbos).[31]

Dirbtinės kalbos, kurių elementai paimti iš gimtųjų kalbų dar vadinamos A posteriori (lot. „iš paskesnio“ – iš patirties, remiantis patyrimu) kalbos.[8][31]. Pastarosios kalbos gali būti kuriamos pagal tam tikrus kriterijus, ištyrus natūraliųjų kalbų dažniausiai pasitaikančius ar lengviausiai vartojamus struktūrinius elementus.[25] Tokių kalbų pavyzdžiais galėtų būti jau minėta Giuseppe Peano kalba „Latino Sine Flexione“ arba C. K. Ogden kalba „Basic English“. Kalbos trumpinys BC – reiškia „paprastoji anglų kalba“ arba santrumpa BASIC – British, American, Scientific, International, Commercial – Britų, amerikiečių tarptautinė mokslinė komercinė anglų kalba. Ši kalba turėjo nedidelį žodyną iš 850 žodžių ir nesudėtingą gramatiką. Žodynas sudarytas iš 600 daiktavardžių, 150

būdvardžių, ir 100 kitų žodžių, kurie yra veiksmažodžiai,rieveksmiai, prielinksniai ir įvardžiai. BC privalumai – ją lengva išmokti ir pritaikyti patenkinamai komunikacijai; be to, tai supaprastinta forma plačiai vartojamos, ir dėl to gerai žinomos pasaulio kalbos. [58]

Taip pat yra buvę ir dirbtinių kalbų modifikavimo – tam tikro jų patobulinimo, supaprastinimo projektų. Pavyzdžiui, remiantis Esperanto dirbtine kalba sukurta irgi plačiai paplitusi Interlingua. [58] Dirbtinės kalbos, neturinčios panašumų į natūraliąsias kalbas, dar vadinamos A priori (pirminės). Į jų sąvoką įeina loginės kalbos, kurias kuriant siekiama iki minimumo sumažinti žodžių dviprasmiškumą, kalbines struktūras apibrėžiant gana griežtomis taisyklėmis. Todėl tokios kalbos labiausiai tinka vartoti jas naudojant technines komunikacijos ir informacijos priemones – kompiuterinį apdorojimą, informacijos perdavimą kompiuteriniais tinklais. Tačiau loginės kalbos dėl jų kūrėjų žmogiškųjų savybių atspindi subkultūrą, iš kurios yra kilusios, pavyzdžiui nors daugumos jų pagrindinių žodžių rinkiniai neturi tokių žodžių kaip “sportas”, bet turi išsamią matematinę terminologiją.[25]

Kadangi dirbtinės a priori kalbos sukurtos nepaisant panašumo į realiai egzistuojančias kalbas, todėl kai kuriose jų nėra garsinės sistemos. Tokios būtų jau minėtos gestų kalbos, taip pat skaičių, simbolių dirbtinės kalbos.

Į dirbtines kalbas taip pat įeina simbolių ar ikoninės kalbos, (pastarosios dar vadinamos pasigrafijomis) ir kt.[35] Pasigrafijų principas –schemų naudojimas, kuriose informaciją perteikia tokie simboliai kaip ideogramos ar hieroglifai. Kai kurie tyrinėtojai iki šiol mano, kad pasigrafinės sistemos pagalba galima sukurti idealią tarptautinę kalbą, nors iš tiesų dauguma tokių schemų egzistuoja tik rašytine forma ir nėra būdo kaip teisingai išversti į jas natūralias kalbas. [25] Pavyzdžiui, 1940m. Charles K. Bliss sukūrė savo simbolių universalios kalbos schemą, iš pradžių vadintą Semantografija vėliau Blissymbolika. Nors kalba niekada neprigijo globaliu mastu, tačiau ji tapo ypač naudinga žmonėms, paveiktiems cerebrinio paralyžiaus, pažeistų smegenų ar kitų negalių. Tokių priežasčių sukelti bendravimo sunkumai buvo išspręsti neįgaliems žmonėms pradėjus bendrauti Blissymbolikos kalba, kurios simbolius neįgalieji lengvai ir greitai išmokdavo. Dabar modifikuota šios kalbos forma vis dar naudojama tais pačiais tikslais.[35]

Kai kurie tyrinėtojai iki šiol mano, kad simbolių sistemos pagalba galima sukurti idealią tarptautinę kalbą, nors iš tiesų dauguma tokių schemų egzistuoja tik rašytine forma ir nėra būdo kaip teisingai išversti į jas natūralias kalbas. [25]

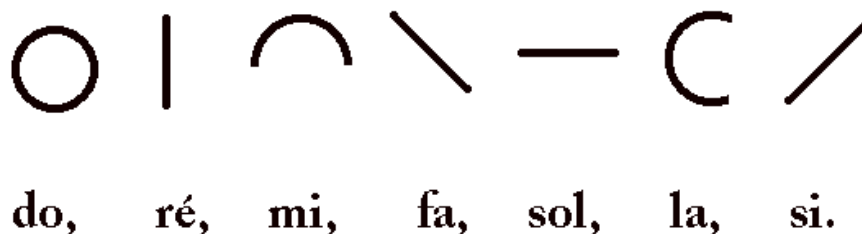
Dirbtinės kalbos taip pat apima skaičių kalbas, kurios vietoje garsų ar simbolių naudoja skaičius perteikti reikšmei. Dirbtinėmis kalbomis laikomos ir loginės kalbos, kurių sukūrimas ypatingas tuo, kad siekiama iki minimumo sumažinti žodžių dviprasmiškumą, kalbines struktūras apibrėžiant gana griežtomis taisyklėmis. Todėl tokios kalbos labiausiai tinka kompiuteriniam apdorojimui, informacijos perdavimui kompiuteriniais tinklais. Tačiau loginės kalbos dėl jų kūrėjų žmogiškųjų savybių atspindi subkultūrą, iš kurios yra kilusios, pavyzdžiui nors daugumos jų

pagrindinių žodžių rinkiniai neturi tokių žodžių kaip “sportas”, bet turi išsamią matematinę terminologiją.[25]

Prie garsinių dirbtinių kalbų priskiriama žinoma Solresol kalba, kurią 1817m. išrado Jean-François Sudre (1787-1864). Ji vadinosi „Langue Musicale Universelle“ – Universali muzikos kalba, kuri laikoma pirma muzika paremta tarptautinė kalba. Ją sudaro muzikos natų pavadinimai, visi tokios kalbos žodžiai sudaryti iš garsų do, re, mi, fa, sol, la, si. kombinacijų. J.F.Sudre aiškino, kad tokie garsai gali būti sutrumpinti iki jų pirminio priebalsio, greito rašymo tikslais. (Pavyzdžiui, naudojama „s“ užrašyti „si“ ir „so“ užrašyti sol.) Solresol kalbos vartojimas buvo pasiūlytas daugybe įvairių būdų: ji galėjo būti sudainuota, pagrota ar paniūniuota vietoje kalbėjimo; užrašyta kaip muzika, mušama ritmu, ar netgi išreiškiama spalvomis; pakeista garsais komunikacijai per atstumą, naudojama klausos aparatams, kurie vibracija perduotų pranešimą. J.F. Sudre sukurtos kalbos žodynas buvo pakankamai natūralus, visiškai sutartinis, tačiau gramatika, buvo gana komplikauta. Projektas, pirmiausia apgalvotas 1817m., buvo pristatytas Vaizduojamųjų menų akademijai 1827m., ir buvo plačiai jam pritarta, bei teikiama parama tokių asmenybių kaip Victor Hugo, Lamartine, Humboldt, ir Napoleon III. Sudre mirė 1862m., bet jo kalba tebeturėjo pasekėjų, tokių kaip Gajewski, kuris apie tai išleido knygą 1902m. ir sukūrė specialią Solresol stenografiją. Ši stenografija, sukomponuota tik iš 7 ženklų, po vieną kiekvienam garsui (žr. 1 schema).[44]

1 schema

Solresol kalbos stenografijos ženklai [44]

Panašią muzikinę kalbą buvo Bruce Koestner 1990m. sukurtą Eaiea kalbą. Ji buvo suformuota taip, kad muzikos instrumentai išreikšė žodžius per išeinančių garsų kombinaciją, ir tai leido tuo pačiu metu dainininkams kalbėti dvejomis kalbomis.

Garsinio ir vaizdinio rašto pavyzdys – “Lautbildschrift” kalba, išrasta Leonhard Heinzmann 1998m. Jos sistema paremta garso ir atvaizdo kombinacija: ideogramos suformuotos iš specialiai sukombinuotų (keleto paprastų) raidžių taip, kad kiekviena ideograma galėtų būti perskaityta fonetiškai.[44]

Prie aukščiau minėtos sampratos nebuvo išskirtos dar du, kiek bendresni universalios kalbos sinonimai. Universaliosios kalbos, kurios siekia pagerinti globalią komunikaciją greta tautinių kalbų sutartinai vartojant ir nenatūralią kalbą, dar vadinamos pagalbinėmis kalbomis (auxiliary languages (auxlangs)). Nedideliu skirtumu – tarptautinės šalių komunikacijos tikslu naudojamos inter-kalbos (interlanguages, interlinguas) ar tarptautinės kalbos.

Lingvistikoje taip pat skirtingai apibrėžiamos “universalios” ir “tobulos” kalbos. UK labiau apibrėžiama globalios komunikacijos aspektu: ji kuriama siekiant, kad ją vartotų visa žmonija. Tie patys tikslai keliami ir daugeliui dirbtinių kalbų, pavyzdžiui, Esperanto. O tobula kalba turėtų tobulai atspindėti realybę.[33] Primenančios tobulas kalbas buvo gydytojų psichiatrų kuriamos dirbtinės kalbos pacientų gydymui gerinti. Psichiatrai lengviau išvelgia pacientų mintis tirdami pacientų išrastą kalbą arba studijuodami būdus, kuriais pacientas vartoja dirbtinę kalbą norėdamas išreikšti savo mintis. Tokia kalba buvo, pavyzdžiui, aUI dirbtinė kalba, išrasta Dr. W. John Weilgart.[35]

Kai kurie universalios kalbos kūrėjai kalbos struktūroje išvelgia meno formą. Tokios dirbtinės kalbos yra ekspresyvios, skambios, jos kuriamos savo malonumui.[55] Kadangi šios dirbtinės kalbos sukurtos atitinkant estetinį kriterijų, jos vadinamos “artlangs” (“meno kalbomis”). Tokias “meno kalbas” jų kūrėjai realizuoja grožinėje literatūroje, kompiuteriniuose žaidimuose ar kino filmuose.[55] Pavyzdžiui, DiLingo kalba sakiny “Kodėl jūs tai darote?” atrodytų taip: “Ving ding ying ding isink?”.[32] Kai kurios tokių kalbų yra nesunkiai išmokstamos, nors dažniausiai neturi universalios kalbos tikslų. Pavyzdžiui, Anthony Burgess' Nadsat dirbtinė kalba (Nadsat buvo apie 300 žodžių) – netikras anglų kalbos dialektas, buvo sukurtas knygoje „A Clockwork Orange“. Skaitytojas mokėsi tos kalbos skaitydamas vieną po kito knygos puslapius, įsijausdamas į skaitymą. [6]

Dabartiniame amžiuje nepaisant skirtingų universaliai kalbai keliamų tikslų ir iš to sekančių universalijų kalbų projektų, gal net nesąmoningai ieškoma priekabių. Manoma, tai susiję su psichologiniu aspektu, kad žmonės pritaria ir susitaiko su gyvenamosios kultūros kūrybos produktais, bet nelinkę priimti atskirų asmenybių sukurtų universalijų kalbų. Nors įmanoma sukurti kalbą be jokių struktūrinių kalbinių prieštaravimų, tačiau mažai tikėtina, kad net ir tokią kalbą visuomenė priimtų. Priežastimi galima įvardinti ir tai, kad dirbtinės kalbos dažniausiai kuriamos daugiau reikšmės teikiant atskiriems kalbos aspektams ar tikslams. Pavyzdžiui, jeigu kai kurios nepaprastai vaizdingos dirbtinės kalbos pretenduotų tapti universalia kalba ir būtų pasiūlyti kaip “meno kalba”, tuomet tikriausiai susilauktų sėkmės, nes meno kalbų tikslas yra patiriamas jų vartojimo malonumas. Bet kadangi šie projektai pretenduoja tapti pagalbine kalba – tokioje kategorijoje jos nepriimtinos ir atmetamos kaip nesėkmės.[55]

Be to, galima pastebėti, kad kartais tikimasi, kad universalioji kalba užpildys ne tik universalios kodo bet ir kitas universalios komunikacijos grandis. Negalime teigti, kad šiuolaikiniame amžiuje informacijos amžiaus tendencijomis globaliai gyvena visos pasaulio tautos. Daugybėje tautų Rytuose,

Pietuose ir kitur tebeturi ankstesnį laiko suvokimą, jų aplinka nesikeičia taip greitai, kad tai įtakotų kalbą, kuria jie išreiškia savąjį pasaulio suvokimą. Todėl daugelio mokslininkų ir šiais laikais ieškoma universalios kalbos apsiriboja tik Vakarų civilizacijos pasauliu, kuriam universalios kalbos poreikis vis auga kuriantis sąjungoms ir susisiejant komerciniais, mokslo, kultūros ir kt. tikslais, keičiantis žmogiškaisiais ištekliais.

Su universalia kalba bei universalia komunikacija taip pat siekiama ir nauja komunikacinė kokybė, naujos komunikacinės pasekmės. Todėl kartais universaliai kalbai be jos svarbiausio – universalumo kriterijaus – priskiriami ir tikslai, kurių netenkina natūraliosios kalbos. Pavyzdžiui, kartais universalios kalbos poreikis siejamas su žmonijos bendruomeniškumo jausmu, pasaulio kultūrų ir valstybių santaika ir tarpusavio supratimu.

Nors tikėta, kad viena bendra kalba suvienys pasaulio tautas ir sustiprins broliškumo jausmą, tačiau toks jausmas taip pat kildinamas iš tautų būdo, o ne kalbos, kurią ji vartoja.[50] Istorijoje matome pavyzdžius, kai viena kalba kalbantieji dalyvauja karuose ir žudo vienas kitą. Pavyzdžiui, Amerikos revoliucijoje abi pusės kalba anglų kalba, tačiau jos turi skirtingą būdą, idėją, taisyklę, reguliavimą, ir pan., tai kas kildinama nesantaikų priežastimi. Karo priežastys taip pat kildinamos iš sąryšio su kalba.[18] Teigiama, kad universalioji kalba gali būti naudinga tik tuomet, kai žmonių rasės ir visuomenės pakils į tam tikrą moralės, elgesio, būdo, troškimų ir idealų lygį. Tam, kad universalioji kalba būtų priimta ir plačiai vartojama, kažkieno idealai ir elgesys turės būti visiškai pakeisti.[50] Tačiau kiti šaltiniai teigia, kad nesusipratimai tarp šalių nebus išspręsti kol nebus sukurtos vienos tarptautinės kalbos.[18]

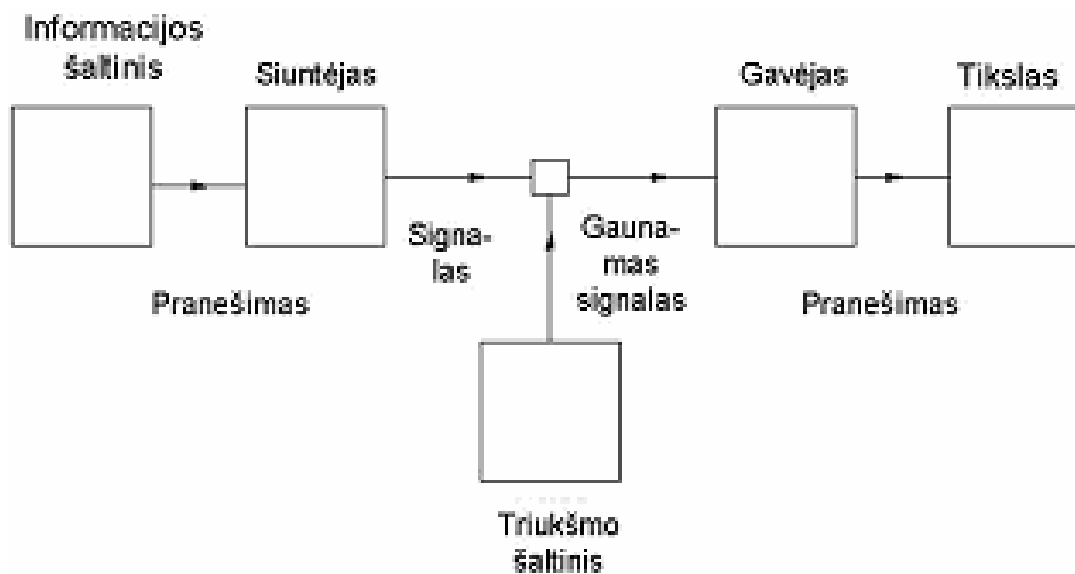
2. NATŪRALIOSIOS KALBOS KOMUNIKACIJOJE

Universaliosios kalbos idėja lieka neįgyvendinta, nepaisant įvairius kriterijus atitinkančių daugybės kuriamų kalbų. Nepaisant sukurtų universaliųjų kalbų privalumų, jos nėra vartojamos. Todėl svarbu ištirti kalbos vietą komunikacijoje ir kokių komunikacinių aspektų nepaliečia dirbtinė kalba, dėl ko ji gali būti atmetama kaip bendravimo priemonė. Kalbą komunikacijoje tyrė komunikacijos, lingvistikos, semiotikos ir kitų mokslų specialistai.

2.1 Natūraliųjų kalbų veikimas komunikacijoje

Komunikacijos moksluose Claude Shannon, Warren Weaver ir kitų kurtas ir plėtotas klasikiniu laikomas komunikacijos modelis (žr. 2 schemą) kalbą laikė vienu komunikacijos proceso elementų – pranešimo kodu. Manyta, kad vieno komunikacinio elemento – siuntėjo, tam tikra kalba užkoduotas pranešimas perduodamas gavėjui, kuris pranešimą iššifruoja. [43] Norimos perduoti prasmės manyta, buvo užkoduojamos pranešime, o iššifravimo kokybė priklausydavo nuo greitesnio pranešimo perdavimo, tokiu būdu sumažinant perdavimo kanalo triukšmo sukeltus pranešimo iškraipymus jo perdavimo metu. [2] [13] Kuriant universalią kalbą kanalo triukšmo sąvoka tampa svarbi, kai universalios kalbos žodynas, siekiant kalbos paprastumo, pavyzdžiui, kuriamas iš trumpų žodžių, arba kategorizuojant žodyną žodžių prasmės keičiasi pakeitus juose vos vieną priebalsę. Tokiu atveju, potencialiai galimas pranešimo iškraipymas, kai neteisingai ar visai neišgirsta, nes kalbos paprastumas nesuteikia papildomo konteksto, ir bendraujama tarp skirtingų kultūrų – neturinčių bendro supratimo, todėl ir pranešimo nuspėjamumo savybių.

Klasikinis komunikacijos modelis [40]

Warren Weaver iškėlė tris galimų komunikacijos problemų lygius: techninių, semantinių ir efektyvumo problemas, kurias sprendžiant gerėja komunikacijos efektyvumas. Pirmame, techniniame, lygyje svarbu kaip tiksliai komunikacijos metu gali būti perduodami simboliai. Antrame – kaip tiksliai šie simboliai perteikia prasmę. Ir trečiame – kaip efektyviai gauta prasmė užtikrina siektą poveikį. [20]

Techninio lygio problemų sprendimas universalios kalbos atveju galėtų būti efektyvių komunikacijos priemonių ir kanalų pasirinkimas bei pranešimo kontekstualizavimas, pranešimo kodo apibrėžtumas. Rašto sistemų patogumo problemos ypač siejamos su augančiomis kompiuterinėmis technologijomis, įtraukiant ir balso atpažinimo programas.[10] Pavyzdžiui, efektyvios priemonės tarptautinei komunikacijai atrodytų pasaulinis tinklas – internetas, kuriame pokalbiai dažniausiai vyksta raštu, tuo aiškiai perduodant simbolius. Tačiau kompiuterinių technologijų pritaikymas interneto prieigai įvairiose šalyse skiriasi, todėl tai nesuteikia lygiaverčių komunikacijos teisių įvairių šalių gyventojams.

Antra, internetas siejamas su anglų kalbos dominavimu, bei siūlymu priimti ją universalia. Pavyzdžiui, Nana Mouskouri, Europos Sąjungos komisijos narė kultūrai teigė, kad būtent tai ir sudaro bendros, įvairioms šalims priimamos universalios kalbos poreikį.[48] Nors demografiškai, anglų kalba sudaro tik ketvirtadalį pasaulio natūralių kalbų o jos vartojimas susijęs su ekonomine išsivysčiusių ir sparčiai besivystančių valstybių galia, nesuteikiančia lygiavertės komunikacijos sąlygų.[60]

Tačiau randama vertinimų, kad universalios kalbos tema yra sudėtingesnė ir svarbesnė nei ekonominė jėga ar demografija. Tokiu pavyzdžiu laikomas tarptautinės matų sistemos vystymasis. Dešimtainės sistemos naudojimo paprastumas užgožia tradicinę anglų matų sistemą, nepaisydamas ekonomikos ir karinės pramonės galių.[58] Tačiau sąvokos, kurioms išreikšti vartojame kalbą, negali

būti taip paprastai apibrėžtos kaip matų etalonai. Tautinius bruožus pavojinga apibrėžti dėl netikslių vertinimų ir stebėtinų išimčių.[41]

Trečia kliūtis būta ta, kad komunikacijos priemonių bei kanalų pasirinkimas gali būti skirtingai vertinamas įvairių kultūrų. Pagal T.Hall kultūrų skirstymą į sodraus ir blankaus konteksto, pranešimo kodo apibrėžtumas, aiškus susitarimas tiks tik blankaus konteksto kultūroms – daugiau tekstualizuojančioms susitarimus, ir mažiau dėmesio skiriančioms bendram kontekstui ar besikeičiančioms aplinkybėms. Tuo tarpu kai sodraus konteksto kultūrose, kur didesnis dėmesys skiriamas aplinkos įtakai, universali kalba gali būti mažesnio žodyno, tačiau jos vartojimo aplinkybės darys didesnę įtaką nei norima perduoti tiesioginė žodžių prasmė.

Kultūrinė įtaka, kai sodraus konteksto kultūrose tiesioginės žodžių prasmės nepakaks perduoti norimą pranešimą bus kliūtis sprendžiant ir antro – semantinio lygmens problemas tarptautinėje komunikacijoje. Nors teigiama esant daug ir tvirtai išsisknijusių bendrų sampratų labai skirtingose kultūrose, tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad skiriasi tų kultūrų požiūris į tas pačias sampratas.[41]

Remiantis šiuo komunikacijos modeliu, kalba, kuria koduojamas pranešimas, suvokiama kaip nekintanti ženklų sistema, dėl kurios reikšmių iš anksto susitarta, todėl pranešimo prasmė neiškraipoma. Vienas universalių kalbų tyrinėtojų lingvistas Chomsky teigė, kad visos pasaulio kalbos remiasi tokiomis pačiomis pamatinėmis taisyklėmis, t.y. egzistuoja universali gramatika. Šiuo požiūriu rėmėsi ir tebesiremia nemažai universalių kalbų kūrėjų.[15] Komunikacijos procese, perduodant universalia kalba koduotą pranešimą, gramatinės struktūros gali sudaryti tam tikrą supratimo kontekstą, ir sumažinti kanalo triukšmo pavojų. Tačiau žodynas taip pat turėtų būti aiškus, žodžiai pakankamai skirtingi, kad nebūtų didelių iškraipymo galimybių.

Anglų filosofas John Locke teigė, kad žodžiai neturi universalių prasmių, jų sąsaja su norimomis išreikšti mintimis yra individuali kiekvieno žmogaus. Todėl siuntėjas ir gavėjas nepaisant pranešimo šifravimo efektyvumo bei perdavimo greičio gali gauti ir gauna skirtingas prasmes, tai yra ir skirtingus pranešimus.[13] [49] Remiantis tokiu komunikacijos modeliu, kalba negali visiškai atspindėti žmogaus minčių, žodžių prasmės gali skirtis priklausomai nuo kiekvieno žmogaus asmenybės, ir ją formavusių veiksnių.

Skirtingi veiksniai, formavę asmenybę sukelia ypač daug problemų kuriant universalią kalbą ir siekiant, kad ji būtų vartojama tarptautinėje komunikacijoje.[22] Apibrėžiant universaliosios kalbos sąvoką, kaip paplitusios pasauliniu mastu, ir prieinamos visiems, tokios kalbos vartotojais laikomi skirtingų geografinių, tautinių, kultūrinių, demografinių ir kitų charakteristikų žmonės. Šios vartotojų charakteristikos apibrėžia vienos vartotojų grupės kalbos skirtumus lyginant su kita, todėl įtakoja ir universalios kalbos sampratą.

Geografinė šalies padėtis, jos klimatas turi įtakos kalbos struktūroms, žodynui, pavyzdžiui, eskimai turi daug žodžių įvardinti sniegui, zulu kalboje – žaliai spalvai.[13] Demografiniai veiksniai taip pat įtakoja kalbą, nes kalba komunikuojant naudojama dalintis žmogiškomis charakteristikomis.[13] Kultūra taip pat veikia žmonių elgseną tuo sąlygodama jų kalbą.[6] Kalba yra vienas esminių bruožų, skiriančių kultūras vienas nuo kitų. Pagal kultūrologą Maletzke, kiti kultūras identifikuojantys požymiai yra nacionalinis tautos charakteris, suvokimas, laiko ir erdvės koncepcijos, mąstymas, neverbalinė komunikacija, vertybės, elgesys (normos, taisyklės, būdai), socialinis susigrupavimas ir socialiniai ryšiai. Nors kalba tėra vienas iš kultūrų skirtumų, tačiau ji yra veikiami visų minėtų požymių ir pati juos veikia. Pavyzdžiui, kalboje užkoduotas laiko ar erdvės suvokimas atitiks tam tikrą žodyną, sakinių struktūrą ir pan. Socialinio susigrupavimo požymis pasireiškia kaip visuomenės susiskirstymas į šeimas, klases, kastas, statusus, elitą ir kt. Minėti elgesio numanymai, kaip žmogus turėtų elgtis, taip pat įtakoja kalbą.

Minėtos charakteristikos sudaro kalbos tikslų, pasaulinėje komunikacijoje, pagrindą. Kalba vartojama išreikšti žmogaus poreikiams, gyvenimo būsenai, gyvenimo būdui, kultūrai, geografiniams veiksniams ir pan. Antra vertus, būtent dėl šių charakteristikų įtakos kalbai, universalia kalba norima priimti dirbtinę kalbą, o ne transformuotą natūralią, vienos tautos gimtąją kalbą. Universalia kalba siekiama lygiaverčio įvairių pasaulio tautų bendravimo, nepaisant jų geografinės, kultūrinės, politinės, visuomenės demografinės ar kt. padėties. Tačiau dirbtinė kalba, nepažįstama ir svetima visoms tautoms neturi sąsajų su šiomis charakteristikomis, kurios veikia ne tik kalbą, bet visų pirma apsprendžia tautų gyvenimo būdą.

2.2 Komunikacijos proceso įtaka natūraliosioms kalboms

Viena komunikacijos tradicijų – socialinė psichologija, apibrėžia komunikaciją kaip socialinę tarpusavio sąveiką ir įtaką. Komunikacijos proceso dalyviai turi savitus asmenybės bruožus, požiūrius, tikėjimus ir emocijas. Socialinis elgesys atskleidžia šių psichologinių faktorių įtaką ir jų kaitą, kai komunikacijos dalyviai daro įtaką vienas kitam, neteikdami daug reikšmės įtakos pasekmėms. Jeigu tokia komunikuojančiųjų sąveika abipusiškai pakeičia dalyvius ir veda juos prie bendro rezultato, kuris jokių kitu būdu nebūtų pasiektas, komunikacija tampa sudėtinu socialiniu procesu. Komunikacijos tikslas šiuo atveju – kaip efektyviai socialiai sąveikauti, kad gauti norimą poveikį ir išvengti nepageidaujamo.[13]

Žmonės bendraudami sukuria reikšmes per socialines sąveikas išreikšdami savo nuomones ir turimas žinias, reaguodami į naujas situacijas ar gaunamą informaciją. Tokia išraiška vyksta per kalbą. Įdomus paminėtinas pavyzdys – evoliucinės kalbos teorijos pasiekimai. Evoliucinė kalbos teorija, kurią plėtoja Evoliucinės lingvistikos mokslas, bei kompiuterinė lingvistika daro didelį įnašą

praktiniams kalbos komunikacijoje tyrimams. Evoliucinės lingvistikos atstovai, pavyzdžiui, Hurford, Knight, Steels – naudoja kompiuterius, kuria specialias jų programas, bei taip vadinamus „kalbančius robotus“ („Talking Heads“). Tai yra, sukonstruotus robotus, kurie, keliaudami ar tiesiog būdami įvairiose pasaulio dalyse esančiose laboratorijose, per internetą bendrauja su kitais tokiais pačiais robotais ir kuria savitą bendrą kalbą, turinčią visiems jiems vienodas reikšmes. Tokiu atveju kalba yra ne sukuriama ir išmokstama iš anksto, bet žodynas formuojamas ir jo mokomasi bendraujant, komunikacijos proceso metu. Panašių pavyzdžių yra ir dirbtinių kalbų kūrimo projektuose. Pavyzdžiui, Anthony Burgess Nadsat dirbtinė kalba (Nadsat buvo apie 300 žodžių), netikras anglų kalbos dialektas, buvo sukurtas knygoje „A Clockwork Orange“. Skaitytojas mokėsi tos kalbos skaitydamas vieną po kito knygos puslapius, mokymasis vyko įsijaučiant į skaitymą.

Dauguma šiuolaikinių lingvistikos teorijų kaip tik remiasi prielaida, kad esminė kalbos funkcija yra komunikacija. Kaip savaiminis dalykas priimamas teiginys, kad pati kalba yra komunikacijos sistema. Kalba charakterizuoja ir visą visuomenę, tai socialinis fenomenas, bendra socialinė sistema, užkoduočių tos visuomenės vertybių.[62] Kalbantieji ta pačia kalba, iš karto atpažįstami, tautos tradicijos, mitai ir religijos kaip ir pats mokslas užkoduoti tos visuomenės kalboje. Abejojama, ar jie apskritai galėtų egzistuoti be kalbos.[51]

Panašią teoriją pateikė Wilhelm von Humboldt (1767-1835), kuris minčių ir kalbos ryšį išreiškė savo „Pasaulėžiūros“ („Weltanschauung“) hipoteze. [39] Humboldt teigė, kad kalba sąlygoja mintis – ¹ mintys neįmanomos be kalbos, yra visiškai jos sąlygojamos. Teorijas plėtojo lingvistinis determinizmas, skiriamas į „stiprų“ ir „silpną“. Stiprus determinizmas teigia, kad kalba visiškai sąlygoja mintis, kad kalba ir mintys yra identiškos. Pagal silpną determinizmą – mintys yra įtakojamos ir veikiamos įvairių kalbų. Šiandien pripažįstama silpno determinizmo teorija.

Visgi jeigu kalba visiškai sąlygotų mintis, tuomet universalios kalbos vartojimas tuo pačiu kurtų ir bendrą kalbą vartojančiųjų požiūrį į pasaulį, tuo gerindamas ir tarptautinę komunikaciją. Visgi reikšmingesnė atrodytų ne kalbos įtaka pasaulėžiūrai, o pasaulėžiūros atspindys kalboje.

Todėl reikšminga paminėti kalbos tyrėjų – Edward Sapir (1884-1936) ir Benjamin Lee Whorf (1897-1941) kalbos teoriją, teigiančią, kad kalba, kuria šnekame ne tik išreiškia mūsų mintis, bet ir jas sąlygoja. Kalba daro įtaką minčių struktūroms, o tuo pačiu ir pasaulio suvokimui. [39][41] Teorija vadinta „Sapir-Whorf hipoteze“, 'Whorfėjiška hipoteze“. [56]

Panaši į minėtąją, lingvistinio reliatyvumo teorija, teigė, kad vienoje kalboje užkoduoti kalbos požymiai būdingi tik tai kalbai, ir kad „kalbų struktūrinė įvairovė yra beribė“. Pavyzdžiui, spalvų spektras neturi aiškių skiriamųjų ribų tarp spalvų, kiekvienoje kalboje joms nustatoma skirtinga spektro dalis: nei ispanų, nei italų ar rusų kalbos neperteikia tos pačios mėlynos spalvos, kaip angliškas „blue“. Pavyzdžiui, ispanų kalboje vidiniam ir išoriniam kampui pavadinti yra atskiri žodžiai

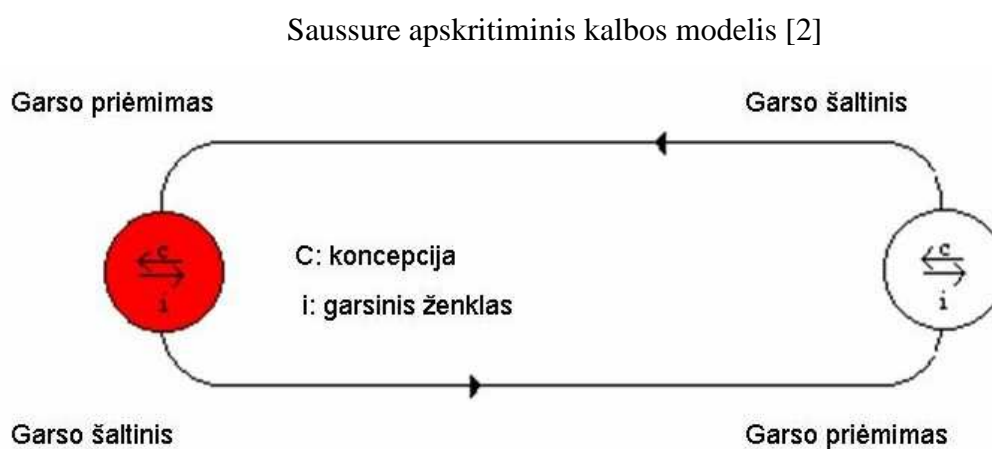
¹ „Der mensch lebt mit den Gegenständen hauptsächlich, ja...sogar ausschliesslich so, wie die Sprache sie ihm zuführt.“

„esquina“ ir „rincon“. Todėl kalba savo ypatumais nustato tam tikrą realybės suvokimo būdą, apibrėžia jo ribas. [56]

Richard. D. Lewis teigia, kad galvodami dviem skirtingomis kalbomis įgyjame papildomą tikrovės matą, pamatome didesnę dalį visatos, pasaulio. [41] Tuo pačiu paminėtina hipotezė, grindžiama moksliniais tyrimais, teigianti, kad nuo kalbos priklauso aukštesnis mąstymo lygis.[39] [41]

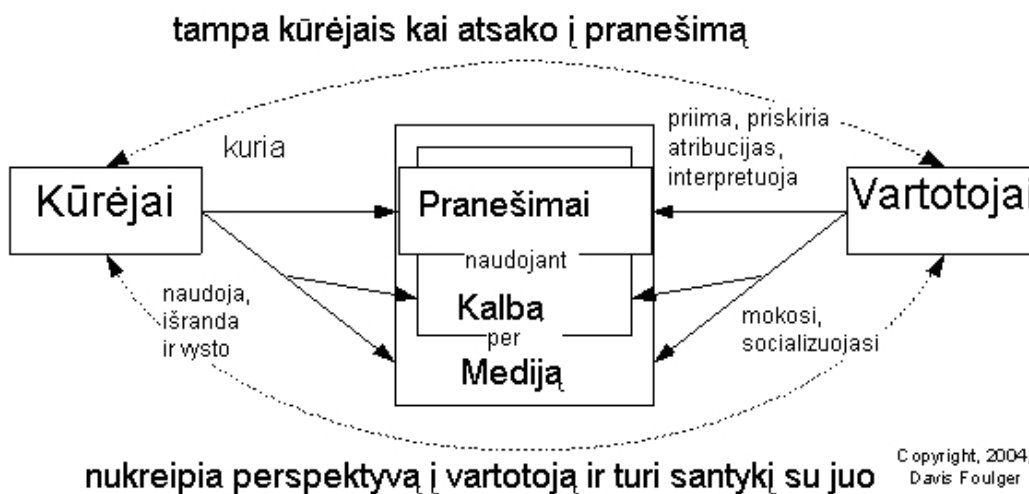
Kalbos ir minties ryšį atskleidė lingvistas Saussure pateikęs komunikacijos modelį, vaizduojantį kalbos vartojimą komunikacijoje apskritimu (žr. 3 schema). Modelis paremtas dialogo principu: garsiniai signalai nuo siuntėjo siunčiami gavėjui, iš jo vėl siuntėjui. Saussure pabrėžė du procesus – garso skleidimą (šaltinį) („*phonation*“) ir garso priėmimą („*audition*“). Siuntėjas formuluoja mentalinius ženklus mintyse ir tuomet akustine forma juos pateikia, o gavėjas gavęs akustinius ženklus vėl paverčia juos mentaliniais ženklais.[7] Saussure kalbos modelyje svarbus lingvistinio ženklo vaidmuo. Lingvistinis ženklas skiria akustinį ženklą ir mentalinį – mintį, susietą su garsu išreiškiamu ženklu (mentalinę koncepciją). Koncepcija ir akustinis ženklas perduodami komunikacijos metu.[2][16]

3 schema

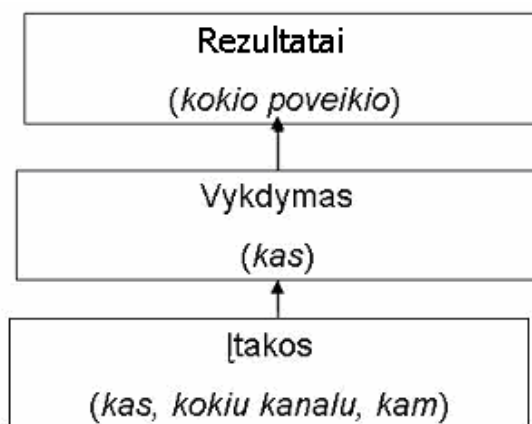
Komunikacijos įtaka kalbai ir kalbos vystymasis komunikacijoje nagrinėjamas ir neseniai pristatytame komunikacijos priemonių (medijų) tyrinėtojo prof. Davis Faulger komunikacijos modelyje. Ekologinis komunikacijos modelis panašus į klasikinį, tačiau jame daugiau dėmesio skirta kalbos nagrinėjimui. Modelis remiasi samprata, kad komunikacija vyksta tarp žmonių (kūrėjų ir vartotojų), tarpininkaujama pranešimais, kurie sukurti naudojant kalbą medijoje, paimami per mediją ir suprantami naudojant kalbą (žr. 4 schema).

D.Foulger komunikacijos modelis [19]

Šis modelis detalizuoja tyrėjas Lasswell (1948) trijų lygmenų komunikacijos aiškinimą: „Kas... ką sako... kokiame kanale... kam... su koku poveikiu“ (žr. 5 schemą).

Lasswell komunikacijos modelis [40]

Ekologiniame D. Faulger modelyje, pranešimo kalba yra kanalo turinys o kanalai yra sudedamoji medijos dalis. Poveikis pasireiškia sąveikaujant šiems elementams, taip pat atribucijoms, supratimui ir kt. ir evoliucionuojant kalboms bei medijoms.[19]

D. Faulger nurodo elementų sąveikas modelyje:

1. Pranešimai kuriami ir vartojami kuriant kalbą.
2. Kalba pasireiškia medijos kontekste.
3. Pranešimai kuriami ir vartojami medijos kontekste.
4. Vartotojas ir kūrėjas yra reflektuojantys vienas kitą: vartotojai tampa kūrėjais reaguodami į pranešimą grįžtamuju ryšiu. Vartojant kitų pranešimus išmokstama pranešimus kurti.

5. Kūrėjas ir vartotojas nukreipti į save. Pranešimai kuriami iš kūrėjo pozicijų ir atsižvelgiant į ryšį su pranešimo vartotoju. Kūrėjai optimizuoja pranešimus pagal savo tikslines auditorijas. Vartotojai interpretuoja pranešimą iš savo pozicijų ir pagal ryšius su kūrėju. Vartotojai apie pranešimą sprendžia pagal apie pranešimo kūrėją susidarytą nuomonę. Žmonės formuoja savo pozicijas ir ryšius kaip komunikacijos funkciją.
6. Kūrėjų pranešimai neišvengiamai reprezentuoja netikslią norimą perteikti prasmę. Pranešimai ribojami pasirinktų medijų ir naudojamos kalbos.
7. Vartotojai taip pat suvokia pranešimą medijos ir kalbos ribose.
8. Žmonės mokosi kalbos susidurdami su medijoje naudojama kalba. Kalbos, kurias jie išmoksta, beveik visada bus tos, kurios pasireišk komunikuojant su jas žinančiais ir vartojančiais žmonėmis. Tokia komunikacija visada vyks naudojant mediją, įgalinančią tokias kalbas.
9. Žmonės išmoksta medijas jas naudodami, (medijas, naudojamas žmonių, su kuriais komunikuojama).
10. Žmonės išranda ir vysto kalbas. Atmetant kai kuriuos kalbos struktūros aspektus, konstruojamus smegenyse, pati kalba neatsiranda natūraliai. Žmonės išranda naujas kalbas, kai nėra kalbos, kurioje jie galėtų socializuotis. Žmonės išranda kalbą, kai jie nori iškomunikuoti sąvokas, kurių nėra esamoje kalboje.
11. Žmonės išranda ir vysto medijas. Atmetant komunikacinius kanalus, kurie natūraliai yra, priemonės komunikacijai yra sukuriamos. [19]

Pagal komunikacijos mokslų profesorių Davis Faulger, kalba gali būti ir dažnai yra pranešimas (neatskiriama nuo ja kurto pranešimo), priemonė (neesminė), asmuo („kalbos instinkto“ lygiu ir asmeninės socialinės patirties per ženklus), ir netgi kalba (kadangi renkamės kalbą, kuria kursime pranešimą). Iš esmės kalba nėra nė vienas šių dalykų, bet gali būti naudojama kaip bet kuris jų ir yra medijomis pateiktų pranešimų rezultatas. Taigi D. Faulger daro išvadą, kad naudojame kalbą per mediją, kurti pranešimams, kurie kuria kalbą. Tokiu būdu kalbos yra kuriamos ir vystomos per komunikaciją. [19]

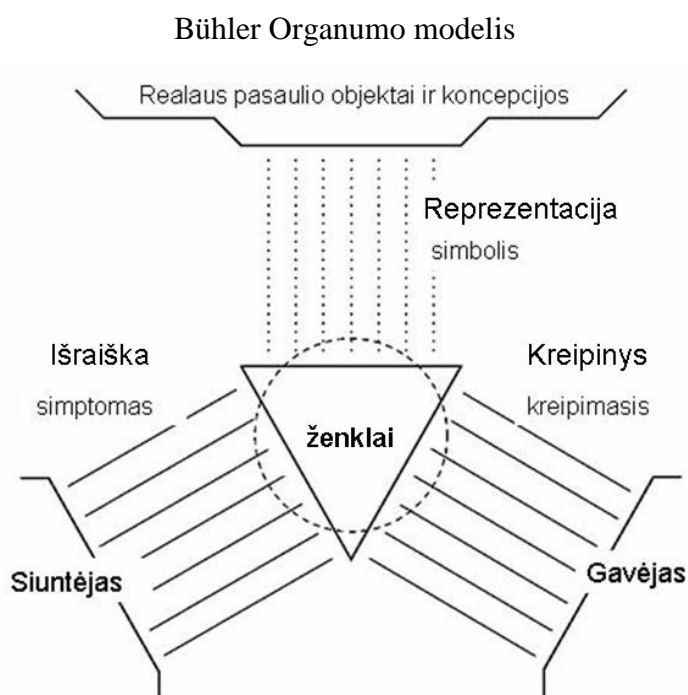
2.3 Natūraliųjų kalbų funkcijos komunikacijoje

Viena svarbiausių universaliosios kalbos yra natūralios kalbos funkcija per pranešimą perduoti ne tik tiesiogines, bet ir tam tikras papildomas reikšmes. Roland Barthes iškėlė semiotinę teoriją, kurioje teigia, kad skaitydami ženklus galime atskirti pranešimų rūšis. Denotacija (ženklų nurodymas) yra „tiesioginė, objektyvi prasmė“ arba „pirminė ženklų sistema“. Konotacija yra „antrinė ženklų sistema“, kurioje pateikiamos pridėtinės kultūrinės prasmės. Kultūriniai skirtumai, esantys kalboje daro ją įdomią, tačiau apsunkina skirtingų kultūrų komunikaciją. Taip pat Barthes konotaciją

priskiria ideologijos veikimui (jo vadinamam „mitui“). Pagal Barthes, „ideologija“ arba „mitas“ atskleidžiamas per ženklus siekiant išreikšti ar patvirtinti dominuojančias visuomenėje vertybes, socialinę padėtį ar istorinį laikotarpį (ženklai reiškia ne tik patys save, bet ir vertybių sistemą, kurioje jie pateikiami).[28] Pavyzdžiui, universalios kalbos atveju, ekonomiškai stiprios išsivysčiusios valstybės siekia universalios kalbos priimti ne dirbtiną, o jiems gimtąją kalbą, kuri, manoma, gali primesti ir svetimą pasaulio supratimą bei ideologiją. [30]

Tačiau tokiu atveju reikėtų kalbos funkcijas apžvelgti plačiau. Kalbos funkcijas tyrė lingvistas Bühler (1879–1963), kuris sukūrė komunikacinį modelį (žr. 6 schemą). Bühler buvo įtakotas jo laikotarpiu atsiradusios naujos psichologijos formos – *Denkpsychologie* ir rėmėsi Platono idėjomis, kurios teigė, kad kalba tai lingvistinis įrankis, kuri pirmiausiai reikalinga komunikacijai.[27] Bühler sukurtas komunikacijos modelis vadinamas Organono („Organum“ graikų kalba reiškia įrankį), jame kalba vaizduojama kaip įrankis, priemonė, naudojama kažkieno komunikacijai su kažkuo kitu apie kažką: „*einer – dem anderen – über die Dinge*“.[40] ² Kalbos ženklai naudojami kaip instrumentai, kuriuos naudojant pasireiškia atitinkamas praktinis elgesys. [5]

6 schema

2 „Die Sprache ist dem Werkzeug verwandt; auch sie gehört zu den Geräten des Lebens, ist ein Organon wie das dingliche Gerät, das leibesfremde Zwischending; die Sprache ist wie das Werkzeug ein geformter Mittler. Nur sind es nicht die materiellen Dinge, die auf den sprachlichen Mittler reagieren, sondern es sind die lebenden Wesen, mit denen wir verkehren.“

[Kalba panaši į įrankį: kalba priklauso gyvenimo priemonėms, tai organonas kaip materialus įrankis, kūnas-pašalinis hibridas; kalba – kaip įrankis– tikslingai sukurtas tarpininkas. Vienintelis skirtumas, tas, kad į lingvistinį tarpininką reaguoja nematerialūs objektai, o gyvenimas prasideda su tais, su kuriais komunikuojame.] K. Bühler 1934, p. XXI

Modelyje tyrėjas dėmesį sutelkia garsinei kalbai, todėl kalba vaizduojama kaip garsas, kuris atlieka tris skirtingas funkcijas tuo būdu atskleisdamas ir tris skirtingus kalbos tikslus:

1. Rerezentacijos („*Darstellung*“) funkciją atlieka komunikacijos ženklas. Tai simbolis nurodantis realaus pasaulio objektus ir koncepcijas.[40] Rerezentacijos funkcija nurodo kalbą, kuria perduodama informacija. [27]
2. Išraiškos („*Kundgabe*“) funkcija atliekama, kai akcentuojamas siuntėjas. Siuntėjo vidinė koncepcija („*Innerlichkeit*“) išreiškiama simptomais.[40] Išraiška nurodo būdą, kuriuo siuntėjas sukuria ženklą. [27]
3. Kreipinio („*Appell*“) funkcija akcentuoja gavėją. Ja kontroliuojamos gavėjo mintys ir elgesys.[40] Kreipinys nurodo būdą, kuriuo gavėjas paveikiamas ne tik ženklu.[27]

Paprastai komunikacijos metu būna visos trys funkcijos, tačiau viena jų dominuoja.[7]

Modelyje aiškus ryšys tarp pranešimo turinio ir formos: ženklas reprezentuoja realaus pasaulio objektus ir koncepcijas. Kadangi objektai ir koncepcijos yra pranešimo turinys, ženklas sudaro jų formą. Atkreipiamas dėmesys ir į aplinkos daromą įtaką. Kaip kreipinys, ženklas turi atitikti gavėjo charakteristikas; kaip simbolis turi būti sutartas; kaip simptomas jis parenkamas pagal siuntėjo pasirinktą stilistiką.[40]

Modelio schemeje apskritimas simbolizuoja garsinės kalbos vienetą – garsą, trikampis – lingvistinį ženklą. Apskritimo ir trikampio sutapimai atkleidžia du pagrindinius ryšio tarp ženklo ir jo fizinės išraiškos bruožus. [7]

1. Abstraktus relevantiškumas („*Abstractive relevance*“). Kur apskritimas išlenda iš trikampio, garsas turi daugiau akustinės informacijos nei ženklas. Tokiu atveju, galima atskirti esminę informaciją nuo papildomų dalykų, pavyzdžiui, kasdienės kalbos „eh“, „hm“ ir pan. [7]
2. Apercepcijos išplėtimas (*Apperceptive enlargement*). Trikampis taip pat išlenda iš už apskritimo. Tai reiškia, kad dalis informacijos gali būti prarandama dėl siuntėjo klaidų ar aplaidumo, arba komunikacinio kanalo triukšmo. Šiuo atveju vis tiek galima sukurti prasmingą pranešimą kažkoku būdu surenkant prarastą informaciją – išplečiant apercepciją. [7]

Bühler modelio trūkumai pasireiškia tuo, kad jis nagrinėja tik garsinę kalbą, todėl lieka netirta kai kurių komunikacijos ir informacijos priemonių įtaka pranešimui.[40]

Pranešimo bei kalbos funkcijos atskleidžiamos ir teorijose, kurios aiškino komunikacijos lygmenis. Paul Watzlawick sukūrė Interaktyviają komunikacijos teoriją, viena kurios aksiomų teigia, kad komunikacija turi du lygmenis – turinio ir santykių. [61] Turinys atskleidžia „kas“ pasakoma, o santykiai – „kaip“ pasakoma.[42] Informacijos lygmuo yra ženklaus išreikšta pranešimo dalis, komunikuojanti informaciją. Ryšių lygmuo yra meta-lygmuo, komunikuojantis siuntėjo norą „kaip“ gavėjas turėtų suprasti jo informaciją. Šiame lygmenyje išreiškiami jausmai ir apsiukeičiama neverbaline kalba. [61]

Friedemann Schulz von Thun sukūrė keturių komunikacijos lygmenų modelį: [2] [39] [61]

7 schema

Friedemann Schulz von Thun komunikacijos modelis [61]

- 1) faktų lygmuo (informacinis aspektas)
- 2) lygmuo, kuriame kalbama apie ryšius su kitais žmonėmis (ryšių aspektas)
- 3) lygmuo, kuriame sakoma kitam ką daryti (kreipinio aspektas)
- 4) lygmuo, kuriame kalbama apie save (saviraiškos aspektas)

Pranešimas siunčiamas ir priimamas su visais šiais aspektais. Thun vadina tai keturais žmogumi (žr. 7 schemą). Kiekvienas žmogus ypatingai reaguoja į šiuos lygmenis. Paprastai pirmenybė skiriama kuriam nors vienam lygmeniui, todėl daugiausia atsakoma į to lygmens pranešimus. Dažniausiai ir nėra svarbu visus pranešimus analizuoti visais lygmenimis. Siuntėjas ir gavėjas gali ypač skirtingai priimti šiuos lygmenis, jeigu jie yra neaiškiai išreikšti, todėl tokiu atveju būtų reikalingas kontekstas. Jeigu komunikacija vyksta sunkiai, taip pat yra galimybė pakeisti neaiškiai suprantamą lygmenį į faktų lygmenį ir peradresuoti jį siuntėjui. [61]

Skirtingą komunikacijos lygmenų traktavimą galima aiškinti ir Stiuart Hall teorijomis. Jis tyrė pranešimo užkodavimo ir iškodavimo mechanizmus. Pagal S. Hall, pranešimo užkodavimas ir iškodavimas komunikacijos metu vyksta sąlygojami siuntėjo ir gavėjo kultūrinių charakteristikų. Yra trys būdai, kuriais gavėjai gali iškoduoti pranešimą:

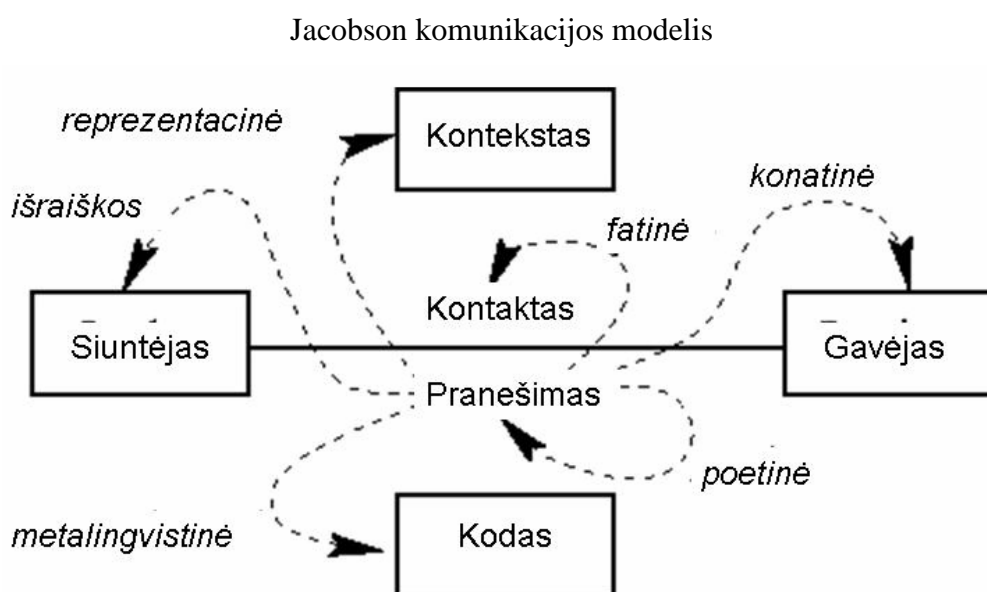
1. Dominuojantis pranešimo skaitymas – kai gavėjas gali nesvarstydamas priimti dominuojantį pranešimą.
2. Dalinis pranešimo skaitymas – kai gavėjas gali apsvarstyti galimas dominuojančio pranešimo interpretacijas.
3. Opozicinis pranešimo skaitymas – kai gavėjas gali visiškai nesutikti arba ignoruodamas atmesti dominuojantį pranešimą.[28]

Jacobson išplėtė Bühler komunikacinių funkcijų sistemą. Jo komunikacijos modelis panašus į klasikinį modelį, tik Jakobsonas pridėjo dar vieną elementą – kontekstą (žr. 8 schemą). Jacobson teigė, kad įprasto kodo nepakanka komunikacijos procesui. Būtinasis kontekstas, iš kurio kyla

komunikacinis objektas. Šis kontekstas panašus į Bühler objekto sąvoką. Pagal Jacobson kiekvienas modelio elementas atlieka komunikacijos funkcijas, kurios rodo ženklų vartojimo būdą: [7]

1. Išraiškos funkcija nukreipta į siuntėją, jos sąvoka atitinka ir Bühler išraiškos funkciją. Kalboje ši funkcija dominuoja, kai pabrėžiamas siuntėjo požiūris į pranešimo turinį, pavyzdžiui, kai vartojama ekspresyvi (emfatinė) kalba.
2. Konatinė funkcija nukreipta į gavėją, atitinka Bühler kreipinio funkciją. Pavyzdžiui, kai kalboje kreipiantis į gavėją vartojamas šauksmininkas (vokatyvas).
3. Referentinė funkcija nukreipta į kontekstą ir atitinka Bühler reprezentacinę funkciją.
4. Fatinė funkcija padeda sukurti kontaktą ir yra nukreipta į komunikacijos kanalą.
5. Metalingvistinė funkcija nukreipta į patį kodą. Tai kalbos funkcija, kai kalba, vartojama iširti kodui. Metalingvistinė funkcija dominuoja tuomet, kai kodas nesuprastas ir jį reikia pataisyti arba paaiškinti. Pavyzdžiui, klausimuose „Atsiprašau, ką sakėte?“ ir pan.
6. Poetinė funkcija nukreipta į pranešimą. Pranešimai perteikia ir tas prasmes, kurių nėra kontekste. Juose visada yra priedai neturintys kito tikslo, kaip tik pateikti pranešimą tam tikra išraiška. [7]

8 schema

Komunikacijos metu paprastai yra visos minėtos funkcijos, tačiau atskirais atvejais viena jų dominuoja, o kitos lieka antrinės. [4] Universalios kalbos efektyvumas neretai remiasi vienu kuriuo nors požymiu, labiau jį išryškindamos sukurtose dirbtinės kalbos struktūrose. Todėl neretai išvelgiami trūkumai, kad dirbtinių kalbų projektai netenkina kitų funkcijų, ir tuomet atmetami kaip nepakankami ar netinkami.

2.4 Natūraliųjų kalbų įvairovės poreikis komunikacijoje

Minėti komunikacijos modeliai labiau atspindi interpersonalinės komunikacijos procesą, todėl tokios teorijos nėra išsamios, jos riboja visapusišką kalbos nagrinėjimą. Kalbos funkcijas kituose komunikacijos lygmenyse galima nagrinėti pagal žmonių poreikius, kuriems išreikšti vartojama kalba. Kalbos poreikį detaliau apibūdintų kiti žmogaus poreikiai, kuriuos jis tenkindamas turi vartoti kalbą. Kalbos funkcija šiuo atveju gali būti terminologiškai apribota kaip priemonės, kuri reikalinga patenkinti kitus poreikius. Detalesniam poreikių ir kalbos įtakos jiems nagrinėjimui galima pasitelkti vieną žinomiausių – A.Maslow poreikių klasifikaciją, hierarchinę poreikių piramidę (žr. 9 schemą).

9 schema

Poreikių hierarchija [1]

Kalbos kaip priemonės sąvoka tokiu atveju platesnė, apimanti ne tik komunikacijos ir išraiškos funkcijas, nes poreikių hierarchijoje kalba vartojama ir kitiems poreikiams patenkinti. Kalba reikalinga kiekviename poreikių lygmenyje ir gali skirtis savo struktūromis, nes skirtingi jos vartojimo tikslai. Kalbai, kad ši patenkintų žmogaus poreikius, gali būti priskiriami tokie reikalavimai:

1. Kalba reikalinga patenkinti fiziologiniams poreikiams – susirasti darbą, įsigyti maistą, pavyzdžiui, svečioje šalyje nemokant kalbos, susirasti viešbutį, parduotuvę, nusipirkti tam tikrų prekių.
2. Kalba reikalinga žmogaus saugumui – informacijai apie pavojus, pagalbos iškvietimui, gelbėjimosi veiksams.
3. Kalba reikalinga bendravimui, žmonių socialiniams ryšiams palaikyti ir vystyti.
4. Kalba reikalinga savęs pažinimui – minčių formulavimui, jų išraiškai, apskritai mąstymui.
5. Kalba taip pat reikalinga saviraiškai, kūrybai.

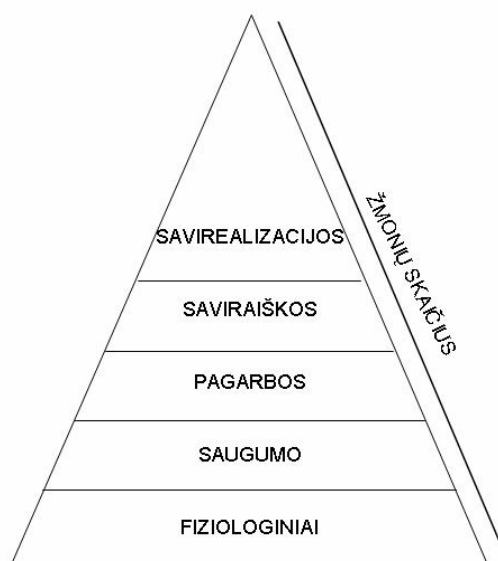
Su A. Maslow poreikių hierarchija, taip pat derinama Clare W. Graves teorija, kuri teigia, kad žmonės gyvena skirtinguose egzistavimo lygmenyse, atitinkančiuose poreikių piramidės lygmenis [1].

Kiekviename lygmenyje individas charakterizuojamas pagal atitinkamą elgesį ir išpažįstamas vertybes. Žmonės, kurie koncentruojasi žemesniame lygmenyje, negali suprasti žmonių, gyvenančių kituose lygmenyse. [1] Todėl ieškant universalumą, bendros kalbos, kuri būtų suprantama kiekvienam, orientuojamasi į žemiausią poreikių lygmenį. Taigi kuo reikalingesnis bendras sutarimas – kuo būtinesni žmogaus poreikiai, tuo paprastesnė kalba reikalinga, tuo mažiau jos išsamumui teikiama reikšmės. Kylant poreikių piramide kalbos išsamumą ir sudėtingumą tikriausiai apsprendžia ir tai, kad žmogus išreiškia save pagal tai, kaip anksčiau patenkino savo poreikius: kokį maistą valgė, ar saugus buvo, su kuo bendravo, kiek save pažino, ir, svarbiausia, kiek šiems poreikiams patenkinti, vartojo kalbos.

Remiantis Clare W. Graves, kuris teigia, kad *dauguma* žmonių apriboti žemesniuose egzistavimo lygmenyse [1], galima būtų teigti, kad kylant poreikių piramide aukštyn mažėja žmonių skaičius, reikalingas tenkinant poreikius (žr. 10 schemą). Todėl poreikių hierarchija gali atitikti žmonių skaičių, kuris veikia tenkinant poreikius.

10 schema

Poreikių ir žmonių skaičiaus hierarchija

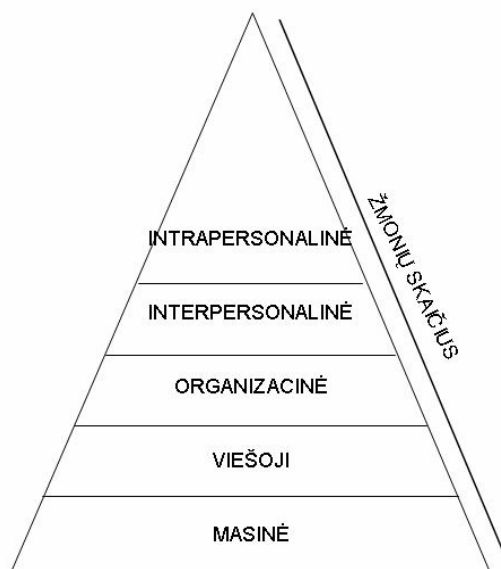

Mažėjant žmonių skaičiui, reikalingam tenkinant poreikius, skiriasi ir komunikacijos pobūdis, kuriai vykstant vartojama kalba poreikių patenkinimui. Todėl A. Maslow poreikių piramidę galima būtų susieti su komunikacijos rūšimis, taip pat sudarančioms hierarchiją (žr. 11 schemą). Tai yra, fiziologinių poreikių patenkinimui būtų reikalinga masinė komunikacija (susitarimas dėl išteklių, poilsio laiko ir pan.), saugumui – viešoji (valstybės, visuomenės, bendruomenės sutartos ir saugomos ribos), socialumui – organizacinė ir interpersonalinė, savęs pažinimui – intrapersonalinė komunikacija. Kyla klausimas, ar saviraiškos poreikio tenkinimo lygmenyje komunikacija apskritai vyksta, nes nors

yra siuntėjas ir pranešimas, tačiau neaiškus gavėjas. Visgi, galima daryti prielaidą, kad saviraiškos poreikio patenkinimas glaudžiai susijęs su masine komunikacija ir įgimtu žmogaus estetiniu poreikiu.

11 schema

Komunikacijos rūšys

Tokiu būdu grįžtama prie poreikių ir komunikacijos lygių piramidės pagrindo. Dauguma žmonių priima kūrėjų kūrinius, kurie išreikšti, parašyti, sukurti vartojant sudėtingesnę kalbą, nei vartojama masinėje komunikacijoje. Tačiau daugumai žmonių tokia kalba suprantama, nors ir nevartojama, nes, pavyzdžiui, skaitydamas romaną, žmogus tam tikra prasme save suvokia ir realizuoja. Savirealizacija pasireiškia tuo, kad žmogus (skaitytojas) atpažįsta sau artimas prasmes, nes kūrėjas, kurdamas knygą yra praėjęs tas pačias poreikių ir komunikacines stadijas, kaip ir skaitytojas. Tokiu atveju, manau, skaitytojas suvoks kūrinio kalbą iki tos poreikių stadijos, kurią jis pats yra pasiekęs. Tokiu atveju poreikių hierarchiją galima būtų traktuoti ne piramidės, o apskritimo principu, tarp aukščiausio ir žemiausio piramidės lygmens įterpiant ryšį.

Minėtos poreikių bei komunikacijos rūšių hierarchijos padeda suprasti kalbos vartojimo kiekviename hierarchijos lygmenyje tikslus ir dėl to atitinkamus būdus. Santykiai socialinėje grupėje veikia kalbėjimo būdą joje, kalbėjimo struktūra suteikia reikšmę ir svarbą skirtingiems dalykams. Todėl galima hierarchiškai pateikti ir kalbų įvairovę, numatant ir universalios kalbos vietą joje.

3. NATŪRALIŲJŲ KALBŲ KOMUNIKACIJOS MODELIŲ PRITAIKYMAS UNIVERSALIOSIOMS KALBOMS

Universaliosios kalbos kaip vienos bendros tarptautinės komunikacijos priemonės idėja lieka neįgyvendinta. Pagal įvairius universaliai kalbai keliamus kriterijus sukurtos dirbtinės kalbos nėra vartojamos plačiu mastu, nėra priimama viena bendra kalba. Komunikacijos bei kalbos teorinių modelių nagrinėjimas padėtų išsiaiškinti to priežastis bei numatyti galimybes, kuria linkme plėtoti universalios kalbos kūrimo projektus ar jų įgyvendinimo bandymus.

3.1 Universalijų kalbų veikimui komunikacijoje keliami kriterijai

Klasikinis komunikacijos modelis sudaro prielaidas kelti universaliai kalbai tikslus pagal komunikacijos schemoje pateiktus komunikacinius elementus: siuntėją, gavėją, pranešimą, kanalą, jo triukšmą ir kt. Universaliai kalbai keliami kriterijai turėtų būti sutartiniai ir apibrėžti, kad skirtingos etninės grupės vartodamos sukurtą universalią kalbą netransformuotų jos pagal savus, kultūriškai susiklostančius kalbinius kriterijus. Tokia universalios kalbos kūrimo sąlyga svarbi kuriant dirbtinę kalbą, nes pavyzdžiui, tyrinėtojas lingvistas Smolensky teigia, kad būtent kalbai keliamų konkrečių kriterijų svarba yra skiriamasis natūralių kalbų bruožas. Tai yra, tam tikroje kalboje, konkretus kriterijus yra svarbesnis nei kitose kalbose, o tai lemia gramatinių formų skirtingumą lyginant kalbas: garsų išsidėstymą žodyje, žodžių tvarką sakinio struktūroje ir kt. [47]

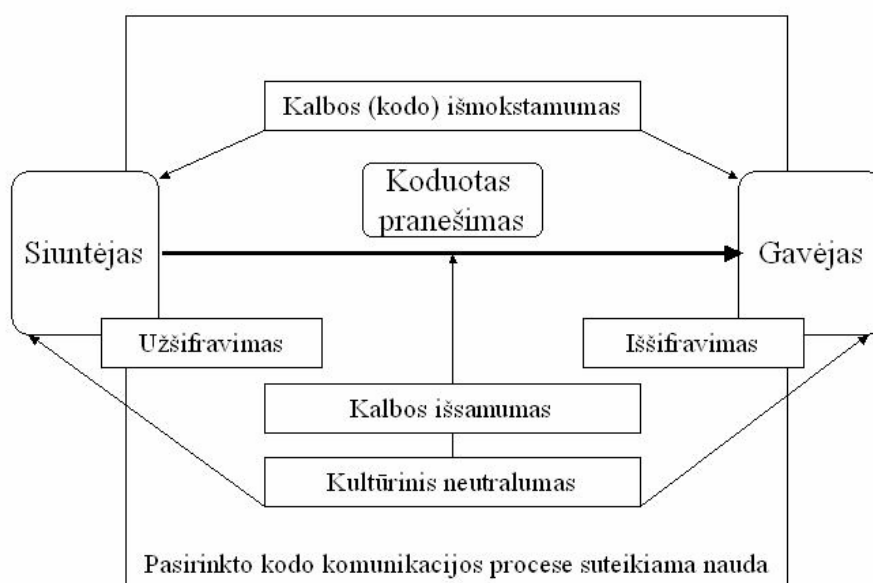
Universaliai kalbai keliami kriterijai apima ne tik pačios kalbos sudarymo būdus, struktūras, bet ir komunikacinius aspektus, pavyzdžiui, sklaidos sąlygas. Apibendrinus kelių tyrinėtojų, analizavusių dirbtinių kalbų projektų realizavimo aplinkybes bei lingvistinius kalbos struktūros aspektus, išskiriami svarbiausi universaliai kalbai keliami kriterijai, atitinkantys komunikacijos procesą. Kadangi kalba yra tam tikras kodas, kuriuo užkoduojamas siunčiamas pranešimas, todėl pasirenkant universalią kalbą kaip kodą, ji turi atitikti pagrindinius komunikacijos proceso etapus, tai yra būti sutartinė tarp siuntėjo ir gavėjo, užkoduojant ir iškoduojant turi būti gaunama ta pati pranešimo reikšmė ir kt.

Tačiau universaliai kalbai keliami didesni reikalavimai nei bet kuriam kitam kodui, nes tokia kalba siekia įgalinti komunikaciją tarp visiškai skirtingų kalbinių, kultūrinių, tautinių, sąmonės ir kitų charakteristikų žmonių, todėl reikalingas detalesnis susitarimo taisyklių apibrėžtumas. Siekiant palengvinti kodo priėmimą didelis dėmesys kreipiamas kodo (universalios kalbos) optimalumui – paprastai struktūrai ir garsinėms ypatybėms, kurios įgalintų ir siuntėją ir gavėją lengvai išmokti naudojamą universalią kalbą pranešimo kodavimui. Prie kalbos optimalumo galima būtų priskirti ir

užšifravimo bei iššifravimo procesų paprastumą, naudojant sutartą kodą (universalią kalbą), kurie turėtų palengvinti pranešimų perteikiamos reikšmės suvokimą. Komunikacinis aspektas – tikslas palengvinti bendravimą taip pat iškelia kalbos išsamumo, bei galimybės plėtoti kalbines struktūras plečiant žodyną ir kt. būtinybę, o ieškant bendros komunikacinės atmosferos, siekiant palankaus nusiteikimo bendrauti (bei jau minėto nesudėtingos struktūros kodo) svarbus tampa ir kultūrinio nešališkumo kriterijus kuriant kalbinę universalios kalbos struktūrą (žr. pagal minėtus aptartus kriterijus sudarytą 12 schemą).

12 schema

Universalios kalbos kriterijai

Įvairūs dirbtinių kalbų tyrinėtojai ir lingvistai teikia skirtingą svarbą išskirtiems kriterijams, pavyzdžiui, vieni svarbiausiomis laiko politines, psichologines ir lingvistines universalios kalbos sąlygas, tokia eiliškumo tvarka, [36] taip pat svarbiais išskirdami ir tokius universalios kalbos principus: išmokstamumą, užšifravimą, iššifravimą ir kalbos galimybę plėtoti (plečiant jos struktūrą, žodyną ir kt.). [36] Kiti, išskiria tris kriterijus, kurie išdėstyti mažėjančios svarbos tvarka: 1) Kalbos lengvo išmokstamumo kriterijus, 2) Kalbos gebėjimo perteikti ir kasdienę ir sudėtingą specifinę terminiją, kriterijus, 3) Kultūrinio neutralumo kriterijus. Todėl kuriant universalią kalbą, jeigu kyla prieštaravimų tarp kalbos paprastumo ją mokantis ir kultūrinio neutralumo – tuomet išmokstamumo kriterijus laikomas pirmesniu. Smulkesni išskiriami apibrėžiantys kalbos struktūrą: pavyzdžiui, kalbos glaustumas prieš perteklių, siekiant išvengti klaidų, estetinis kalbos patrauklumas.[36]

Lingvistinėms universalios kalbos charakteristikoms keliami reikalavimai buvo išskiriami pačių universalios kalbų kūrėjų, pavyzdžiui, René Descartes, išskyrė įvairius kuriamai kalbai keliamus

kriterijus, tokius kaip fonetinis taisyklingumas ar gramatikos racionalumas ir kt. [44]

Kalbos struktūros pobūdis tamptai susijęs su kalbos išmokstamumu. [36] Keliami klausimai, kas iš tiesų daro kalbą lengvai išmokstamą, todėl tiriamos bendros kalbinės struktūros ir jų optimizavimo galimybės ir būdai. Kita problema – kam sukurta kalba yra lengvai išmokstama, orientuojantis į skirtingus komunikacinio proceso dalyvius – gavėjus, tuo pačiu nustatant ir kultūrinio nešališkumo kriterijus. [55]

Pirmuoju atveju, tyrinėtojai teigia, kad tam tikros lingvistinės charakteristikos mokantis kalbų yra bendros daugeliui žmonių. Jų teigimu, net gimtosios kalbos yra išmokstamos nevienodu sunkumu. Pavyzdžiui, pagal tyrinėtoją Slobin, vaikas mokydamasis gimtosios kalbos, anglų kalbos morfologiją perpranta greičiau negu rusų. Kitas tyrinėtojas, Rick Morneau teigė, kad kalbos išmokstamumas yra išmatuojamas. Jis pateikė keletą tyrimų pavyzdžių, kuriuos atliko Užsienio Aptarnavimo institutas Jungtinėse Amerikos valstijose (Foreign Service Institute of the U.S. State Department). Jie parodė, kad mokytojai mokydami užsienio kalbos vaikus, kalbančius skirtingomis gimtosiomis kalbomis, susidūrė su problemomis išmokyti tokių kalbinių konstrukcijų, kurių nėra jų gimtosiose kalbose, arba joms teikiama mažesnė reikšmė (pavyzdžiui, linksniai, intonacija, kirčiavimas ir kt.), daugumai buvo sunkiausia išmokyti kalbinių konstrukcijų skirtumą. Jacques Guy savo tvirtinimus grindžia kitais pavyzdžiais: vienos kalbos yra lengvesnės už kitas, nes tai įrodo pidžinų vartojimas. Pavyzdžiui, Beach-la-mar, New-Guinea pidžinas, Činukų žargonas ir kt. Ką jie turi bendro, kas įgalina juos lengvai išmokyti ir vartoti, ir kokių kalbinių konstrukcijų jie neturi – specifinių intonacijų, linksnų, kaitymo.

Kalbos išmokstamumo kriterijus susijęs su Optimalumo teorija, kurią išvedė Smolensky ir Alan Prince, Rutger universiteto lingvistas ir kognityvizmo mokslininkas. Pagal šią teoriją, visose kalbose yra tam tikros bendros garsinės struktūros, kurios daro kalbą priimtina ir vartojama. Teorijoje teigiama, kad yra ir tokių garsų derinių, kurie nenaudojami beveik jokioje natūralioje kalboje, nes paprasčiausiai jie sudaro nemalonius šnekamajai kalbai žodžius. Jusczyk teigimu, ši teorija galėtų atskleisti esminę kalbos struktūrą. Gramatika ir ritmas laikomi tarpusavyje neatsiejama kalbos atributais, sudarančiais bendrą kompleksą. Tyrimai parodė, kad kūdikiai šių dviejų kalbos aspektų sugeba pradėti mokytis būdami dviejų mėnesių, ar netgi motinos iščiose.[47]

Tiriant kalbos struktūras optimalios dirbtinės kalbos sukūrimui dėmesys kreipiamas: kalbos garsinių charakteristikų analizei (fonologijai), rašto sistemai, kalbos struktūrinių dalių (sakinio, žodžio, skiemenų) nagrinėjimui, jų gebėjimui perteikti reikšmę. Todėl pirmiausia atkreipiant dėmesį į išmokstamumo kriterijų, o tik paskui į kultūrinio neutralumo, natūraliose kalbose bandoma ieškoti tam tikrų garsinės struktūros ir gramatinių bendrumų, būdingų daugumai labiausiai paplitusių natūralių kalbų.

Lingvistas Chomsky išvelgė universalios gramatikos buvimą pasaulio kalbose. Universalijų kalbų kūrėjai, numato semantinius, fonologinius, ir kt. universalumus. Pavyzdžiui, spalvų ar įvardžių

sąvokos egzistuoja tos pačios įvairiose kalbose, tik joms skiriamas skirtingas dėmesys ir išskiriami kiti požymiai. Kuriant universalią kalbą ieškoma ne tik universalumų, bet ir dažniausiai kalbose besikartojančių, ryškiausių kalbinių panašumų. Pavyzdžiui, siekiant sukurti lengvai išmokstamą ir pritaikomą įvairioms komunikacijos priemonėms universalią kalbą, galima remtis fonologiniais (garsiniais) kalbų panašumais. Universalioje kalboje neturėtų būti garsų, kuriuos būtų sunku ištarti tam tikroms etninės grupėms. Natūralios kalbos būtent dėl šios priežasties nepriimamos kaip universali kalba nes jos turi tam tikrų sunkumų jas mokantis: žodžių tarimas skiriasi nuo jų rašybos, yra garsai, kuriuos skirtingų tautų žmonėms sunku ištarti ir kt. Todėl siūloma atrinkti daugumos pasaulio gyventojų jau žinomas fonemas (kurios manoma, dėl gausaus paplitimo yra lengvai vartojamos) arba kurti tokias, kurias būtų nesunku išmokyti ištarti. Tiriant natūralias pasaulio kalbas, randami tam tikri garsai, kurie pasitaiko beveik kiekvienoje kalboje, ir tokie, kurie yra labai reti. Tyrinėtojas Morneau peržiūrėjo 25 paplitusias kalbas ir išskyrė fonemas, kurios vartojamos 22-ose iš 25 kalbų: a, e, i, o, u, b, d, k, l, m, n, p, s, t, y (“y” tam tikrais atvejais tariama kaip [j]). Jeigu skiemenis apsiribosime balsiais su priebalsiais ir traktuosime “y” kaip priebalsę, tai iš tokio fonemų rinkinio galima bus sukurti 50 vienskiemenių žodžių, 2500 dviskiemenių žodžių ir t.t. Jeigu skiemenų formai suteiksime didesnę įvairovę, tuomet galima sukurti daugiau žodžių. Taip pat galima įtraukti fonemas, kurios nėra taip plačiai paplitusios, kaip minėtos, bet taip pat labai dažnos. Kitas tyrinėtojas, Sapir pasiūlė mažesnę fonemų skaičių: a, i, u, p, t, k, s, l, m, n, v. [47]

Yra pasiūlytas ir kitas fonemų atrankos būdas: Jason Johnston siūlo universalios kalbos sudarymui apimti tik fonemas, kurios yra fonologiškai aiškiausios. Nors fonologinio aiškumo sąvoka ginčytina, tačiau sudarytos tokių fonemų klasifikacijos paaiškina vaikų kalbų išmokstamumą, įprastas užsienio kalbų mokymosi klaidas, įvairių kalbinių sutrikimų bendrus požymius ir kt. Todėl daroma prielaida, kad tam tikri garsai yra fonologiškai aiškūs, todėl turėtų būti lengvai išmokstami, net jeigu gimtojoje tautos kalboje jų nėra. Aiškiausiomis (pirma kategorija) išskiriamos šios fonemos: a, i, u, p, t, k, m, n, s, l. Antra kategorija – aiškios, bet sudėtingesnės fonemos: e, o, b, d, g, f, h, y, w. Trečia kategorija abejotinai aiškių fonemų, bet galimų bendram supratimui ir išmokstamumui: v, z, r, ch, sh.” [55] Nors universalią kalbą galima kurti remiantis atrinktomis fonemomis, tačiau net ir šių fonemų junginiai taip pat palengvina arba apsunkina kalbą.

Remiamasi pavyzdžiais iš natūralių kalbų, kurie padeda paaiškinti bei išryškinti ir kai kurių universalios kalbos projektų trūkumus bei nesėkmių priežastis. Kai kurios fonemos yra apskirtai atmetamos, pavyzdžiui, dauguma pasaulio žmonių sunkiai gali arba apskirtai negali ištarti priebalsių junginių. Viena vertus, tokie junginiai pasirinkti natūraliose kalbose kaip vienas minėtų kalbą išskiriančiųjų kriterijų. Pavyzdžiui, lenkų kalboje naudojama tokia priebalsių išsidėstymo tvarka, kurios nėra jokiose kitose natūraliose pasaulio kalbose. [47] Priebalsių deriniai buvo nemažas trūkumas kai kurių paruoštų UK projektų: pavyzdžiui, Volapük kalboje daugiskaitoje vartoti priebalsiai

derinyje su „s“, naudoti pt- ir ks- junginiai Glosa kalboje (pvz., žodžiai ptero, xeno) taip pat Esperanto kalbos priebalsių deriniai gn-, pt-, sts- (pvz., žodžiuose gnomo, pterido, scii ir kt.) Todėl kuriant UK kreipiamas dėmesys skiemenų sudarymui.[55]

Peter Jusczyk, psichologijos eksperimentatorius, studijavęs kaip vaikai suvokia kalbą, teigė kad, pavyzdžiui, anglų kalboje žodžiai negali prasidėti priebalsių kombinacija "kt", nors jau minėtoje lenkų kalboje taip prasidedantys žodžiai gana įprasti ("kto").[47] Kuriant UK priebalsių junginių apskritai turėtų nebūti, arba apriboti tik tais deriniais, kuriuos universaliai lengva išstarti. Lingvistų nuomonės dėl lengviausiai ištariamų priebalsių junginių skiriasi, bet dauguma jų sutaria, kad skiemuo turėtų prasidėti balse, arba tik vienu priebalsiu, arba priebalsiu, po kurio seka dvibalsis arba sklandusis priebalsis (w, y, l). Skiemuo taip pat turėtų baigtis balsiu arba dvibalsiu, arba nosiniu priebalsiu (tokiu kaip „n“). Skiriant atitinkamą dėmesį kuriamos UK kalbos morfologijai tai pat turėtų būti vengiama daugiau kaip dviejų balsių junginių, pavyzdžiui, tokių, kaip žodyje "ouokivua", nes jie taip pat komplikuoja žodžių tarimą. [55]

Dar viena kalbos charakteristika sutinkama natūraliose kalbose – kai garso tonas naudojamas fonemiškai, tai yra atskiriant skiemenis, kurie fonetiškai yra identiški. Pavyzdžiui, Mandarinių Kinų kalboje pakeltu tonu tariamas žodis „ren“ reiškia "žmogus", o tariamas nuleistu tonu žodis įgauna reikšmę "atpažinti/ identifikuoti". Toks reikšmės pokytis naudojant toną randamas nedaugelyje pasaulio kalbų, o specialaus tono mokymasis yra gana sudėtingas. Todėl kuriamoje universalioje kalboje taip pat turėtų būti vengiama tokių kalbinių charakteristikų. Dėl panašių priežasčių, fonemiškai neturėtų būti reikšmingas ir balsių ilgis, priebalsių suliejimas ir kt.[55]

Apibendrinant, galima išvelgti tokią fonemų įtaką universaliai kalbai: kadangi optimalus universalios kalbos variantas turėtų būti sudarytas iš gana mažo skaičiaus fonemų, tai gali leisti tam tikrą variaciją tariant garsus, todėl sunku būtų išvengti minėtų tono variacijų, nors ir galima apibrėžti jas kaip nesuteikiančias, o svarbiausia nekeičiančias žodžių reikšmės. Esant tokiai tarties variacijų galimybei net ir sukūrus universalią kalbą, jos vartojimas gali kultūriškai vėl susiklostyti skirtingas, išsiskaidantis į atskiras tarmes ir dialektus, kurių tam tikras išsivystymo lygis vėl taptų kliūtimi universalios kalbos vartojimui pasauliu mastu.

Dar vienas svarbus faktorius tiriant garsines kalbas yra kirčiavimo ir intonacijos sistema. Natūraliose kalbose sakinių tarimo intonacijos labai skiriasi: intonacija, kuri gali būti maloni ar juokinga viena kalba kalbantiems žmonėms, kitiems gali pasirodyti vulgari ar net įžeidžianti. Tai tikriausiai priklauso nuo vyraujančio kultūrinio konteksto. Optimali universali kalba turėtų vengti tokių prieštaravimų, tai yra atsisakyti intonacijos, kaip reikšmingos charakteristikos. Kalbėtojo nuotaika ir ketinimai turėtų būti detalčiai apibrėžiami, tai yra išreiškiami per afiksus, kalbos dalelytes ar jaustukus, nes tokios kalbos dalys sukelia mažiau nesusipratimų tarptautiniu lygiu, taip pat tokiu būdu rašyba labiau atitinka garsus. Tačiau jeigu universalioje kalboje yra sukurta tam tikra kirčiavimo ir intonacijos

sistema, ji turi būti ypač paprasta, arba suteikianti kalbėtojui laisvę naudoti intonaciją savo nuožiūra.[55]

Nors minėti universaliosioms kalboms keliami kriterijai fonologijoje atrodo paremti moksliniais tyrimais, tačiau minėtų fonemų populiarumas, fonemų junginiai, jų tarimo intonacijų kaita atspindi tik būseną, esančią dabartinėse natūraliose kalbose, bet nepaaiškina, kodėl minėti pavyzdžiui, sudėtingų fonemų junginiai kai kuriose kalbose susiklostė natūraliai ir netgi yra skiriamasis tautos bruožas. Galima būtų remtis ir Benjamino Whorfo hipoteze, kad kalba, kuria šnekame, ne tik išreiškia mūsų mintis, bet ir jas sąlygoja; tautų vartojamos kalbos atskleidžia tautos charakterį ir žmonių elgesio kultūrą.[41]

Todėl kyla klausimas, ar kalbos paprastumas iš tiesų yra pakankamai svarbus kriterijus, kuriant universalią kalbą. Juk daugelio nepavykusių universaliųjų kalbų projektų nesėkmių priežastys nors ir nurodomos kalbos struktūrų sudėtingumas, tačiau neaišku, kodėl paprastų struktūrų universalios kalbos projektai vis tiek neprigijo ir netapo visuotinai vartojami. Galbūt kalbos ilgalaikio vartojimo kriterijus turėtų būti kildinamas aukščiau, nei išmokstamumo, o kalbos išmokstamumo sunkumas turėtų būti atsveriamas stipria universalios kalbos mokymosi motyvacija. Šiam teiginiui paremti, galima prisiminti ir anksčiau, išskiriant universalios kalbos kriterijus, minėtas psichologines sąlygas, kurios yra svarbesnės, nei lingvistinės universalios kalbos sukūrimo sąlygos.

Ortografija (rašto sistema). Svarbiausi rašto sistemos kriterijai kuriant universalią kalbą yra rašto paprastumas ir aiškus apibrėžimas taisyklėmis. Todėl kiekviena grafema (raidė, ar speciali jų kombinacija) turėtų atstoti tik vieną fonemą (garso vienetą), o kiekviena fonema turėtų būti reprezentuojama tik vienos grafemos. Lotyniška abėcėlė yra labiausiai paplitusi rašto sistema; naudojama su tam tikromis modifikacijomis daugelio pasaulio kalbų (ne tik indo-europietišku), todėl ji siūloma ir kuriant universalią kalbą. Tačiau tai taip pat būtų kultūrinės netolerancijos pavyzdys, nes būtent rašto sistema ypač apsunkina kalbų vartojimą, todėl siekta sukurti naują universalios kalbos abėcėlę, kuri nepasiteisino: kilo sunkumai knygų ir kitos informacinės medžiagos leidyboje bei spaudoje, vartojant sukurtą universalią kalbą kompiuteriniuose tinkluose (kai būtent kompiuteriniai tinklai suteikia greičiausią galimybę susisiekti su kitomis tautomis globaliu mastu), ir kt.). Todėl buvo atsisakyta modifikuoti įprastą komunikacijos procesą ir pasirinktas paprastesnis variantas – iš dalies atsisakyti kultūrinės tolerancijos principo.[55] Kažin, ar būtų galima pateisinti tokį pasirinkimą, nes kaip jau minėta, būtent psichologinės sąlygos, motyvacijos stoka ir pakankamai tvirto bei ilgalaikio susitarimo nebuvimas trukdo įgyvendinti universalios kalbos projektus.

Antra vertus, jau pats “universalios”, “optimaliausios” sistemos ieškojimas sukelia tam tikrą kūrėjų konkurenciją kuriant vis naujus universalios kalbos variantus ir mažina susitarimo galimybes. Nereikėtų pamiršti ir gana didelės informacinių technologijų įtakos – vyraujanti padėtis sudaro palankias sąlygas ieškoti, analizuoti ir kurti “savas” universalias kalbas pačiais įvairiausiai, (ne tik

komunikaciniais) tikslais, ir trukdo siekti bendros universalios kalbos vartojimo. Pavyzdžiui, plačiai naudojami diakritiniai ženklai (tokie kaip dešininis ar kairiniai kirčiai virš balsių) nesukelia didelių sunkumų renkant ar skenuojant tekstą kompiuteriu. Tačiau unikalių diakritinių ženklų naudojimas dirbtinėse kalbose sukeltų nors nedidelių, bet papildomų nepatogumų, ir nebūtų priimtinas optimalioje universalioje kalboje. Pavyzdžiui, riestinio kirčio sukelti sunkumai Esperanto kalboje. Esperantininkai praleido daug laiko perkonfigūruodami spausdinimo mašinėles, ieškodami ir įdiegdami specialius šriftus kompiuteriuose, ir ranka taisydami savo informacinius pranešimus. [55]

Todėl kuriant universalią kalbą iš tiesų galbūt nesąmoningai, o gal nepakankamai apsvarsčius siekiama ne informacines technologijas pritaikyti žmonių komunikacijos gerinimui, bet prisitaikyti prie jų, kuriant dirbtinę kalbą, kuri būtų patogi kompiuteriniam apdorojimui labiau nei bet kokia kita natūrali kalba. Žinoma, tokį požiūrį iš dalies galima ir pateisinti tuo, kad, kaip minėta, būtent informacinės technologijos efektyviausiai panaikina laiko ir erdvės ribas komunikacijos procese, tačiau ar tokia komunikacija išlaiko savo kodo (kalbos) sugebėjimą perteikti norimą žodžių reikšmę ir išreikšti įvairias koncepcijas, lieka atvira problema.

Morfologija (gramatinių žodžio formų parinkimas ir vartojimas). Yra daugybė būdų kaip galima konstruoti morfemas (priesagas ir priešdėlius) kuriant universalios kalbos struktūrą. Gerinantys kalbos išsamumą, bet nedidinantys nustatyto žodyno yra sudurtiniai žodžiai, kurie, kuriant universalią kalbą turėtų būti konstruojami taip, kad žodžių reikšmė būtų išvedama loginiu ir pragmatiniu būdu iš kiekvieno sudurtinį žodį sudarančių žodžių reikšmių, išsiskiriančių aiškia forma. Pavyzdžiui „lietsargis“, sudarytas iš numanomų žodžių „lietus“ ir „sargas“. Išskiriami sudurtiniai žodžiai, kurie neturėtų būti konstruojami kuriant universalią kalbą: tai tokie, kurių viena sudedamųjų dalių neturi nepriklausomos reikšmės, pavyzdžiui, lietuvių kalboje galėtų būti „kaliaropė“, kur „ropė“ nurodo daržovę, tačiau „kalia“ nėra nei priešdėlis nei numanoma kita kalbos dalis). Taip pat kuriant dirbtines kalbas nepriimtinos ir idiominės elementų kombinacijos, tokios kaip pavyzdžiui, angliškas posakis „put up with“ atitinka reikšmę vienam žodžiui „tolerate“. Kaip bebūtų, kuriant universalią kalbą reikia morfemas formuoti taip, kad sudurtinius žodžius galima būtų nedviprasmiškai vėl iškirti į juos sudarančias morfemas. Ir taip, kad nė viena morfema nebūtų klaidingai priskirta kitai morfemai. [55]

Be minėtų komplikacijų ir privalumų universaliose kalbose naudojant sudurtinius žodžius, skirtingose natūraliose kalbose dar būna morfemos, turinčios du ar daugiau formos variantų, kaip pavyzdžiui, daugiskaitą anglų kalboje nurodo -s („books“), -es („boxes“), -en („oxen“); Esperanto kalboje naudojamos priesaga -a su įvardžiais, priesaga -es su jungtukais, ir prielinksnis de su daiktavardžiais. Kitas kalbinis fenomenas yra kai kaitomas žodis visiškai atitolsta nuo savo šaknies. Pavyzdžiui, ispanų kalboje, „voy“ yra esamojo laiko veiksmažodis kilęs nuo bendraties „ir“. Minėtos kalbos charakteristikos ap sunkina tos kalbos žodyno įsiminimą, todėl jos nepriimtinos kuriant paprastą ir lengvai įsimenamą universalią kalbą.

Leksika (kalbos žodžių visuma, žodynas). Dauguma sukurtų IALs turi leksikas, kurios yra beveik išimtinai dirbtinės (a priori) arba pasiskolintos iš natūralių kalbų (a posteriori), tuo tarpu tarpiniai arba mišraus tipo žodynai gana reti. A priori, „filosofinių“ kalbų, žodžiai suskirstyti į kategorijas pagal reikšmes. Pavyzdžiui, Ro, kalboje lugalab reiškia „brokolį“ lugalap reiškia „petražolę“, o „lugalat“ reiškia „salotas“. Tačiau tokio tipo žodyno trūkumas tas, kad žodžius sunku atsiminti; ir net patys išradėjai neretai vartoja savo išrastas kalbas naudodamiesi jų žodynais. Taip pat siektas kaip universalios kalbos privalumas – panašių reikšmių žodžių panašus skambesys, iš tiesų tik akivaizdžiai apsunkina jų įsiminimą ir padidina tipografinių ar garsinio triukšmo sukeltą klaidų galimybę. Tuo tarpu a posteriori kalbų žodynai taip pat turi savų trūkumų, nes dažniausiai primena Europos kalbas. Tokiu būdu vėl iškyla klausimas dėl prioritetinių kriterijų: ar geriau rinktis sunkiau išmokstamą žodyną, ar eliminuoti kultūrinį neutralumą.

Siekiant išvengti tokio pasirinkimo, naudojami kiti būdai kuriant universalios kalbos žodyną. Vienas tokių būdų yra a priori neklasifikacinis metodas, kai morfemos atsitiktinai sukuriamos rankiniu būdu ar naudojantis kompiuterio programa, kuri atsitiktinai sukuria žodžius, turinčius norimą skiemenų struktūrą. Šis metodas atitinka kultūrinio nešališkumo kriterijų. Tačiau tokiu būdu nepaisoma kitų minėtų kriterijų, pavyzdžiui, vengiant tam tikrų fonemų junginių. Taip pat žodynas gali būti kuriamas maišant a priori ir a posteriori kalbų savybes. (pavyzdžiui, Volapük ir Loglan universali kalba). Nors žodžiai iš karto nėra atpažįstami, tačiau dauguma jų turi panašumų į vyraujančias natūralias kalbas. Todėl tokios kalbos, tinkamai sukurtos, būtų lengviau išmokstamos greičiau įsimenant jų žodžius, nei atsitiktine tvarka sudarytų žodynų. Tačiau tokiu atveju išliktų tokios universalios kalbos trūkumas kaip šališkumas europietišku kalbų grupei, nes žodynas remtųsi Eurocentristiniu a posteriori žodynu.

Semantika (taisyklės, apibrėžiančios santykį tarp sakinio žodžių ir jo prasmę) Daugelio natūralių kalbų išmokimą apsunkina jose vartojamų sinonimų gausa. Netinkamame kontekste pavartotas sinonimas bus sunkiau suprantamas kalbančiajam gimtąja kalba. Tačiau kai kurie žodžiai turi tiek daug sinonimų, kad juos net sunku interpretuoti; pavyzdžiui, anglų kalboje žodis „get“ gali reikšti „priimti“, „persikelti“, „nusiųsti“, „tapti“ ir kt. Todėl kuriant universalią kalbą svarbi yra jau minėta vienos morfemos vienai reikšmei ir atvirkščiai, taisyklė. Taip pat manoma, kad universalios kalbos žodyne turi būti kuo mažiau šaknų turinčių žodžių, nes tai susiaurina žodyno apimtį, kas leidžia jį geriau atsiminti. Analizuojant Ogden's Basic English (BE) ir Amerikos balso – specialiosios anglų kalbos (Voice of America's Special English) projektus, atrodo, kad žodynai iš mažiau nei 1500 atrinktų šaknų turinčių žodžių yra naudingi informacijos platinimui, asmeninei korespondencijai ir paprastai kasdieniui komunikacijai. Tačiau, kartais tai yra ir privalumas, pavyzdžiui, vokiečių ir kinų kalbos atskleidžia tai, kad keli tūkstančiai šaknų gali nurodyti žodžių, taip pat ir sudurtinių, kilmę siekiant išreikšti daugybę koncepcijų. Toks privalumas būtų svarbus „tobulai“ kalbai kurti, tačiau

išraiškos galimybės universalios kalbos kūrimui turi mažiau reikšmės nei kalbos struktūros paprastumas. Tokiu būdu optimaliausio universalios kalbos kūrimo varianto ieškoma iš daugybės natūralių kalbų atrenkant dažniausiai pasitaikančias sąvokas, koncepcijas, ir sukuriant jas reprezentuojančias morfemas. Teigiama, kad semantinė morfemos reprezentuojama reikšmė turėtų būti kiek galima aiškiau apibrėžta, o jų apibrėžimai turėtų būti parašyti ne tik sukurtąja universalia kalba, bet ir keliomis natūraliomis kalbomis.

Pastebimas dar vienas įdomus struktūrinis kalbos ypatumas – daiktavardžių giminių reikšminis pasiskirstymas. Teigiama, kad universalios kalbos kūrėjai turėtų vengti kalboje žodžių giminės reikšmių skirtumų, kai moteriškos giminės daiktavardžiai laikomi išvestiniais iš vyriškos giminės daiktavardžių, kas matoma daugelyje universalios kalbos projektų, sukurtų 19-ame šimtmetyje.

Sintaksė(sakinio struktūra). Daugiausia painiavos ir sudėtingumo, manoma, sukelia natūralių kalbų sintaksės. Žodžiai sakinyje gali sudaryti begalę kombinacijų, tačiau dažniausiai tik viena jų yra gramatiškai teisinga ir prasminga. Tačiau teigiama, kad dirbtinės kalbos kūrėjai neretai per mažai dėmesio skiria kuriamos kalbos sintaksei arba apskritai nenumato sakinio tvarkos taisyklių. Kai kurie jų žodžių išsidėstymą sakinyje aiškina „natūralia intuicija“, tačiau toks numanymas tėra tik sutapimas su dirbtinės kalbos kūrėjo gimtosios kalbos sintaksės taisyklėmis. Todėl kuriant dirbtinę kalbą siūloma apgalvoti tokią jos sintaksę, kuri būtų paprasta, nuspėjama, lengvai išmokstama ir kruopščiai pasvarstyta.

Taip pat pastebėtas naudingas SVO aspekto dėsningumas kuriant universalią kalbą. Lingvistai bandė klasifikuoti natūralias kalbas, remdamiesi subjekto (S), veiksmažodžio (V) ir objekto (O) schema, paprastuose sakiniuose. Yra 6 galimos kombinacijos: VSO, SVO, SOV, VOS, OVS, OSV. Dauguma natūralių pasaulio kalbų priklauso pirmoms trimis kombinacijoms, kuomet subjektas sakinyje eina prieš objektą. SVO yra dažniausia žodžių tvarka labiausiai paplitusiose pasaulio kalbose, ir akivaizdžiai išskiriama natūraliose kalbose, kurios naudojamos kaip interlinguas tarp skirtingų kalbų grupių (pvz., anglų, prancūzų, swahili, indonezijiečių). Kalba, turinti gana griežtą SVO išsidėstymo tvarką, išvengia galūnių kaitymo ar žymimųjų žodžių, kurie atskirtų subjektą nuo objekto. Klausytojas ar skaitytojas gali nuspėti sakinio pabaigą tik išgirdęs jo pradžią. SVO eiliškumo privalumas yra lengvesnis subjekto ir objekto identifikavimas, nes sakinyje jie atskirti veiksmažodžiu, be to, teigiama kad subjektas dažniausiai sutampa su kalbama tema, todėl sutapimas pagerina gaunamos informacijos kalbamuoju metu apdorojimą, Todėl kuriant dirbtinę kalbą tai pat siūloma laikytis SVO sintaksės.

Diskutuojama, ar veiksmažodžių reikšmės turėtų priklausyti nuo žodžių išsidėstymo sakinyje ar naudojant aiškius žymenis (tokius kaip daiktavardžio linksniavimas). Jason Johnston teigia, kad natūralių kalbų pavyzdžiai rodo žodžių eiliškumo, tvarkos pranašumą, nes sakinyje vis tiek esant tam tikrai tvarkai efektyviau yra suteikti jai prasmę, tai pat tai pastebima ir pidžinuose bei kreolinėse (mišriose) kalbose kurios yra griežtai nustatytos sakinių struktūros. Tačiau yra ir nuomonių, kad laisva

žodžių tvarka sakinyje naudojant tik specialius žymenis gali palengvinti poezijos ir grožinės literatūros kalbą, tačiau tai bandoma neigti kinų kalbos pavyzdžiu, kurioje nėra žymimųjų galūnių, bet nepaisant to, kalba yra nepaprastai ekspresyvi.

Teigiama esant įrodymų, kad daiktavardžių ir būdvardžių linksniavimas sudėtingas daugeliui žmonių. Praktiniai pavyzdžiai minimi Esperanto kalboje susiduriant su sunkumais vartojant galininko linksnį ir tarp Amerikos, Kinijos, bei Rytų Azijos esperantininkų. [55]

Kalbų mokymąsi komplikuoja ir tam tikra sutartinė, kiekvieno daiktavardžio giminė (pavyzdžiui, vokiečių kalboje). Tokios daiktavardžiams nustatytos giminės skirtingose kalbose vartojamos nevienodai, o kai kuriose kalbose daiktavardžių giminė nenurodoma. Kuriant dirbtinę kalbą, kuria siekiama universalios jos vartojimo ir supratimo, turėtų būti vengiama tokių nenuspėjamų kalbinių bruožų.

Kai kuriose dirbtinėse kalbose, svarbu prisiminti ar veiksmažodis natūraliai yra tranzityvinis (galininkinis) ar intranzityvinis (negalininkinis) (pvz., „žmogus pjauna žolę“ ar „žmogų pjauna žolė“), ir afiksus, kurie verčia veiksmažodžius iš tranzityvinių į intranzityvinius ir atvirkščiai. Kai tranzityviniai veiksmažodžiai padaryti iš intranzityvinių, ne visada aiškus vartojamo veiksmažodžio veikimas. Todėl universali kalba turėtų suformuoti tranzityvinius, intranzityvinius ir priešastinius veiksmažodžius juos aiškiai apibrėžiant ir nustatant jų naudojimo taisykles.[55]

Visi minėti lingvistiniai kuriamos universalios kalbos ypatumai tėra gairės, kuriomis siūloma kurti universalią kalbą, siekiant jos struktūros paprastumo ir aiškumo, kad daugumai žmonių ji būtų priimtina ir kultūriškai ir biologiškai ir lingvistiškai bei estetiškai (fonemų skambesys). Tyrinėtojai teigia, kad kalbos iš tiesų labiau skiriasi savo vartojimu, o ne konstrukcija. Nusistovėjusių kalbų konstrukcija pažeidžiama, bet ir perdaroma, atkuriamą daugybe būdų. Jokia dirbtinė kalba negali būti kombinuojama iš tokio plataus pasirinkimo tarpusavyje siejamų žodžių, nepaisant laiko kaitos ir naudojimo variacijų. Supaprastinant natūralios kalbos formą šie prieštaravimai sumažinami.

Tokiais principais remiantis suformuota universalios kalbos struktūra turėtų atitikti ir nesudėtingo užšifravimo bei iššifravimo kriterijus, bei turėti galimybę plėtotis, evoliucionuoti, keičiant savo formas pagal žmonių mentalitetą vystantis kultūroms. Todėl, galima teigti, kad universali kalba tam tikra prasme turėtų būti neišbaigta kalba, kaip ir visos natūralios kalbos nėra galutinai susikūrusios. Universali kalba turėtų būti pakankamai lanksti, kad turėtų galimybę plėtotis naujomis kalbinėmis formomis. Leibniz teigė, kad „augant žmonijos pažinimui, plėtojasi ir kalba“. Žmonėms pasiekus tam tikrą žinojimo lygį galima suprasti svetimų kalbų esmę net ir nežinant jų žodyno. Todėl kalba, ypač kuriama universali kalba turėtų būti intuityvi, nuspėjama. Paprasčiausi kalbos žodžiai turėtų būti numanomi, intuityviai suprantami, būdvardžiai turėtų būti atitinkantys apibūdinamus objektus. Nors visų kalbų gramatika turėtų suteikti bendrą pagrindą universaliai kalbai, tačiau kalbos struktūra neturėtų būti labai griežta, kad būtų galima eksperimentuoti kuriant naujas kalbines

struktūras. Teigiama, kad tokiu būdu pasireiškia kūrybinis, poetinis kalbos vartojimo aspektas.[52]

Apskritai, kuriant universalią kalbą įvairūs kriterijai persipina tarpusavyje: kalbos išmokstamumas susijęs su kalbos struktūrų paprastumu, struktūrų paprastumas su natūraliomis kalbomis, ir žmogaus genetinė sandara. Universalių kalbų vartojimui komunikacijoje trukdo ne tik tokių kriterijų gausa, bet ir neaiški kiekvieno jų svarba komunikacijos procese.

3.2 Komunikacijos proceso įtaka universaliosioms kalboms

Komunikacijos procesas, bei atskiri jo elementai įtakoja universaliųjų kalbų vartojimą. Vienas svarbiausių komunikacijos modelio dalių – siuntėjas ir gavėjas, kurie, universalios kalbos atveju, yra kilę iš įvairių šalių, tautų, kultūrų, bei neturintys bendro tokios kalbos vartojimo susitarimo, todėl apsunkina tarptautinę komunikaciją.[29] Anglų filosofo John Locke mintis, kad žodžiai neturi universalių prasmų, o jų sąsaja su norimomis išreikšti mintimis yra individuali kiekvieno žmogaus, kelia skirtingų universalios kalbos vartotojų problemą. Veiksniai, formavę asmenybę, tarptautinėje komunikacijoje ypač skiriasi. Todėl numanoma, kad skirtingos geografinės, tautinės, kultūrinės, demografinės ir kitos sąlygos trukdys tarptautinei komunikacijai.

Remdamiesi minėta R. Levis mintimi, kad „galvodami dviem skirtingomis kalbomis įgyjame papildomą tikrovės matą“, galima būtų teigti, kad išmokdami naują kalbą, perimame ir ja kalbančiojo minėtas charakteristikas. Skirtumai tarp kultūrų, skirtinga jų įtaka kalbai diferencijuos ją ir skaidys į skirtingas kalbas ar tarmes. Todėl įvairiose kultūrose ne tik skirsis tos pačios, pavyzdžiui anglų, vokiečių, kinų kalbos vartojimo būdai ir kalbos struktūros, bet numanoma, kad ir įvedus universalią dirbtinę kalbą ji bus pritaikoma prie vartotojus charakterizuojančių ir darančių jų gyvenimui stiprią įtaką, bruožų. Kadangi minėtų kalbos vartotojų charakteristikų daroma įtaka kalbai sąlygoja jos įvairovę, todėl trukdo atsirasti ir būti vartojamai universaliai kalbai. Tokiu atveju dirbtinės kalbos vartojimas, kuri neturi bendromis charakteristikomis grįsto pagrindo, tampa komplikuoatas.

Galima būtų teigti, kad tai vienas veiksnių, kodėl dirbtinių kalbų projektai neprigyja – tokios kalbos, be jų ar kitų dirbtinių kalbų sukūrėjų, turinčių bendrus pomėgius, praktikoje nėra vartojamos. Todėl siekiant kad universali kalba ne tik pasklistų bei būtų vartojama bet nebūtų adaptuojama tiek, kad visiškai transformuotųsi, o išlaikytų savo universalius bruožus, galima išskirti tris numanomas sprendimų grupes:

1. Mažinti minėtų geografinių, demografinių, kultūrinių ir kt. charakteristikų įtaką kalbai.
2. Minėtose charakteristikose ieškoti universalių bruožų ir jais remiantis kurti universalią kalbą
3. Neradus ar radus per mažai universalumų, juos sukurti

Pirmiausia, galima būtų numatyti mažinti geografinių, demografinių, kultūrinių ir kt. charakteristikų

įtaką kalbai. Minėtų charakteristikų įtaka iš tiesų mažinama naujausiomis informacijos ir komunikacijos technologijomis bei priemonėmis. Tarptautinės transporto priemonės ir jų prieinamumas įgalina mažinti erdvės ribas, keliauti į tolimas šalis. Žiniasklaidos priemonės bei interaktyvūs ryšio kanalai, kaip paštas, telefonas, internetas įgalina mažinti laiko nuotolį. Kartais atskiroms informacijos ir komunikacijos priemonėms suteikia per daug reikšmės, kai siekiama sukurti ar priimti kaip universalią, kalbą, kuri efektyviai veikia tik vienoje šių priemonių.

Vienas paminėtinas iš dirbtinių kalbų pavyzdžių kai ieškoma „interneto kalbos“. Tačiau tokia kalba daugiausia remiasi rašto sistema, mažiau dėmesio kreipdama garsinėms struktūroms. Egzistuoja tam tikra tendencija, kad net dirbtinai nekuriant dirbtinės kalbos, kuriasi tam tikra tarpusavio bendravimo kalba, trumpinant žodžius, sukuriant jų akronimus, praleidžiant kai kurias raides, ženklų kombinacijas ir pan. Pavyzdžiui, asl – „age“, „sex“, „location“ – amžius, lytis, vieta, klausiami susipažįstant internetu. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad priemonės, (taip pat ir interneto galimybės – tekstas, garsas, multimedia...) su laiku keičiasi, jų formos ir turinys kinta, todėl universali kalba gali tapti nepatogi, jeigu nebus pakankamai lanksti, kad galėtų prie tokių pokyčių prisitaikyti.

Universalių bruožų paieškos atliekamos natūraliųjų kalbų struktūrose, gramatikoje, žmogaus prigimtyje, jo genuose. Tačiau tokie tyrimai bei jų rezultatai neįgalina efektyviai vartoti universalios kalbos komunikacijoje, o tik palaiko jos idėją.

Dar vienas minėtas būdas būtų neradus ar radus per mažai universalumą, juos sukurti. Tai pasireiškia bandymais, kai kuriant dirbtinę universalią kalbą bandoma sukurti ir naują universalią kultūrą, plėtoti arba sukurti naujus bendrumus tarp skirtingų charakteristikų vartotojų.

Kai kurie universaliosios kalbos tyrinėtojai, tarp jų ir vienos labiausiai išplitusių dirbtinių kalbų, Esperanto, kalbos kūrėjas Zamenhof manė, kad universali kalba turi turėti tam tikrą nelingvistinę ideologiją arba etiką. Kalbos etika, filosofija, ar vidinė idėja būtų vadinama tam tikra dirbtinės universalios kalbos kultūra, apimanti kalbos vartojimo būdus, tikslus, bendras žodyno sąvokas ir kt. Manoma, kad jos pagrindu būtų sukurtas tam tikras bendras skirtingų charakteristikų žmonių požiūris į pasaulį. Antra vertus, remiantis minėta Edward Sapir ir Benjamin Lee Whorf Lingvistinio reliatyvumo teorija, teigiančia kad kalba, kuria kalbama ne tik išreiškia žmogaus mintis, bet ir jas sąlygoja, galima būtų daryti prielaidą, kad dirbtinės kalbos vartojimas taip pat sąlygotų naujas mintis, galbūt ir naują elgesį bei naują bendrą kalbą vartojančių kultūrą.

Remiantis minėta Roland Barthes semiotine teorija, per kalbą perduodama ideologija – dominuojančios vertybės bei jų sistemos. Todėl net ir kuriant dirbtinę kalbą, per ją gali būti ir yra perteikiama tam tikra kultūra, susijusi su universalios kalbos kūrėjo kilme. Jeigu kartu su ja perduodama ir tam tikra ideologija, šalims gali iškilti jų identiteto išsaugojimo pavojus. Kilę neaiškumai dėl saugumo sumažina galimybes plisti universaliai kalbai.

Teoretikas Sapir pastebi, kad visų kalbų – ir natūralių ir dirbtinių kalbų – išplitimo mastas, jų

vartojimo poreikis, įtikinamumas istoriniais laikotarpiais kito priklausomai nuo dominavusios tuo metu kultūros, kurią jos atstovavo. O būtent dirbtinės kalbos poreikis, kaip paremtų tos kultūros natūralios kalbos konstrukcijomis, išskildavo tik tuomet, kai susvyruodavo kultūros dominavimas, mažėdavo įsigalėjimas.

Tačiau galia arba ideologija priklauso iš tiesų gal ne nuo tam tikrų žodžių, ir ne nuo tam tikros kalbos vartojimo, bet nuo sąmoningo / nesąmoningo kalbos pasirinkimo, žodžių, stiliaus, kalboje išryškinamų akcentų atsižvelgiant į situaciją, aplinkybes. Teoretikas Bourdieu, tyręs tokias kalbos savybes teigė, kad kalba turi simbolinę galią dėl kurios socialinių ryšių sistema, palaiko diskurso plėtojimą ir priėmimą tam tikrame socio-istoriniame kontekste. Taip pat svarbu prisiminti, kad kiekvienoje visuomenėje skirtingai pasireiškia įnašas į kalbą. Todėl taip pat teigiama, kad universalios kalbos atveju, primesta didesnės, įtakingesnės kultūros ideologija per kalbą, manoma, nepriimama. Tokiu atveju, kalba transformuojama kiekvieno visuomenės nario, ir visos visuomenės pagal joje nusistovėjusias elgesio normas, nuostatas, vertybes, todėl kalboje bus savaip transformuotos jos struktūros, žodžių vartojimas, sakinių konstrukcija ir kt.

Tačiau jeigu universalioji kalba būtų priimta dirbtinė sukurta kalba, iškiltų kalbos mokymosi problemos, kaip nežinomos, nepatirtos, be papildomų kultūrinių prasmų, tik su tikslu komunikuoti pasauliniu mastu. Tokiu atveju, galima remtis Friedemann Schulz von Thun keturių komunikacijos lygmenų modeliu, pagal kurį komunikacija vyksta faktų, ryšių, kreipinio ir saviraiškos lygmenyse. . Mokantis užsienio kalbų, o juo labiau kuriant ar vartojant dirbtines kalbas, šie lygmenys gali atitinkamai skatinti. Tai yra, pirmiausia universalioji kalba kuriama susikalbėjimui tarp skirtingas kalbas kalbančiųjų, tačiau vieni sureikšmina paties universalios kalbos vartojimo proceso teikiamą malonumą, kitiems svarbus pasaulinio ryšio, bendravimo aspektas, tretiems finansinė, verslo sėkmė, kiti kuria kalbas dėl malonumo, kalbos grožio (artlangis, meno, vaizdų, spalvų kalbos) ir pan.

3.3. Universalioji kalbų funkcijos komunikacijoje

Kuriamos dirbtinės universaliosios kalbos taip pat diferencijuojasi pagal panašius kriterijus, labiau pabrėžiamas Bühler ir Jacobson išskirtas kalbos funkcijas. Pavyzdžiui, išraiškos funkciją galėtų atitikti kuriamos dirbtinės psichiatrų kalbos, kuriomis siekiama visiškai tiksliai atskleisti savo mintis ir jausmus. Referentinė arba reprezentacinė funkcija galėtų būti taip vadinamų „tobulų“ dirbtinių kalbų siekiamybė, kai norima tobulai atspindėti pasaulį. Kartais pernelyg daug dėmesio skiriama fatinei kalbos funkcijai, nukreiptai į kanalo naudojimą. Pavyzdžiui, kai ieškoma „interneto kalbos“. Tačiau tokia kalba daugiausia remiasi rašto sistema, mažiau dėmesio kreipdama garsinėms struktūroms. Tačiau priemonių kaita vers ieškoti naujų kalbos galimybių ir vis tiek sieks transformuoti kalbą, kuri galbūt, gyvai vartojama lengviau prisitaiko prie dirbtinai kuriamų techninių galimybių. Poetinė

funkciją galbūt labiau plėtoja meno kalbos, taip vadinamos artlangis, kuriamos dėl pačios kalbos grožio.

Tačiau kai kurios funkcijos kiek apeinamos arba dėl įvairių universaliai kalbai keliamų kriterijų atmetamos. Pavyzdžiui, metalingvistinei kalbos funkcijai, atrodo, skiriama nedaug reikšmės kuriant dirbtines kalbas, nes siekiama kalbos optimalumo, nedidelio žodyno. Tačiau esant didelei dirbtinių kalbų įvairovei ir nesibaigiantiems jų kūrimo bandymams, susiklosto tam tikras kalbų kūrėjų bendravimas apie jų kuriamas kalbas, kurį galbūt sąlyginai galima pavadinti metakomunikaciniu procesu, kai iš pradžių bendraujama vien tam, kad vėliau būtų pradėta bendrauti tiksliai, įvairiose svarbiose gyvenimo srityse (versle, moksle ir pan.). Panašaus bendravimo susitarimų nustatymo tikslu reikėtų ir pasirinkus vieną kalą universaliai. Apskritai, išankstinis bendravimas, suderinant būsimos komunikacijos eigą, atrodo būtinas. Socialinė praktika, teigiama, yra neatsiejama nuo idėjų apie komunikaciją, įtvirtintą natūralioje kalboje. Tokių idėjų kalbinės išraiškos turėtų būti sukurtos ir vartojamos ir universaliosios kalbos, juo labiau, kad jų dėka kalboje sukuriama tam tikra komunikacijos realybė. Ji skiriasi nuo tikrosios realybės, tačiau yra svarbi, socialiai sukurtos veiklos rūšis, suformuota ir palaikoma mūsų nuolatinio kalbėjimo apie komunikaciją.

Taip pat mažai dėmesio atrodo skiriama ir konatinei kalbos funkcijai, kai kreipiamasi į gavėją. Galbūt tokia dirbtinių kalbų savybė įtakoja ir universalios kalbos neprigijimą komunikacijoje, nes nesiekia užmegzti ryšio. O būtent Ekologinio komunikacijos modelio kūrėjas D. Foulger teigia, kad kalbos kuriamos ir vystomos komunikacijos metu. Tam pritaria ir sociokultūrinė komunikacijos teorija, apibrėžia komunikaciją kaip simbolinį procesą kuris sukuria ir keičia bendras prasmes, ritualus ir socialines struktūras. Pagal John Dewey, visuomenė egzistuoja ne tik per komunikaciją, bet ir joje. Tai yra visuomenė egzistuoja ne tik naudodama komunikaciją kaip reikalingą keistis ir perduoti informaciją įrankį. Komunikuoti visuomenės nariui reiškia dalyvauti koordinuotuose kolektyviniuose veiksmuose ir bendrame supratime, kuris sukuria pačią visuomenę. Toks dalyvavimas visuomenės gyvenime vyksta per kalbą, kuri yra veikiama ir formuojama pačios visuomenės. Todėl universali kalba, net ir būdama bendra daugelyje pasaulio šalių, turėtų būti pakankamai lanksti, kad būtų sudarytos galimybės jai transformotis visuomenėje, įgauti tos visuomenės bruožus.

3.4. Universalijų kalbų įvairovės poreikis komunikacijoje

Antra vertus, galima numanyti, kad universali kalba per visuomenės interakcijas jau yra sukurta ir tam tikru lygiu egzistuoja. Remiantis prielaida, kad kalba reikalinga kaip priemonė patenkinti kitiems žmonių poreikiams, galima kalbos universalumus išdėstyti panašia hierarchija kaip ir A. Maslow poreikių piramidėje.

Jeigu darome prielaidą, kad kalba reikalinga įvairiuose poreikių lygmenyse, tuomet turėtų būti

pastebimi kalbos panašumai tarp tiems patiems poreikiams tenkinti daugiausia dėmesio skiriančių žmonių, tai yra tam tikras sutarimas ir universalios kalbos užuomazgos, jos pagrindas. Galima būtų daryti prielaidą, kad kalbų panašumai apskritai pastebimi reikšmingiausiose žmogaus gyvenimo sferose.[45] Pavyzdžiui, tokie žodžiai kaip vanduo, saulė, mėnulis, vėjas, kalba, religija, ir kt. turi panašumų giminingose kalbose, ir iš dalies atitinka poreikių piramidėje kalbos tikslus tuo žmogaus gyvenimo laikotarpiu, kai kūrėsi kalba. Tai yra, vanduo buvo reikalingas gyvybei palaikyti, saulė, mėnulis – saugumui, kalba – bendravimui ir pan.

Dabartiniame civilizuotame pasaulyje, fiziologiniams poreikiams tenkinti universalios kalbos užuomazgų taip pat yra. Tai galėtų būti prekiniai ženklai („*Kristiana*“ – kosmetikos parduotuvė, „*Maxima*“ – maisto prekės, „*Mcdonald's*“ – greitas maistas, „*Hilton*“ – prabangūs viešbučiai), sutartiniai viešbučių, kavinių pavadinimai (pvz., *Holiday-in* – viešbutis trumpam apsistojimui, *Bistro* – greito maisto pateikimas, *B&B* – bed and breakfast – viešbutis vienai nakvynei su pusryčiais) ir kt.

Tam tikru lygiu – įvairiais tarptautiniais susitarimais – universalios kalbos užuomazgų saugumo lygmenyje taip pat yra. Tai įvairūs pagalbos signalai, kaip *SOS*, *Mayday* ir kt. Visgi dauguma žinomų informavimo apie pavojus ir gelbėjimosi ženklų yra neverbaliniai.

Tačiau abiem atvejais tą sąlyginai vadinamą universalią kalbą yra sukūrusios organizacijos; pirmuoju atveju komercinės, monopolinės, antruoju – valstybinės tarnybos, sudariusios tarpvalstybinius susitarimus. Tokia universali kalba egzistuoja tik tose šalyse, kuriose organizacija veikia, yra sudariusi sutartį, ar turi kitokią savo įtakos sferą. Tai neapima pasaulinio lygmens, todėl iš tiesų negali būti laikoma universalia kalba. Nors antra vertus, tai galima laikyti bandymu, kaip siekiama universalios pasaulinio kodo, dirbtinai jį sukūriant ir susitariant dėl jo vartojimo.

Kai kalba tampa reikalinga žmonių tarpusavio ryšiams stiprinti, jų socialumui išlaikyti, tuomet universalios kalbos užuomazgas pastebėti sunkiau, tačiau manoma, kad universalios kalbos poreikis didesnis. Galima pastebėti, kad kuo mažesnė, tvirtesnė socialinė grupė, tuo pastebimesnės universalios kalbos užuomazgos. Pavyzdžiui, panašiausi žodžiai giminingose kalbose vartojami pavadinti šeimos nariams – mama, mother, mutter, brolis, brother, bruder. [45] Kita bendruomenė – mokykla – school, schulle, escuela, tačiau galiausiai – darbas – job, arbeit, trabajo. Galbūt kai darbuotojai nebesudaro visuomenėje, valstybėje, kultūroje, ir tarp jų vieningos socialinės grupės, neberandama ir kalbos panašumų. Kai kalba reikalinga savęs pažinimui – pastebimi tokių žodžių panašumai kaip mintis, idėja, idea; kai saviraiškai – kūryba, create, crear ir pan., tačiau žodžių universalumų mažėja. Gali būti numatoma to priežastis – universalumų poreikio mažėjimas, nes kylant poreikių piramide aukštyne gali būti pastebimas ir žmonių grupės, su kuria bendraujama, norint patenkinti poreikius, mažėjimas. Pavyzdžiui, fiziologiniams bei saugumo poreikiams patenkinti įvairios valstybės skiria bene didžiausią dėmesį, juolab, kad šių poreikių patenkinimas gali būti laikomas valstybės egzistavimo pagrindu. Tuo tarpu kai patenkinti saviraiškos poreikius laikoma individualiu interesu. Taigi galima daryti išvadą, kad

poreikių hierarchijos pagrindu, kuo būtinesni žmogaus poreikiai, tuo pastebima daugiau universalios kalbos užuomazgų, nes būtiniausi poreikiai reikalingi didžiausiai daliai visuomenės, dėl jų reikalingiausias bendras sutarimas. Numatant tokį didžiausią universalios kalbos poreikį, galima daryti prielaidą, kad universalios kalbos sampratos idėja remiasi kalbos sukūrimu būtent šiems poreikiams tenkinti, bendraujant masinėje tarptautinėje komunikacijoje. Tuo tarpu kai universaliųjų kalbų kūrėjai, istoriškai (mokslininkai) ir pagal pačią jų sampratos esmę („kūrėjai“) orientuojasi į kitus poreikių, tokiu būdu galbūt nesąmoningai ir komunikacijos, lygmenis, kurie nepriimtini didžiajai daliai visuomenės, ypač tarptautiniu mastu. Pavyzdžiui, saviraiškos poreikius gali atitikti minėtos psichiatrų kuriamos kalbos, skirtos aiškiai atskleisti savo jausmus ir mintis, savirealizacijos – meno kalbos, kuriamos dėl jų pačių grožio ir pan.

IŠVADOS

Analizuojant universaliųjų kalbų istorinę raidą, galima pastebėti tam tikrą tendenciją. Atrodo, kad universali kalba tampa reikalinga tuomet, kai pasaulio mokslininkai siekia keistis mokslinėmis žiniomis ir pasiekimais. Tačiau kai tokios komunikacijos poreikis bent iš dalies yra patenkinamas, mokslinis bendradarbiavimas tikriausiai sukelia tikėjimą mokslo žinių galia ir žmogaus proto galimybėmis vystyti mokslą. Todėl tokiu atveju universalios kalbos idėja įgauna naujų bruožų: atsiranda mokslinis susidomėjimas ir iš to kylanti motyvacija kurti visiškai naujas dirbtinės kalbas, kurios savo ruožtu vėl suskaido mokslinės bendruomenės komunikaciją. Tokiu būdu patenkinus mokslinius interesus kuriant dirbtines kalbas, vėl imama siekti geresnio mokslininkų bendradarbiavimo. Tai panašu į uždarą sistemą nuolat siekiant susitarimo ir to pasekoje universalios kalbos, tačiau kadangi mokslininkų komunikacijos pagrindinis tikslas iš tiesų yra ne bendras susitarimas (plačiąja prasme), bet savo turimų žinių praturtinimas ir siekimas asmeninių rezultatų jas apdorojant, tai yra kuriant daugybę dirbtinių kalbų ir nesiekiant pritarti kitų universalios kalbos projektams.

Be to, žvelgiant detaliau į bendruomenes, kuriose universali kalba buvo kuriama ir vartojama, senovėje tarptautinė tarpkultūrinė žmonių komunikacija, kuriai buvo ypač reikalinga bendrai suprantama kalba galėjo apimti tik tam tikras sritis, pavyzdžiui religiją, mokslą, komerciją ir pan. Žmonių komunikaciją vienoje srityje natūraliai riboja ir tam tikri žmogaus padėti apibrėžiantys rodikliai, tokie kaip išsilavinimas (mokslininkai), profesija (gydytojai, pirkliai), priklausymas tam tikrai žmonių grupei (vienuolynai) ir pan. Todėl nors teoriškai ir buvo siekiama sukurti universalią kalbą, iš tiesų praktikoje tokia kalba galėjo būti universali tik tam tikroje srityje ir to turėjo pakakti žmonių tarpusavio komunikacijai.

Natūraliosios kalbos komunikacijoje įtakojamos įvairių komunikacijos elementų, dalis kurių universalioje komunikacijoje įgauna didesnę svarbą ir reikšmę nei natūraliųjų kalbų atveju. Tai sąlygoja kitų komunikacijos elementų silpnumas, įtakojamas pačios universalios kalbos idėjos – jos dirbtinumo, vartotojų buvimo iš skirtingų kultūrų, komunikacijos kanalų skirtumų ir pan.

Pats komunikacijos procesas įtakoja kalbą pradėdant nuo kalbos įtakos žmonių mintims, kurias išreiškdami jie komunikuoja ir per savo interakcijas transformuoja esamą kalbą, tam tikra prasme evoliucionuoja ją ir kuria naujas kalbas.

Kalbos atliekamos funkcijos komunikacijoje įvairios, ir nors galėtų būti pritaikytos universaliajai kalbai, tačiau nevienodas jų pateikimas ir priėmimas tarp skirtingų universalios kalbos vartotojų gali sudaryti neįveikiamus sunkumus vartoti vieną bendrą pasaulinę universalią kalbą.

Išsamūs kalbos tyrimai komunikacijoje daugiausia orientuoti į interpersonalinę komunikaciją. Todėl pabandžiau kalbos funkcijų tyrimą pratęsti išskiriant kalbos tikslus įvairių rūšių - masinėje, viešojoje, organizacinėje, interpersonalinėje, intrapersonalinėje - komunikacijoje, panaudojant tyrimui A. Maslow poreikių hierarchijos teoriją. Komunikacijos pobūdis šiuo atveju apsprendžia kalbos savybes, o poreikių ir komunikacijos pobūdžio įvairovė paaiškina universaliųjų kalbų diferenciaciją.

Natūraliųjų kalbų komunikacijos modelių elementai atskleidžia universaliai kalbai komunikacijoje keliamus kriterijus. Tačiau diskutuojant dėl įvairių kriterijų svarbos, tai yra nenustačius jų hierarchijos, atitinkamai pagal kriterijams teikiamą svarbą, atsiranda universaliųjų kalbų įvairovė. Todėl siekiant įvesti vieną bendrą kalbą, ieškoma kalbos struktūros bendrumų įvairiose natūraliose kalbose, nes tai, nors galbūt ir ne svarbiausias, bet toks kriterijus, dėl kurio lengviausiai pasiekiamas įvairių tautų sutarimas.

Tačiau kalbos kriterijų nustatymas ir jų pritaikymas kuriant dirbtinę universalią kalbą dar neužtikrina jos vartojimo komunikacijoje, nes komunikacijos dalyvių, kurie universalios kalbos atveju yra skirtingų geografinių, tautinių, kultūrinių ir kt. charakteristikų, interakcija taip pat daro įtaką kalbai, šiuo atveju diferencijuodami ją pagal savas charakteristikas.

Universaliosios kalbos taip pat diferencijuojasi pagal natūraliųjų kalbų komunikacijoje atliekamas funkcijas, nes kuriant universalias kalbas jų kūrėjai labiau pabrėžia ar išskiria vienas ar kitas kalbos funkcijas.

Universaliosios kalbos komunikacijoje taip pat diferencijuojasi pagal jų kūrėjų poreikius, kurie, jų galbūt aiškiai ir neišskiriant darė įtaką universaliųjų kalbų sukūrimui. Nors siekta vienos universalios pasaulio kalbos, mokslinių, žmogaus minčių, saviraiškos bei savirealizacijos per kūrybą motyvai galėjo daryti įtaką jų kūrėjams, tokiu būdu užkirsdami kelią sukurti daugumai priimtina bei vartojama kalbą.

UNIVERSAL LANGUAGES FOR COMMUNICATION

SUMMARY

The need and the search for the universal language, which would be understandable and useful for international and intercultural communication from the ancient times, still proceed today. Universal language research is important theme not only in the fields of communication, linguistics, history, genetics but also in computational technologies, intercultural management and other sciences. Despite of many theories and practical experiments in language origin, its learning, gene, artificial language in literature, artificial intelligence, or computational interpreters, one universal language for communication still do not exist. There is a paradox – seeking for one universal language appears more and more its creation projects and none of them are being used in communication, and what is more – it troubles the communication process.

The aim of this paper is to analyze the historical process of universal languages, and by analyzing natural languages for communication adopt their features to research universal languages for communication.

The aims of the paper: to analyze the historical process of universal languages, to research the natural languages functioning in communication, the influence of communication processes to natural languages, to discover their functions in communication and the reason of natural languages variety and to adapt this to universal languages – to set the criteria for universal languages for communication, to discover the influence of communication processes to universal languages, to research their functions in communication and the reason of their variety.

The method of the paper: the analysis of documents content.

This paper contains three main sections: the historical process of universal languages, the natural languages for communication and the adoption of the communication models of natural languages to universal languages. The first section researches the historical process of universal languages from the beginning of their idea till our days. The second section covers the research of the natural languages functioning in communication, the influence of communication processes to natural languages, their functions in communication and the reason of natural languages variety. In the third section the communication models of natural languages are adopted to the universal languages by setting universal languages criteria, influence of communication processes on them, the universal languages functions, and the need of their variety in communication.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. *Abraham H. Maslow's Hierarchy of Needs* [interaktyvus]. Didžioji Britanija, 2005 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.accel-team.com/maslow_/maslow_ands_03.html>
2. BENEKE, J., prof. *Ethnographic Approaches to Communication – Models of Communication*. [interaktyvus]. Vokietija, Die Universität Hildesheim, 2002 04 29 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uni-hildesheim.de/~beneke/SS02/ethno/04_models_communication.ppt>
3. BORGES, Jorge Luis. The Analytical Language of John Wilkins. Iš *Alamut: Bastion of Peace and Information* [interaktyvus]. JAV, 1999 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.entish.org/Wilkins.html>>
4. BUDREVIČIUS, Algirdas. Kalba kaip ženklų sistema. Iš *Semiotikos įvadas* [interaktyvus]. Vilnius, 1998 [žiūrėta 2005 m. rugsėjo 29d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/~albud/semiot/pask/turinys.htm>>.
5. BUDWIG, Nancy. *Language, Practices and the Construction of Personhood* [interaktyvus]. JAV, Clark University, Department of Psychology, 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.psych.ucalgary.ca/thpsyc/VOLUMES.SI/2000/10.6.BUDWIG.html>>
6. CAGLE, John A. *Interpersonal Communication* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uib.no/people/hnohf/artlang.htm>>.
7. *Communication*. [interaktyvus]. Vokietija, Die Universität Kassel, 1997 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uni-kassel.de/fb8/misc/lfb/html/text/6frame.html>>
8. *The constructed languages* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 05 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ki4u.com/webpal/a_reconstruction/language/essays/lango/lango5.htm>.

9. Contributors to the Universal Language. Iš *Dolphin Logic* [interaktyvus]. 1999 [žiūrėta 2006 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.fuchu.or.jp/~d-logic/en/uni.html>>.
10. CRAIG, Robert & Antony Alexander. *Constructed and Organic Languages*. [interaktyvus]. United, Kingdom, 1996 [žiūrėta 2005 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą:<http://www.ki4u.com/webpal/a_reconstruction/language/essays/lango/lango8.htm>.
11. CRAIG, Robert & Antony Alexander. *Language in Education and the Media*. [interaktyvus]. United, Kingdom, 1996 [žiūrėta 2005m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą:<http://www.ki4u.com/webpal/a_reconstruction/language/essays/lango/lango9.htm>.
12. CRAIG, Robert & Antony Alexander. *Lango: Language Organisation* [interaktyvus]. Isle of Man, 1996 [žiūrėta 2005 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą:< <http://bahai-library.com/books/lango/lang33.html>>
13. CRAIG, Robert T. *Communication* [interaktyvus]. University of Colorado at Boulder, 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 19 d.]. [paruošta siųsti Encyclopedia of Rhetoric (Oxford University Press)] Prieiga per internetą: <<http://spot.colorado.edu/~craigr/Communication.htm>>.
14. Dabartinė vertimo žodžių sistema. Iš *European Parliament* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.eu.int/interp/public/enlarge/existing_lt.html>.
15. DAVIES, Peter. *The Scientific Investigation of Human origins, Adaptations & Behavior. School of Biology*. [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://ibis.nott.ac.uk/forum/powerpoint/anthropology/bioanth9A_05.ppt>.
16. *Discourse & society* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.geocities.com/CollegePark/Lounge/8112/class4/dis-soc.htm>>.
17. ECO, Umberto. The Dream of a Perfect Language. Iš *The Dream of a Perfect Language* [interaktyvus]. Italija, 1996 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per: EBSCO Publishing [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web1.epnet.com/citation.asp>>.

18. ECO, Umberto. *Tobulos kalbos paieškos Europos kultūroje*. – Baltos lankos, 2001. – p. 343.
19. FOULGER, Davis, prof. *Models of the Communication Process* [interaktyvus]. JAV, Brooklyn College, The City University of New York, 2005 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://foulger.info/davis/research/unifiedModelOfCommunication.htm> >
20. GIBBON, Dafydd. *Functions of language* [interaktyvus]. Vokietija, Fakultät für Linguistik und Literaturwissenschaft Universität Bielefeld, 12 January 1997 [žiūrėta 2006 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://coral.lili.uni-bielefeld.de/Classes/Summer98/Functions/functions/functions.html>>
21. GOUTHIER, Daniele; Pitrelli, Nico; Pupolizo, Ivan. *Mathematicians and the perfect language: Giuseppe Peano's case*. Prieiga per: EBSCO Publishing [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web1.epnet.com/citation.asp> >.
22. GREBLIAUSKIENĖ, Beata; VEČKIENĖ, Nijolė. Komunikacinė kompetencija: komunikabilumo ugdymas. Vilnius: Žara, 2004, p. 45-48
23. HARLOW, Donald J. *The Inner Idea* [interaktyvus]. 1996 [žiūrėta 2005m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą:<<http://donh.best.vwh.net/Esperanto/EBook/chap11.html>>.
24. HARRISON K. Richard. *A system of classifying constructed languages* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, 1 July 1996 revised 1 March 1998, 18 June 2002 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rickharrison.com/language/l-types.html>>
25. HARRISON K. Richard. *Bibliography of Planned Languages* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, 2002 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rickharrison.com/language/bibliography.html>>
26. HAGSTROM, Paul Prof.. *Language Universals Iš Introduction to the language classification, universals, and typologies* [interaktyvus]. Boston university, Massachusetts 2000 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bu.edu/linguistics/UG/course/lx500/handouts/LgUniv.1a.Intro.pdf>>

27. HAUSSER, Roland. *Man-machine communication in natural language* [interaktyvus]. Vokietija, Universität Erlangen Nürnberg, Foundations of Computational Linguistics 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.linguistik.uni-erlangen.de/tree/pdf/slides/all.pdf> >
28. HUHTAMO, Erkki, Prof. *Visual communication and semiotics* [interaktyvus]. JAV, University of California, Los Angeles (UCLA), UCLA Department of Design, 2003 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.infoamerica.org/documentos_pdf/jacobson1.pdf>
29. HUMES, James. *Intercultural Management* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kwintessential.co.uk/cultural-ervices/articles/intercultural-management.html>>.
30. *The International Auxiliary Language* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ki4u.com/webpal/a_reconstruction/language/essays/lango/lango6.htm>.
31. International Language, Language And Linguistics. Iš *The Columbia Electronic Encyclopedia* [interaktyvus]. JAV, 2003 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://reference.allrefer.com/encyclopedia/I/intllang.html> >.
32. KENNAWAY, Richard. *Some Internet resources relating to constructed languages* [interaktyvus]. 26 May 2004 [žiūrėta 2005 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.cmp.uea.ac.uk/~jrk/conlang.html>>.
33. KRUK, Miroslav. The Internet and the revival of the myth of the universal library Iš *Australian Library Journal* [interaktyvus]. Australija, 2005 [žiūrėta 2005 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tau.ac.il/humanities/porter/LiBa/linked%20frame37.html>
34. *Language options in the European Union (EU) or What are the options to solve the communication and language problem in a multi-national and multi-cultural community like the European Union?* [interaktyvus]. Brussel/Bruxelles, (original November 1996) June 2002

- [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cwik-online.net/documents_symposium/lang-options.html>
35. *Language/artificial-languages-FAQ* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, 2004 [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rickharrison.com/language/faq.txt>>
36. LEE BECKER, Dave Brown, Norman Wittels, Stanley Selkow. *VIL PhD Proposal* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos valstijos, 1995 [žiūrėta 2005 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cs.wpi.edu/~nemleem/VilWeb/proposa.htm>>
37. LEIBNIZ, W., Gottfried: Monads and Universal Language. Iš *Leibniz, W., Gottfried* [interaktyvus]. JAV, 2000 [žiūrėta 2004 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per: EBSCO Publishing [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2004 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web1.epnet.com/citation.asp> >.
38. Leibniz's Philosophy of Mind. Iš *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [interaktyvus]. JAV, University of Wisconsin/Oshkosh, 2002 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://plato.stanford.edu/entries/leibniz-mind/> >
39. LEVIS, Dr. *Theories of Language University of Exeter* [interaktyvus]. United Kingdom, 2005 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ex.ac.uk/~DRLewis/ma/MA_theories_of_language_OHP.doc>
40. LEWERENZ, Jana. Fundamentals and Related Work. Iš *Automatic Generation of Human-Computer Interaction in Heterogeneous and Dynamic Environments Based on Conceptual Modelling* [daktaro disertacija] [interaktyvus]. Vokietija, Fakultät für Mathematik, Naturwissenschaften und Informatik, der Brandenburgischen Technischen Universität Cottbus, 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.ub.tu-cottbus.de/hss/diss/fak1/lewerenz_j/html/ch2.html>
41. LEWIS, Richard. D. *Kultūrų sandūra: kaip sėkmingai bendradarbiauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais*. – Alma litera, 2002. – p. 430.

42. MARK SONNENDECKER. *Paul Watzlawick's Interactional View* [interaktyvus]. JAV, Ohio University, 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://oak.cats.ohiou.edu/~ms366697/view.htm>>
43. MIHAI, Nadin. Can field theory be applied to the semiotics of communication? Iš *The European Journal of Communication*. 1986. pp. 61-80. [interaktyvus]. Vokietija, University of Wuppertal, 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.code.uni-wuppertal.de/uk/computational%20design/who/mihai%20nadin/publications/articles_in_journals/Can%20Field%20Theory.htm>
44. NIEMETZ, Anne. *A Universal Language: the Myth, Search and Experiments*. [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2004 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://users.design.ucla.edu/~aniemetz/utm>>.
45. NOBILI, Nicola. Universals of Language. Iš *Il portale linguistico italiano* [interaktyvus]. Italija, 1999[žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.syllabos.com/it/universali_linguaggio.html>
46. O'CONNOR, J.; Robertson, E. *F. Wilkins* [interaktyvus]. JAV, University of St Andrews, Scotland, 2002 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Mathematicians/Wilkins.html> >
47. On Research: Theory May Explain How Language Is Learned. Iš *The Gazette* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, The Johns Hopkins University Baltimore, 1997 March 17, 1997 Volume 26, Number 26 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jhu.edu/~gazette/janmar97/mar1797/theory.html>>
48. *One World One Language* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page732.htm>>.
49. ORIGGI, Gloria; SPERBER, Dan. *Evolution, communication and the proper function of language* [interaktyvus]. Prancūzija, University of Bologna, Department of communication, CNRS, Paris, 2006 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dan.sperber.com/evo-lang.htm>>

50. *Origin and Development of Language*. [interaktyvus]. 1998 [žiūrėta 2005 m. gruodžio 11 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teosofia.com/Mumbai/7404language.html> >.
51. *Outline of Human Language functions* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://pubpages.unh.edu/~jel/Lfunctions.html>>.
52. *Philosophy* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, Houston, 2005 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://southmore.tripod.com/symbols/philosophy.htm>>
53. A Remarkable 1668 Writing System by John Wilkins Iš *An Essay Towards a Real Character and Philosophical Language, London, 1668*. Prieiga per: Fortune City [interaktyvus]. JAV, 2000 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.entish.org/Wilkins.html> >
54. REDSHAW, Kerry, Brisbane. Gottfried Wilhelm Leibniz (1646 - 1716). Iš *Gottfried Wilhelm Leibniz* [interaktyvus]. Queensland, Australia, 1997 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.kerryr.net/pioneers/leibniz.htm>>
55. Richard, Harrison K. *Proposed Guidelines for the Design of an Optimal International Auxiliary Language* [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.rickharrison.com/language/optimal.html>>
56. The Sapir-Whorf Hypothesis. Iš *The Art of Suggestion*. [interaktyvus]. Australija, Adelaidė 1997 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://venus.va.com.au/suggestion/sapir.html>>
57. SPRUNGER, David. *The Nature and Origins of Language* [interaktyvus]. Jungtinės Amerikos Valstijos, Moorhead Minnesota, 2003 [žiūrėta 2005 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cord.edu/faculty/sprunger/e315/langorig.htm>>
58. TA-MU CHIEN. Challenge of the 21st century: universal language for man and machine. Iš *Chinese American Forum*. Jan2001, Vol. 16 Issue 3, p.33, 3p. Prieiga per: EBSCO Publishing [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web1.epnet.com/citation.asp> >.

59. The Universal Language Iš *G.W. Leibniz: Texts and Translations* [interaktyvus]. JAV, University of California, San Diego 2002 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://philosophy2.ucsd.edu/~rutherford/Leibniz/ch3.htm>
60. Barbara Wallraff, "What Global language?", the Atlantic Monthly, November, 2000, pp. 52-66. Ta-mu Chien. Iš Chinese American Forum; Jan2001, Vol. 16 Issue 3, p.33, 3p. Prieiga per: EBSCO Publishing [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2005 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web1.epnet.com/citation.asp> >.
61. WIEST, Bernd. *Implementing non-verbal cues in CMC-environments* [interaktyvus]. Vokietija, TeleInstitut 1996 [žiūrėta 2006 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teleinstitut.de/journal/Nonverbal%20cues%20in%20cmc-enviroment.pdf> 10/96 >
62. WILLIAMS, Joanna Radwanska. *Expression and Communication as Basic Linguistic Functions* [interaktyvus]. State University of New York, Stony Brook, 2005 [žiūrėta 2005m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.trinity.edu/org/ics/ICSIssues/03ICSIII1/MicrosoftWord-p91 Williams.pdf> >

UNIVERSALIŲJŲ KALBŲ PRADININKAI [9]

Metai	Veikėjas	Veikalas/darbas	Vieta
1295 m.	Ramon Llull (1232-1316)	<i>Arbre de sciència</i> („Mokslo medis“)	Roma
1532 m.	François Rabelais (1494?-1553)	<i>Pantagruel roy des Dipsodes</i>	Lijonas
1570 m.	John Dee (1527-1608)	„ <i>The Elements of Geometrie of the most auncient Philosopher Euclide of Megara</i> “ („Filosofo Euklido iš Megaros Geometrijos elementai“)	Londonas
1582 m.	Giordano Bruno (1548-1600)	„ <i>De umbris idearum...Ad internam scripturam, & non vulgares per memoriam operationes explicatis</i> “, (žinomas kaip „Idėjos šešėliai“)	Paryžius
1591m.	Franciscus Vieta (1540-1603)	„ <i>In artem analyticen Isagoge</i> “	Toursas
1630 m.	Johann Heinrich Alsted (1588-1638)	„ <i>Encyclopaedia</i> “ Supaprastinta universalaus mokėjimo sistema, stipriai įtakota Ramizmo.	Herbornas
1631 m.	William Oughtred (1574-1660)	„ <i>Clavis mathematicae</i> “ William Oughtred neišprastai pabrėžė matematikos simbolių naudojimą. Jo simboliai skirti išreikšti multiplikacijai, propocijų užrašymui, skirtybei buvo puikiai žinomi Didžiojoje Britanijoje ir plačiai paplito Europos žemyne. Jis naudojo 150 simbolių, kurių daugelis buvo pristatyti ankstesnių mąstytojų.	Londonas
1634 m., 1644 m.	Pierre Hérigone	„ <i>Cursus mathematicus, nova, brevis, et clara methodo demonstratus, per notas reales et universales, citra usum cujuscunque idiomatis intellectu faciles</i> “ Ženklių sistemos pristatytos „ <i>Cursus</i>	Paryžius

		<i>mathematicus</i> “ šešiuose tomuose lotynų ir prancūzų kalbomis.	
1652 m.	Francis Lodwick	Padėtas pamatas, kuriant Tobulos kalbos sistemą ir Universalų raštą.	Londonas
1653 m.	Thomas Urquhart (1611-1660)	„ <i>Logopandecteisio</i> “ arba „Įvadas į Universalią kalbą“	Londonas
1657 m.	John Wallis (1616-1703)	„ <i>Mathesis universalis : sive, Arithmeticum opus integrum</i> “	Londonas
1657- 1659 m.	Kaspar Schott (1606-1666)	„ <i>Magia universalis naturae et artis opus quadripartitum</i> “	Vurzburgas
1661m.	Johann Heinrich Bisterfeld (1605-1655)	„ <i>Alphabeti philosophici libri tres</i> “ tai pirmas tomas iš dvitomio leidinio „ <i>Bisterfeldius redivivus</i> “. Jo universalios harmonijos ir enciklopedinio žinojimo idėja paremta metafizikos ir logikos mokslų tiksliais definicijomis (filosofiniu alfabetu) ir <i>ars combinatoria</i> naudojimu, kuri stipriai įtakojo Leibniz'as.	Laidenas
1661m.	George Dalgarno (1626-1687)	„ <i>Ars Signorum, vulgo Character universalis et lingua philosophica...</i> “	Londonas
1666 m.	G. W. Leibniz (1646-1716)	„ <i>Dissertatio de Arte Combinatoria</i> “	Leipcigas
1668 m.	John Wilkins (1614-1672)	„ <i>An Essay towards a Real Character and a Philosophical Language</i> “, „Esė apie tikrąjį ženklą ir filosofinę kalbą“	Londonas
1669 m.	Athanasius Kircher (1601-1680)	„ <i>Ars magna sciendi sive Combinatoria</i> “	Amsterdamas
1765 m.	Leibniz	„ <i>Oeuvres philosophiques, latines et françaises, de feu Mr. de Leibniz</i> “, redaguota R. E. Raspe. Tai pirma jo darbų kolekcija išleista praėjus 49 metams po jo mirties.	Amsterdamas ir Leipcigas
1797 m.	Joseph de Maimieux	„ <i>Pasigraphie, ou premiers elemens du nouvel art-science d'ecrire et d'imprimer en une langue de maniere a etre lu et entendu dans</i>	Paryžius

		<i>toute autre langue sans traduction</i>	
1879- 1880 m.	J. M. Schleyer (1831-1912)	Išrado <i>Volapuk</i> kalbą	Vokietija
1887 m.	Lazarus L. Zamenhof (1859-1917)	Išrado <i>Esperanto</i> kalbą paremtą Volapuk kalba	Lenkija
1903 m.	Giuseppe Peano (1858-1932)	Išrado <i>Interlingua</i> kalbą Savo „ <i>Formulaire de mathématiques</i> “, kurio pirmas tomas pasirodė Turine 1895 m., Peano užtikrintai pareiškia realizuosiąs Leibniz'o projektą (1666 m.), tai yra universalaus rašto sukūrimą, kuriame visas idėjų kompleksas išreikštas naudojant konvencinius paprastų idėjų ženklus, pagal nustatytas taisykles.	Italija
1907- 1909 m.	Louis Couturat (1868-1914)	Išrado <i>Ido</i> kalbą paremta Esperanto Veikėjas žymus ir tuo, kad išleido Leibniz'o logikos knygą, taip pat parašė didelį veikalą apie universalios kalbos istoriją.	Prancūzija

DIRBTINIŲ KALBŲ KLASIFIKACIJA [24]

Klasifikacija sudaryta remiantis vienu kriterijumi – pagal daugumos žodžių kilmę dirbtinių kalbų leksikose. Ne visos dirbtinės kalbos yra universalios (pvz., gestų kalbos).

- 1. A posteriori kalbos (pasiskolintos iš natūralių kalbų)
 - 1.1 Modifikuotos arba atgaivintos natūralios kalbos
 - 1.1.1 Lotynų kalba
 - 1.1.2 Dabartinė anglų kalba
 - 1.1.3 Kitos
 - 1.2 Modifikuota viena iš a posteriori DK
 - 1.2.1 Esperanto reformavimo projektai
 - 1.2.2 Kitos
 - 1.3 Kombinacijos tarpusavyje glaudžiai susijusių DK
 - 1.4 Deriniai tarpusavyje susijusių natūralių kalbų
 - 1.4.1 Pan-(Indo-)Europietiška leksika
 - 1.4.1.1 Romanų kalbų leksika
 - 1.4.1.2 Germanų kalbų leksika
 - 1.4.1.3 Romanų-germanų kalbų mišiniai
 - 1.4.1.4 Slavų kalbų leksika
 - 1.4.1.5 Kitos
 - 1.4.2 Uralo-Altajaus kalbų leksika
 - 1.4.3 Sino-Tibetičių kalbų leksika
 - 1.4.4 Afro-Azijos (Chamitų-Semitų kalbų) leksika
 - 1.4.5 Nigerio-Kordofano ir Nilo-Sacharos leksika
 - 1.4.6 Kitos
 - 1.5 Heterogeninių natūralių kalbų kombinacija
 - 1.5.1 Žodžiai esmingai nepakitę
 - 1.5.2 Filtruoti ar modifikuoti žodžiai pagal fonotaktines ar morfologines taisykles
- 2. A priori (dirbtinai sukurtos) ir mišraus tipo kalbos
 - 2.1 Garsinės kalbos
 - 2.1.1 Filosofinės kalbos (kategorizuota leksika)
 - 2.1.2 A priori bet nekategorinę leksiką turinčios kalbos

- 2.1.3 Mišraus tipo (a priori-a posteriori) leksika
- 2.2 Negarsinių kalbų projektai
 - 2.2.1 Pasigrafijos (simbolių/ikoninės kalbos)
 - 2.2.2 Skaičių kalbos
 - 2.2.3 Pasimologijos (gestų kalbos)
 - 2.2.4 Kitos

ANGLŲ KALBA PAREMTOS UNIVERSALIOSIOS KALBOS [12]

LIBRE – Kalba, paremta reformuota anglų kalba

LIBRE "Language Initially Based on Reformed English"

REFIC – Reformuota anglų kalba tarptautinei komunikacijai

REFIC ("Refits") "Reformed English For International Communication"

ALIEB – Pagalbinė kalba paremta anglų kalba

ALIEB "Auxiliary Language Initially English Based"

GABIEL – Globali dirbtinė kalba paremta anglų kalba

GABIEL "Global Auxiliary Based Initially on the English Language"

KABARE – Bendros dirbtinės kalbos kaip reformuotos anglų kalbos pradžia

KABARE "Kommon Auxiliary Beginning As Reformed English"

LUA – Universali dirbtinė kalba

LUA "Langue Universelle Auxiliaire"

UNAL – Universali neutrali dirbtinė kalba

UNAL "Universal Neutral Auxiliary Language"

IDEAL – Paremta anglų kalba dirbtinė kalba

IDEAL "Initially Derived from English Auxiliary Language"

RENUAL – Reformuota anglų neutrali universali dirbtinė kalba

RENUAL "Reformed English Neutral Universal Auxiliary Language"

SABIR – Bendra dirbtinė paremta tarptautinėmis ištakomis

SABIR "Shared Auxiliary Based on International Roots"

SABIRE – Bendra (pasidalinta) dirbtinė kalba paremta reformuota anglų kalba

SABIRE "Shared Auxiliary Based Initially on Reformed English"

REGAL – Reformuota anglų globali dirbtinė kalba

REGAL "Reformed English Global Auxiliary Language"

REAL – Reformuota anglų dirbtinė kalba

REAL "Reformed English Auxiliary Language"

EMESAL – Anglų kalba sukurta lengvai bendrauti (dalintis) dirbtinė kalba

EMESAL "English Made Easy Shared Auxiliary Language"

LINK – Kalba inter-nacionalinei komunikacijai

LINK "Language for Inter-National Kommunikation"

KENGA – Bendra anglų dirbtinių kalba

- KENGA "Kommon ENGLISH Auxiliary"
- KELBA – Bendra anglų kalba paremta dirbtinė kalba
KELBA "Kommon English-Language Based Auxiliary"
- KEBA – Bendra anglų kalba paremta dirbtinė kalba
KEBA "Kommon English-Based Auxiliary"
- KEBIT – Bendra anglų kalba paremta tarptautinė kalba
KEBIT "Kommon English-Based International Tongue"
- KOREA – Bendra ortografiškai (rašybos) suvienodinta anglų dirbtinė kalba
KOREA "Kommon Orthographically-Regularised English Auxiliary"
- RENGO – Reformuota anglų kalba su suvienodinta globalia ortografija (rašyba)
RENGO "Reformed English with Normalised Global Orthography"
- SOLE – Antroji kalba anglų kalba arba Kitų kalbų kalbantieji angliškai
SOLE "Second Language English" or "Speakers of Other Languages' English"
- BETIC – Geresnė tarptautinė komunikacija arba pparasta anglų kalba tarptautinei komunikacijai
BETIC "Better International Communication" or "Basic English Tongue for International Communication"
- KIT(EB) – Bendra tarptautinė kalba (paremta anglų kalba)
KIT(EB) "Kommon International Tongue (English-Based)"
- KIBAT – Bendra tarptautinė britų-amerikiečių kalba
KIBAT "Kommon International Brito-American Tongue"
- KEBARO – Bendra anglų kalba paremta dirbtinė kalba reformuotos ortografijos (rašybos)
KEBARO "Kommon English-Based Auxiliary Reformed Orthographically"
- KOINE – Bendra tarptautinė anglų kalba kilusi iš "lingua franca"
KOINE "KOMmon INternational English" orig. "lingua franca"
- MON – Dabartinės (naujos) ortografijos (rašybos) normos
MON "Modern Orthographic Norms"
- BUSA – Britų/Jungtinių Amerikos valstijų kalba arba Dirbtinė verslo kalba
BUSA "Britain/USA language" or "BUSiness Auxiliary"
- SHENGIL – Bendra anglų tarptautinė kalba
SHENGIL "Shared English International Language"
- MUNDISH – „Pasaulio burna“
MUNDISH "Mundo" - "world" (Romance); "Mund" - "mouth" (Ger.)
- GENLISH – Bendra anglų kalba arba anglų kalbos kilmės
GENLISH "General English" or "Genesis in English"
- WoLa – Pasaulio kalba

WoLa "World Language"

VERTIMO ŽODŽIU SISTEMA EUROPOS SAJUNGOJE [14]

„Europos Parlamento vertimo žodžių sistema iš esmės remiasi vertėjais, verčiančiais iš įvairių kalbų į savo gimtąją kalbą. Pavyzdžiui: Susitikimas, kurio metu dirbama 20 oficialiųjų ES kalbų. Kalba Vokietijos atstovas. Vertėjams vokiečių kalbos kabinoje vokiško pasisakymo versti nereikia. Vertėjai kitose kabinose (EN, FR, IT, NL, DA, GR, ES, PT, FI, SV, CS, ET, LV, LT, HU, MT, PL, SK, SL), mokantys vokiškai, verčia pasisakančiojo kalbą į savo gimtąją kalbą.

Susitikimų, kurių metu dirbama 20 aktyviųjų ir pasyviųjų kalbų, metu visa vertėjų grupė susideda iš 60 vertėjų (po tris vertimo kabinoje) ir kiekvienoje kabinoje tiesiai verčiama iš kiek galima daugiau kalbų.

Verčiančiųjų iš kai kurių "retesnių" kalbų, tokių kaip suomių, švedų ar graikų, skaičius yra ribotas, todėl vertėjų grupė verčia klausydami pagrindinio vertėjo ("pivot-interpreter") vertimo arba (FI, CS, ET, LV, LT, HU, MT, PL, SK, SL) vertimo iš gimtosios kalbos į užsienio kalbą (vertimo "retour" metodu).

Kaip taisyklė, kiekvienos kalbos vertėjų grupė turi bent du "pagrindinius" vertėjus (arba vieną "pagrindinį" vertėją ir vieną iš gimtosios į užsienio kalbą verčiantį vertėją). Kitos kabinos, neturinčios vertėjo galinčio tiesiogiai versti iš reikiamos kalbos, klausosi to kanalo, kuriuo girdimas tiesioginis vertimas iš rečiau vartojamos kalbos ir verčia į savo gimtąją kalbą, "perimdamos estafetę".

Pavyzdžiui:

Susitikimas, kurio metu dirbama visomis 20 aktyviųjų ir pasyviųjų kalbų. Iš suomių kalbos verčiama tik vokiečių kalbos kabinoje, o suomių kalbos kabina verčia iš savo gimtosios į užsienio kalbą. Pradėjus kalbėti Suomijos atstovui, vertėjas vokiečių kalbos kabinoje verčia pasisakančiojo kalbą į savo gimtąją kalbą. Vienas vertėjas suomių kalbos kabinoje verčia pasisakymą į kurią nors užsienio kalbą (pavyzdžiui, anglų ar ispanų). Kitose kabinose dirbantys vertėjai klausosi arba vokiečių kalbos kabinos vertimo, arba suomių vertimo į kurią nors užsienio kalbą ir verčia į savo gimtąją kalbą.“